

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOKAK ÇOCUKLARINA YÖNELİK TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL
POLİTİKALARIN ANALİZİ**

Emir Taha ERDOĞAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdullah KARATAY

İSTANBUL-2022

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOKAK ÇOCUKLARINA YÖNELİK TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL
POLİTİKALARIN ANALİZİ**

Emir Taha ERDOĞAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdullah KARATAY

İSTANBUL-2022

ÖZET

SOKAK ÇOCUKLARINA YÖNELİK TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL POLİTİKALARIN ANALİZİ

Bu çalışmanın amacı; sokak çocuklarına yönelik Türkiye'de uygulanan veya uygulanmakta olan sosyal politikaların, çocukların sahip oldukları haklar kapsamında analizini yapmaktır. Türkiye'de uygulanan sosyal politikaların ne kadarının sokak çocuklarına yönelik içerikleri olduğunu belirlemek ve bu politikaların etkililiği ile varsa eksik yönlerini belirlemek temel amaçtır. Bu temel amaca bağlı olarak tüm dünyada ve ülkemizde önemli bir sosyal sorun olan sokak çocukları ile ilgili mevcut yasal düzenlemelerin yer aldığı, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Birleşmiş Milletler çocuk hakları sözleşmesi başta olmak üzere resmi belgeler incelenmiştir. Sokak çocuklarına yönelik uygulanan sosyal politikaların temellerini oluşturan kanun, yasa, tüzük, yönetmelik vb. belgeler incelendikten sonra, sokak çocukları için uygulanabilirlikleri açısından değerlendirilmiştir. Sağlıklı bir toplumsal yaşamın sağlanabilmesi için, ülkemizde sokak çocuklarına yönelik politikaların çeşitli yönlerden değerlendirilmesi ve bu politikaların uygulayıcılar tarafından uygulanabilme düzeylerinin incelenmesi çalışmanın önem durumunu ifade etmektedir. Çalışmanın amacına ve önem durumuna bağlı olarak, nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. İkincil veri kaynaklarından yararlanılarak toplanan veriler, içerik analizine tabi tutulmuş ve sokak çocuklarına yönelik politikalar; eğitim, sağlık, bakım ve barınma, korunma ve güvenlik ile sosyal hizmet başlıkları altında toplanarak analiz edilmiştir. Sonuçta sokak çocuklarına yönelik uygulanan bu politikaların korunma ve bakım alanlarında daha fazla sayıda olduğu tespit edilmiştir. Özellikle eğitimle ilgili politikaların sayısının çok az olduğu ve politikaların hemen hemen hepsinde yaptırım gücünün düşük olduğu çeşitli rapor ve kaynaklara bağlı olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sokak çocuğu, Sosyal hizmet, Sokak çocuğu politikaları

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF SOCIAL POLICIES FOR STREET CHILDREN IN TURKEY

The aim of this study; To analyze the social policies implemented or being implemented in Turkey regarding street children within the scope of the rights that children have. The main purpose is to determine how much of the social policies implemented in Turkey have content for street children and to determine the effectiveness of these policies and their deficiencies if any. In line with this main purpose, official documents including the Social Services Law No. 2828, Child Protection Law No. 5395, and the United Nations Child Rights Convention, which include the current legal regulations regarding street children, which is an important social problem all over the world and in our country, have been examined. Laws, statutes, regulations, etc., form the basis of social policies applied to street children. After examining the documents, they were evaluated in terms of their applicability for street children. To ensure a healthy social life, the evaluation of the policies towards street children in our country from various aspects and the examination of the level of implementation of these policies by the practitioners express the importance of the study. Depending on the purpose and importance of the study, the document analysis technique, one of the qualitative research techniques, was used. Data collected using secondary data sources were subjected to content analysis and policies towards street children; education, health, care and shelter, protection and security, and social services were analyzed under the headings. As a result, it has been determined that these policies applied for street children are more in the areas of protection and care. It has been determined based on various reports and sources that the number of policies related to education is very low and the enforcement power is low in almost all the policies.

Keywords: Street children, Social work, Policies for street children

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında deneyimlerini ve bilgisini benden esirgemeyen, her konuda kıymetli görüşlerinden faydalandığım danışmanım Prof. Dr. Abdullah Karatay 'a, Bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım Dr. Öğretim Üyesi Yüksel Bekaroğlu Doğan'a, eğitimim süresinde bana manevi desteğini esirgemeyen Prof. Dr. İsmail Barış 'a ve Doç. Dr. Cengiz Kılıç'a teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmam esnasında deneyimlerinden faydalandığım Atatürk Üniversitesi öğretim üyelerine de teşekkür ederim.

Her daim yanımda olan tez sürecimde stresime ortak olan ve benden maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve şkdar niversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim

09.05.2022

Emir Taha ERDOğAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN FORMU	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
2. GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Çocuk Kavramı, Çocukluk ve Çocuk Hakları	7
2.2. Korunmaya Muhtaç Çocuklar.....	14
2.2.1. Sokak çocuğu: Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar	23
2.2.1.1. Sokakta yaşayan çocuklar	24
2.2.1.2. Sokakta çalışan çocuklar.....	25
2.2.2. Sokak çocuğu olma nedenleri	26
2.2.3. Sokak çocuklarının maruz kaldığı tehlikeler	28
2.2.4. Sokak çocuklarına yönelik sosyal hizmetler.....	30
2.3. Sosyal Politika	33
2.3.1. Sosyal politikanın Türkiye’de gelişimi.....	33
2.3.2. Sosyal politika ve sosyal hizmet ilişkisi	35
2.4. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar.....	36
2.5. İlgili Araştırmalar	37
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	42

3.1. Araştırmanın Modeli	42
3.2. Veri Toplama Araçları	42
3.3. Verilerin Analizi	43
4. BULGULAR.....	45
4.1. Sokak Çocuklarına Yönelik Sosyal Politikalar.....	45
4.1.1. Eğitim politikaları	49
4.1.2. Sağlık politikaları.....	51
4.1.3. Korunma, güvenlik ve adalet politikaları	52
4.1.4. Bakım ve barınma politikaları	54
4.1.5. Sosyal hizmet politikaları	57
5. TARTIŞMA.....	59
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
6.1. Sonuç	69
6.2. Öneriler	73
KAYNAKLAR	78
EKLER	89
Ek 1. ASHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kaynak Kullanım İzni	89
Ek 2. Özgeçmiş	90
Ek 3. ASHB İzni İle İncelenen Yazılı Kaynaklar (https://www.aile.gov.tr/)	91

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Avrupa ülkeleri çocuk nüfus oranları (%)	15
Tablo 1. Avrupa ülkeleri çocuk nüfus oranları (%) (devam)	16
Tablo 2. Çocuk nüfus ve oranları (1935-2080).....	16
Tablo 2. Çocuk nüfus ve oranları (1935-2080) (devam).....	17
Tablo 3. Çocukların korunması ve gelişimlerinin sağlanmasına yönelik hizmetler	22
Tablo 4. SHÇEK 2006 Verilerine göre sokak çocuğu sayısı* (SHÇEK, 2006)	45
Tablo 5. Koruyucu aile yanındaki çocuk sayısının koruma altındaki çocuk sayısı içindeki oranı (ASHB, 2021).....	55
Tablo 6. Korunma ve bakım hizmetlerinden yararlanan çocuk sayısı (ASHB, 2020)...	55

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AÇSHB: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

ASHB: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BMÇHS: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede

ÇEMATEM: Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi

ÇEKOM: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri

ÇES: Çocuk Evleri Sitesi

ÇKK: Çocukları Koruma Kanunu

ÇODEP: Çocuk Destek Gelişim ve Eğitim Programı

ÇOGEM: Çocuk Gençlik ve Eğitim Merkezi

ÇODEM: Çocuk Destek ve Eğitim Merkezi

ÇOKİM: Çocuk koruma ilk müdahale merkezi

ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu

SOYAÇ: Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Araştırma ve Uygulama Merkez

SSYB: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı

UNICEF: Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde farklı özelliklerde çok sayıda insan topluluğu bulunmaktadır. Bu topluluklar farklı özelliklerde olan ama ortak amaçlara sahip insan gruplarından oluşmaktadır. Toplumu oluşturan en küçük insan grubu ise ailedir. Bu en küçük insan grubu olan ailenin bir üyesi olan çocuk, bebeklik döneminden yetişkinlik dönemine kadar geçen yaşam süresi (0-18 yaş) içindeki birey olarak ifade edilmektedir (Pembecioğlu, 1997). 1990 yılında Türkiye tarafından imzalanan ve 1994 yılında yürürlüğe giren Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin birinci maddesinde de, “*Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar herkes çocuk sayılmaktadır*” şeklinde tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 1995). Çocuk, hem ailenin hem de toplumun en küçük bireyidir. Çocuğun toplumsal yaşama katılmadan önce karşılaştığı ilk insan grubu ailesidir. Her çocuk içinde bulunduğu toplum düzenine ve yaşama uyum sağlayabilmek için temel bilgi, beceri ve davranışları ailesinden öğrenmektedir. Çocukluk döneminde aile içinde kazanılan davranışlar, bireyin gelecekteki tüm yaşamını yönlendirecek etkilere sahiptir. Bu nedenle çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yetişmesi hem çocuk açısından hem de toplumsal açıdan çok önemli bir durumdur.

Çocukluk dönemi bireyin bütün yönleriyle gelişime açık olduğu bir dönemdir. Bebeklik döneminin başlangıcı itibariyle fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal olarak gelişim içerisinde olan çocuk, bu dönemlerin temelini aile sayesinde atmaktadır. Çocuğun aile içinde kazandığı bilgi, beceri ve davranışlar tüm yaşamını etkilemektedir. Aile yapısı ve çocukların gelişim süreçleri birçok sebebe bağlı olarak değişmektedir. Günümüzde toplumsal gelişmelerin hızlı bir şekilde ilerlemesi sebebiyle sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerde artmaya başlamıştır (Tezel-Şahin ve Özbey, 2007). Bu değişimler aileleri ve toplumun geleceği olan çocukları da etkilemektedir. Ailenin içinde bulunduğu şartlar, çocuğun ailesi ile olan ilişkilerini de etkilemekte ve bazı zamanlarda aile ile çocuklar arasında çeşitli sıkıntılar yaşanmasına sebep olmaktadır. Ailesi ile sıkıntılar yaşayan çocuk, aileden uzaklaşmaya başlamakta ve bazen kendisine yeni yaşam alanları bulma eğilimine girerek sokaklara yönelebilmektedir. Bu duruma bağlı olarak da dünyanın her yerinde sıklıkla rastlanan “*sokak çocukları*” kavramı ortaya çıkmaktadır.

Sokak çocukları kavramı ilk kez Birleşmiş Milletler (BM)' in çocuklarla ilgili Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde 1990 yılı itibariyle ortaya çıkmıştır. Ülkemizde de 1990 sonrasında sokak çocukları kavramı ile karşılaşılmaya başlanmıştır. Sokak çocuğu; yaşamını sokakta sürdüren, aileleri ile çok sınırlı ilişki içinde olan, ailesi ile hiç ilişkisi olmayan ve ailesi, akrabası veya herhangi bir yakını olmayan çocukları açıklayan bir kavramdır (Okumuş, 2009; Schwind, 2005). Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda sokakta yaşayan çocuklar bir aileye sahip olmadıkları gibi sokakları ev olarak benimsemiş olan çocuklar olarak tanımlanabilir. Bir aileye ve yuvaya sahip olmayan çocuklar, sokaklardaki her tür tehlikenin de tehdidi altında yaşamaktadırlar. Yapılan araştırmalara bağlı olarak sokak çocukları sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Türkiye genelinde 40 bin civarında olduğu, ayrıca 600 bin civarında çocuğun da sokağa düşme tehlikesi altında olduğu bilinmektedir (Güneş ve Kalaycı, 2004; İçli ve ark., 2007). Günümüzde bu sayının daha da artmış olacağı da aşikârdır. Bu nedenle, herhangi bir koruyucu mekanizması olmayan sokak çocuklarının haklarının korunması da devletin bir görevi olmalıdır. Herhangi bir nedene bağlı olarak sokağa düşen ve sokaklarda yaşamak zorunda kalan çocukların tehlike altında olmasının yanı sıra birçok yönden de ihtiyaçları bulunmaktadır. Sokak çocuklarının kendilerini koruyacak ve gözetecek bir aile bireyinin veya yakınının olmaması, onları savunmasız hale getirmektedir. Toplumu oluşturan her birey gibi çocukların da çeşitli hakları bulunmaktadır.

Herhangi bir koruyucu mekanizması olmayan sokak çocuklarının haklarının korunması ve her türlü ihtiyaçlarının giderilerek, güvenli ve sağlıklı bir ortamda yetişebilmeleri için bir kontrol mekanizmasının olması gerekmektedir. Sokaktaki çocuğun topluma uyum sağlayabilmesi ve yaşamını daha sağlıklı, güvenilir, tehlikesiz bir şekilde geçirebilmesi ancak devlet tarafından gerçekleştirilebilecek bir durumdur. Bu duruma bağlı olarak da bu çalışmada, dünyanın her tarafında olduğu gibi ülkemizde de sosyal bir sorun olan sokak çocuklarına yönelik olarak Türkiye de uygulamada olan çocuk politikalarının incelenmesi ve sokak çocukları açısından değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çocuklara yönelik hakların ilk defa gündeme geldiği BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne bağlı olarak başta Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere, sokak çocuklarına yönelik olarak bakanlıklar bünyesinde hangi politikaların uygulandığı ve bu politikaların incelenmesi önem arz etmektedir.

Sokakta yaşayan çocukların evsiz olmaları sebebiyle bakım ve barınma, bu çocukları gözetebilecek bir yetişkinin olmaması sebebiyle korunma ve güvenlik, düzenli bir hayatın olmaması ve ekonomik olarak yaşanan zorluklar sebebiyle eğitim, sosyal bir güvencenin olmaması sebebiyle sağlık sorunlarının olması kaçınılmaz bir durumdur. Ayrıca bu sorunların çözülebilmesine katkı sağlayacak olan sosyal hizmet uygulamaları da önemlidir. Bu durumlara bağlı olarak sokak çocuklarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için, devletin resmi organları tarafından belirlenen sosyal politikaların içerikleri ve uygulanabilir olması büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca toplumun bir parçası olan sokak çocuklarının da her çocuk gibi çeşitli haklara sahip oldukları bir gerçektir. Sağlıklı bir toplum için sosyal huzur, sosyal refah, sosyal barış, sosyal adalet ve sosyal eşitlik gibi durumların dikkate alınması toplumdaki her birey için gereklidir. Sokak çocuklarının sahip oldukları hakları kullanabilmesi için en büyük desteği yaşadığı ülkenin sosyal politikalarıdır. Sokak çocuklarına yönelik Türkiye deki sosyal politikaların bu çocukların haklarına yönelik olmasının yanı sıra; onların ihtiyaçlarını karşılayabilecek niteliklere de sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada “Sokak Çocuklarına yönelik olarak Türkiye de uygulanan sosyal politikalar nelerdir?” temel problemine bağlı olarak aşağıda verilen alt problemlere cevap aranacaktır;

- Sokak çocukların eğitim sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal politikalar nelerdir?

- Sokak çocukların sağlık sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal politikalar nelerdir?

- Sokak çocukların korunma ve güvenlik sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal politikalar nelerdir?

Sokak çocukların bakım ve barınma sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal politikalar nelerdir?

- Sokak çocuklarına yönelik sosyal hizmet alanında uygulanan sosyal politikalar nelerdir?

Belirlenen bu temel problem ve alt problemler çerçevesinde bu çalışmanın amacı çeşitli sebeplerden dolayı sokakta yaşayan çocukların, sahip oldukları haklar kapsamında gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik ülkemizde uygulanan sosyal politikaların incelenmesidir. Türkiye’de uygulanan sosyal politikaların ne kadarının sokak çocuklarına yönelik içerikleri olduğunu belirlemek ve bu politikaların etkililiği ile varsa eksik yönlerini belirlemek temel amaçtır. Bu amaca bağlı olarak ülkemizde sokak çocuklarına yönelik uygulanan sosyal politikaların temellerini oluşturan kanun, yasa, tüzük,

yönetmelik vb. yazılı belgeler incelenecek ve sokak çocukları için uygulanabilirlikleri açısından değerlendirilmiştir.

1.1. Araştırmanın Önemi

Gelişmiş ve gelişmekte olan her ülkede sokakta yaşayan çocuklar bulunmaktadır. Bu nedenle de sokak çocukları sosyal bir sorun olarak dünyadaki tüm ülkeleri etkilemektedir. Çocukların sokaklara yönelme sebepleri her ülkede farklılık göstermekle birlikte, genellikle ekonomik, siyasal ve politik faktörler bu duruma sebep olmaktadır. Bunlara ek olarak en önemli sebeplerden biri de çocuğun ailesi ile olan ilişkisidir. Bir çocuğun ailesi ile sorun yaşaması, ailenin ekonomik olarak zor durumda olması, anne ve baba arasındaki geçim sıkıntıları, çocuğun psikolojik veya fizyolojik sorunları, anne veya babanın hayatta olmaması gibi birçok sorun nedeniyle çocuklar evsiz kalmakta ve sonuç olarak sokaklarda yaşamaya başlamaktadır (Acar, 2010). Bu durum her geçen gün sokakta yaşayan çocuk sayısının artmasına sebep olmaktadır.

Dünya üzerinde yaklaşık 200 milyon çocuğun eğitim, sağlık hizmetleri ve temel haklardan yoksun olduğu bilinmektedir (Güngör, 2007). Bu çocuklardan 100 milyon kadarının ise sokak çocukları olduğu düşünülmektedir. Dünya genelinde durum böyle iken, Türkiye’de ise en az 42 bin sokak çocuğunun olduğu bilinmekte ve bu sayının 80 bin civarında olduğu da tahmin edilmektedir (UNICEF, 2006). Küçümsenmeyecek sayıda çocuğun sokaklarda yaşıyor olması her toplum için olduğu gibi Türkiye için de önemli bir sorundur (Burgaç, 2018). Bu nedenle de sokak çocuklarının sayısının azaltılması için ülkedeki sosyal kurumların sayısının artırılması ve bu kurumlar uygulamalarında devlet politikalarını etkili bir şekilde uygulamaya koyma yükümlülüğünde olmalıdır (Aker ve ark., 2007).

Alan yazın incelendiğinde sokak çocuklarına yönelik yapılan bazı çalışmalarda, çocukların sokağa itilme sebepleri, sokakta çalışan çocukların hakları, sokak çocukları ve aile ilişkileri, sokak çocuğu kavramının tarihsel gelişimi, sokak çocuklarına yönelik damgalama (Aker ve ark., 2007), il bazında sokak çocuklarının durumu (Çelik, 2009; Dalda, 2017; Güneş ve Kalaycı, 2004; Meder, 2008; Polat, 2002; Okumuş, 2009; Şener ve Serdar, 2015; Yıldız ve Adaş, 2007), çocuk haklarına göre sokak çocukları (Güngör ve Erdurak, 2016) gibi çalışmalar bulunmaktadır. Bu ve benzeri çalışmaların sayısı çok fazla olmamakla birlikte sokak çocuklarına yönelik ülkemizde araştırmalar yapıldığını göstermektedir. Sokak çocuklarının haklarına yönelik sosyal politikalarla ilgili olarak

alan yazında Türkiye- Hindistan karşılaştırması haricinde (Şener ve Serdar, 2015) bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak politikalarla ilgili birkaç çalışmaya rastlanmıştır (Dalda, 2017; Yazıcı, 2012). Bu çalışmanın alan yazındaki diğer çalışmalardan ayrılan yönü sokak çocuklarına yönelik sosyal politikaların hem hukuksal olarak hem de uygulanabilir olması açısından detaylı bir analizi yapılmış olması, bu bağlamda hem politika yapıcılara hem de bu alan da çalışan araştırmacılara örnek olacağının düşünülmesidir.

Sokak çocuklarına yönelik politikalar aile, eğitim, güvenlik gibi bir çocuğun tüm yaşamını etkileyebilecek konuları içermelidir. Çocukların sokak sorunlarının ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi için, çocukları sokaklara iten her sebebe yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir. Bu sebeple de devletin toplumsal yaşamı düzenleyen politikalarının sosyal refah, sosyal barış, sosyal adalet, sosyal eşitlik, sosyal bütünleşme ve sosyal denge gibi durumları sokak çocuklarına yönelik olarak da uygulanabilir hale getirmesi gerekmektedir (Acar, 2010). Daha sağlıklı bir toplumsal yaşamın sağlanabilmesi amacıyla, ülkemizde sokak çocuklarına yönelik politikaların çeşitli yönlerden incelenerek değerlendirilmesi ve bu politikaların uygulayıcılar tarafından uygulanabilme düzeylerinin incelenmesi çalışmanın önem durumunu ifade etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

“Sokak Çocuklarına yönelik olarak Türkiye de uygulanan sosyal politikalar nelerdir?” temel problemine bağlı olarak, sokak çocuklarını içeren resmi belgelerin incelenmesine dayanan bu çalışmanın amacı; çeşitli etkenlere bağlı olarak sokakta yaşayan çocukların, her çocuk gibi sahip oldukları haklara bağlı olarak gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik ülkemizde uygulanan sosyal politikaların incelenmesidir. Türkiye’de uygulanan sosyal politikaların ne kadarının sokak çocuklarına yönelik içerikleri olduğunu belirlemek ve bu politikaların etkililiği ile varsa eksik yönlerini belirlemek temel amaçtır. Bu amaca bağlı olarak ülkemizde sokak çocuklarına yönelik uygulanan sosyal politikaların temellerini oluşturan kanun, yasa, tüzük, yönetmelik vb yazılı belgeler incelenecek ve sokak çocukları için uygunlukları açısından değerlendirilmiştir.

Toplum yapısını oluşturan bireyler arasında en çok ihtiyaç sahibi olan bireyler çocuklardır. Hemen her ihtiyaçları büyükleri tarafından karşılanan çocukların sokaklara

terk edilmesi veya herhangi bir sebebe baēlı olarak evsiz, yuvasız kalması ihtiyaçlarını karşılayamamalarına sebep olmaktadır. Yetişkin bir bireyin yanında b y yemeyen sokak çocuklarının da devlet tarafından gözetilmesi ve onlara yönelik sosyal politikalarla korunmalarını saēlamaları gerekmektedir. Sadece evsiz olmak deēil, bunun yanı sıra sokaklardaki her tür tehlikenin tehdidi altında sokak çocuklarının haklarının korunması da devletin bir görevi olmalıdır. Bu duruma baēlı olarak da çalışmada, dünyanın her tarafında olduēu gibi ülkemizde de sosyal bir sorun olan sokak çocuklarına yönelik olarak Türkiye de uygulamada olan ocuk hakları ile ilgili tüm resmi belgelerin, özellikler sokak çocuklarına yönelik olan maddelerinin incelenmesi ve sokak çocukları açısından deēerlendirilmesi amacı benimsenmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde sokak çocuklarına yönelik bazı temel kavramlara ve genel bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Çocuk Kavramı, Çocukluk ve Çocuk Hakları

Bir toplumun en temel yapısı olan ailenin, en küçük üyeleri çocuklardır. Toplumların geleceği olarak da ifade edilen çocuk için farklı alanlarda farklı tanımlamalar mevcuttur (Sağlam ve Aral, 2016). En genel anlamıyla çocuk, 18 yaşına gelmemiş ve gelişimini henüz tamamlamamış bireyler olarak ifade edilmektedir (Ereş, 2009). BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede de “çocuğa uygulanabilecek olan yasaya göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar herkes çocuk sayılır” ifadesi ile çocuğun tanımı yapılmaktadır (Resmi Gazete, 1995; Şişman, 2004).

Çocuk kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında; Antik dönemde çocuğun özel bir tanımı olmamakla birlikte, doğumdan ölüme kadar geçen dönemlerden biri olarak ifade edildiği görülmektedir (Postman, 1995). Orta Çağda da çocuk kavramı, bilinçli davranışlardan yoksun olma ifadesi ile tanımlanmaktadır (Giddens, 2000; Postman, 1995). Rönesans dönemi ile birlikte deneysel bilginin önemi kazanması, teknolojik gelişmelerin ortaya çıkması ile birlikte hümanizm kavramı ortaya çıkmaya başlamış ve buna bağlı olarak da çocuğa verilen önem artmaya başlamıştır (Yapıcı ve Yapıcı, 2004).

Kutsal dinlere göre çocuğun zayıf, güçsüz ve korunma ihtiyacı olan bir birey olarak düşünülmesi sebebiyle çocuk yaşam süreci boyunca önemli görülmüştür (Erkul ve ark., 2017). Buna bağlı olarak İslami toplumlarda da çocuk kavramı diğer toplumlara göre daha önemli bir yere sahiptir. İslami kaynaklardaki birçok ayet ve hadislerde de çocuğun belli dönemlerden sonra yetişkin olabileceği ve bu dönemlerde çocuğun sorumluluğunun ailede olduğu vurgusu yapılmaktadır (Tan, 1994).

Çocuğun geleceğinin şekillenmesinde ailenin etkisinin yanı sıra toplumsal yapı da önemlidir. Bu bakımdan Türk toplum yapısında da çocuğa verilen önemin tarihsel açıdan zamanla ilerlemiş olduğu görülmektedir. İlk Türk toplumlarında çocuklar göçebe yaşamın etkisi ile topluma yarar sağlayacak geleceğin savaşçısı olarak görülmekteydi. İslamiyet'in yayılması ile yaşam tarzı değişmeye başlamış; törelere ek olarak dini

bakımdan önemli olan çocuklara verilen değer artmıştır. Özellikle Selçuklu Devleti zamanında Enderun mektepleri ve medreseler açılarak çocukların eğitime yönelik çalışmalar başlamış ve Osmanlı Devleti döneminde de bu etki sıbyan mektepleri kurularak devam etmiştir. Bu dönemlerde eğitime ağırlık verilmekle birlikte özellikle hükümdar çocuklarının yönetici olarak yetiştirilmesi için de çeşitli çalışmalar olduğu görülmektedir.

Çocukla ilgili düşünceler batı dünyasında 16. yüzyılda şekillenmeye başlamış ve 17. yüzyıl itibariyle de çocuğun yetişkinlere göre daha zayıf ve masum olduğu vurgusu yapılmaya başlanmıştır. İkinci Dünya savaşı sonrasında görülen bilimsel ilerlemeler ve insan hakları ile ilgili çalışmaların etkisi ile başta Avrupa ülkelerinde olmak üzere tüm dünyada çocuğun gelişimsel özellikleri de dikkate alınarak yeni tanımlamalar yapılmaya başlanmıştır (Gander ve Gardiner, 2010; Hamon, 2006). 20. Yüzyılda birçok ünlü düşünür tarafından da çocukla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış ve çocuğun önemine yönelik uluslararası düzenlemeler yapılmıştır (Çolak, 2006). Ülkemizde de Cumhuriyetin ilanı birlikte çocukla ilgili önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde özellikle Atatürk'ün çocuk sevgisi sayesinde çocuğun önemi vurgulanmış ve 23 Nisan 1920 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak ilan edilmiştir (Erkul ve ark., 2017).

17. Yüzyıl itibariyle önemi artan çocuğun, yetişkin sayılabilecek yaşa gelinceye kadar gelişimsel açıdan geçirdiği bazı dönemler vardır. Bu dönemler doğum anı itibariyle bebeklik, ilk çocukluk ve son çocukluk dönemleridir. Son çocukluk dönemine kadar geçen süre içinde çocuk, biyolojik bir gelişmenin yanında sosyal, duygusal, zihinsel açıdan da farklı gelişimsel süreçler yaşamaktadır (Özden, 2001). Bu gelişim dönemlerinde çocuğun her açıdan sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi öncelikli olarak ailenin varlığına ve çocuğa sağladığı psikolojik, sosyolojik, ekonomik, duygusal, kültürel ve zihinsel desteğe dayanmaktadır. Ayrıca çocukluk dönemi, çocuğun her anlamda hayata hazırlandığı bakım, korunma, eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının da karşılanması gereken bir dönemdir (Çöpoğlu, 2018). Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ve ailenin desteği, toplumsal yaşamın geleceği olarak görülen çocuk için çok önemlidir (Şirin, 2017).

Ailenin çocuklarına yeterince vakit ayırması, çocuğun zamanla tanımaya ve içinde yaşamaya başlayacağı toplum için çok gerekli bir durumdur (Eriş, 2009). Bebeklik döneminden yetişkinlik dönemine kadar aile çocuğun her zaman, her konuda destekçisi

ve yardımcısı olmalıdır. Ailenin çocuğu ile geçirdiği zamanın süresi gibi niteliği de önemlidir. Çocuğa ayrılan vakitlerde temel bilgi ve becerilerin öğretilmesi, insan ilişkileri, kültürel değerler, toplumsal yapı, gelenek-görenek gibi birçok konuda aile sorumluluk sahibi olmalıdır. Toplum için önemli olan bu değerlere sahip bir şekilde yetişen çocuğun topluma daha faydalı bir birey olacağı düşünülmektedir.

Her toplumda var olan sosyo-kültürel farklılıklar sebebiyle her çocuğun gelişimi ve yetiştirilmesi farklılıklar gösterebilmektedir (James, 2001). Sosyo- kültürel farklılıklara ek olarak çevresel şartlar, ailenin ekonomik durumu, teknolojik gelişmeler, çocukların doğuş sırası gibi birçok durum çocukluk yaşantısında farklı deneyimlerin oluşmasına sebep olmaktadır (Güçlü, 2016). Yaşantı farklılıkları olsa bile her çocuk, her insan gibi toplumsal yaşamın gerektirdiği, hem ulusal hem de uluslararası alanda yasalar ve çeşitli sözleşmelerle belirlenmiş haklara sahiptir. Her çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki yönden gelişimi, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi, eğitimine devam edebilmesi ve her yetişkin birey gibi saygı duyulacak bir birey olabilmesi için sahip olduğu haklar vardır (Öztürk, 2017). Bu haklar hukuk kuralları çerçevesinde “Çocuk Hakkı” olarak adlandırılmaktadır (Kurt, 2016).

Çocuğa verilen değer ve önem toplumların gelişmişlik düzeylerine göre değişiklik göstermektedir. İlkel toplumlarda çocuk iş gücü olarak görülmekte, ekonomik bir gelir sağlamayan çocuklar değersiz sayılmakta ve diğer çocuklara göre daha güçsüz, zayıf olan çocuklarda dışlanmaya uğrayarak toplumdan uzaklaştırılmaktaydı (Akyüz, 2010). Sınıfsal ayrımların görülmeye başladığı Orta çağ döneminde de çocuklar yetişkinler gibi görülmekte ve onlara üstesinden gelemeyecekleri sorumluluklar verilmekteydi (Genç, 2016). Toplumsal gelişmelere paralel olarak insana verilen değer de artması ile çocuklarında değeri zamanla artmaya başlamıştır. Özellikle Rönesans ve reform hareketleriyle toplumsal düzende yapılan değişikliklerle Avrupa başta olmak üzere tüm dünya devletlerinde insan ve çocuk haklarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu anlamda ilk olarak İngiltere de 1689 yılında tüm vatandaşların bazı temel haklara sahip olduğunu belirten Temel Haklar Bildirisi hazırlanmış ve kabul edilmiştir (Ünal, 2012).

Çocuk haklarıyla ilgili en büyük gelişmeler özellikle 19. Yüzyılda yaşanmaya başlamıştır. Çocuklara özel yiyecekler ve giyecekler üretilmiştir. Ayrıca bu dönemde çocuğun yetişkinlerden farklı ihtiyaçlara sahip olduğu durumu da anlaşılmaya başlamıştır (Çavuşoğlu, 2013). Bu gelişmeleri takiben 20. Yüzyılda da gelişen ve değişen yaşam

şartları, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve toplumsal olarak artan refah düzeyi de çocuklara yönelik hakların öneminin artmasına sebep olmuştur. Özellikle de çocukların bir yetişkinden farklı olarak sağlık, bakım, güvenlik gibi ihtiyaçlarının yanı sıra psikolojik, fizyolojik, zihinsel gelişimleri açısından da büyüme sürecinde birçok ihtiyaçlarının olabileceği düşünülmeye başlanmıştır (Görak ve ark., 1992). 20. Yüzyılda çocuklarla ilgili gelişmeler yıllara göre incelenecek olursa (Erkut ve ark., 2017);

- 1921 yılında Bürüksel’ de yapılan bir kongre ile “Uluslararası Çocukları Koruma Birliği” kurulmuştur (Akyüz, 2013).
- 1924 yılında Milletlerarası Çocuklara Yardım Cemiyeti tarafından beş maddelik ‘Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi’ ilk bildiri olarak çıkarılmış ve 1928 de ise Atatürk tarafından da imzalanmıştır. (Görak ve ark., 1992).
- 1936 yılında Balkan ülkelerinin çocukları korumaya yönelik kuruluşlarının çalışmaları ile Türkiye’nin de katıldığı I. Balkan kongresi toplanmıştır (Dirican, 2018).
- 1938 yılında çocukların korunması ve çalışma yaşları ile ilgili konuları içeren II. Balkan Kongresi toplanmıştır (Dirican, 2018).

1939 yılında İkinci Dünya Savaşının çıkması ile birlikte dünyadaki dengeler değişmiş ve çocuklarla ilgili yapılan çalışmalar da bu durumdan etkilenmiştir. Savaş dönemi ve sonrasında çocuk haklarına yönelik çalışmalar daha kapsamlı bir şekilde yeniden başlamıştır (Çocuk Hakları Bildirgesi, 1924);

- 1946 yılında çocuklara yardım sağlamak ve ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF: The United Nations International Children’s Emergency Foundation) kurulmuştur (Onat ve Cenani, 1996).
- 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yayınlamış ve yine aynı yıl Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kurulmuştur (Onat ve Cenani, 1996). 1948 yılında çocuklarla ilgili görülen gelişmelerden biri de Paris’te Uluslararası Çocuk Merkezinin kurulmasıdır (Çavuşoğlu, 2013).
- 1959 yılında yine BM çocukların eğitim, sağlık, barınma ve bakım, güvenlik ve korunma gibi çeşitli ihtiyaçlara sahip olduğunu belirten 10 maddelik ‘Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi’ ilan edilmiş ve kabul edilmiştir (Marlow, 1977).
- 1979 yılında çocuk hakları ve sorunlarının fark edilmesi amacıyla bu yıl ‘Uluslararası Çocuk Yılı’ olarak ilan edilmiştir (Çavuşoğlu, 2013).

- 1989 yılında 54 maddeden oluşan ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’ BM Genel Kurulunda kabul edilmiş ve üye ülkelerin de imzaları alınmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi 1990 yılında onaylamış ve 1995 yılında ise yürürlüğe koymuştur (Onat ve Cenani, 1996). Bu sözleşme, çocuk hakları adına en önemli belgedir.
- 1999 yılında çocuk işçiliğın yasaklanması ve kaldırılmasına ilişkin sözleşme Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO: International Labour Organization) tarafından kabul edilmiştir (Efe ve Uluoğlu, 2015).
- 2000 yılında BM Kalkınma hedeflerinde çocuk ölümleri ve çocukların ilkokul eğitimleri ile ilgili maddeler eklenmiştir. Buna ek olarak herhangi bir silahlı çatışmaya çocukların dâhil olmasının önlenmesi, çocuk satışı, fuhuşu ve pornografisinin engellenmesi için de protokoller imzalanmıştır (UNICEF, 2005).
- 2002 yılı Haziran ayının 12’ si Çocuk İşçiliğine Karşı Dünya Günü olarak kabul edilmiştir (Efe ve Uluoğlu, 2015). Günümüzde ise Kasım ayının 20’si ‘Çocuk Hakları Günü’ olarak bilinmektedir (Çavuşoğlu, 2013). Dünyadaki farklı ülkelerde çocuk günü farklı tarihlerde kutlanmaktayken; Türkiye’de ise 23 Nisan günü, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kutlanmaktadır (Kurt, 2016).

Uluslararası alanda çocuklara yönelik çalışmalar özellikle I. ve II. Dünya savaşları sonrasında yaşanan olumsuz insani faaliyetler sonrasında önem kazanmıştır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuklarla ilgili koruma ve bakım gibi genel hükümlerin yer aldığı kararlar alınmış ve çeşitli toplantılar yapılmıştır. 1989 yılında kabul edilen bu sözleşme ile çocukların sahip oldukları haklar ve korunmalarına yönelik olarak alınan kararlar yasalar sayesinde güvence altına alınmıştır. Türk Anayasasında da yasa hükmü taşıyan ve 54 maddeden oluşan 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHDS) de, çocukların sahip olduğu haklar ve korunmasına yönelik dört temel ilke bulunmaktadır:

1. *Çocuğu etkileyen tüm faaliyetlerde çocuğun yüksek yararı temel düşüncedir (Madde 3).*
2. *İrk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle ayırım yapılamaz (Madde 2).*
3. *Taraf Devletler her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eder ve çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterir (Madde 6).*

4. *Çocuklar kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahiptir ve bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken ağırlık verilir (Madde 12).*

Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocuklara yönelik haklar; ırk, dil, din, cinsiyet, ekonomik veya sosyal statü, engelli olma durumu gibi herhangi bir farklılık gözetilmeksizin her çocuk için geçerli sayılmaktadır. Bu sözleşmede her çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları bulunmaktadır (Kurt, 2016). Çocuğa yönelik bu haklar, çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda bazı ilkelerle de güvence altına alınmıştır. Çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuğa tanına hakların uygulanmasında çocuğa yönelik kararlar alınırken, çocuğun görüşlerine de yer verilmesini öneren ve çocuk için uygulanacak her türlü karar, tedbir, koruma gibi uygulamalarda çocuğun en üst düzeyde yarar görmesini sağlayacak bir ilkedir (Merey, 2016). 2010 yılında yapılan değişikliklerle bu ilke, Türk Anayasasına da girmiş bulunmaktadır.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi soyut bir kavram olmakla birlikte, kapsam olarak çok önemli bir ilkedir. Anayasamızda 'Ailenin korunması ve çocuk hakları' başlığının 41. Maddesinde "Her çocuğun, korunma ve bakımdan yararlanmaları, yüksek yararlarına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babalarıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu" düzenlenmiş olup; buna ek olarak "devletin, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alma yükümlülüğü" ifadesi de yer almaktadır. Yine 5395 sayılı Çocukları Koruma Kanunu'nun 4. Maddesi de hem Anayasaya hem de BM çocuk Hakları Sözleşmesine bağlı olarak düzenlenmiştir. Bu maddeye göre belirlenen temel ilkeler ise şu şekildedir (Çocukları Koruma Kanunu, 2005);

“Madde 4- (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

- f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,*
- g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,*
- h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,*
- i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,*
- j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,*
- k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,*
- l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması,”*

Çocukları Koruma Kanununda yer alan bu ilkeler dışında, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Çocuğun Korunması" başlıklı bölümünde de hem korunma hem de çocuğa verilen ceza kapsamında çocuğun yüksek yararı ilkesi göz önüne alınarak düzenlemeler yapılmıştır.

Çocuklara yönelik haklarla ilgili belgelerin yasal dayanağı BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde; çocuklara yönelik ayırım yapılmaması, çocuklar arasında eşitlik ve adalet, çocuklara saygı ve özellikle de sevgi gösterilmesi, çocuğun her durumda yararının gözetilmesi ve çocuğun kendisiyle her duruma katılım sağlayarak görüş bildirebilmesi gibi ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkelerle çocuğun yaşama, gelişme, korunma, bakım ve katılım haklarına bağlı olarak yaşam standartları da belirlenmiştir (Cılga, 2001). Belirlenen bu standartlara göre, çocuğun ailesi ile yaşaması, ailesi tarafından bakımının, yetiştirilmesinin ve kendi ile ilgili her konuya katılımının sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda çocuğun yaşamsal faaliyetlerinden öncelikli olarak aile sorumlu tutulmuştur. Herhangi bir şekilde aileden yoksun bırakılan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalan veya böyle bir ayrılık süreci yaşayan çocuklar için ise sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitime yönelik olan haklar güvenceye alınmıştır.

Başta BM Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere, uluslararası bağlamda çocuklara yönelik yapılan bütün çalışmalar onların sahip olduğu hakların gözetilmesi, korunması ve uygulamalarına yönelik çalışmalardır. Bu kapsamda, Türk Medeni Kanununun 28. Maddesinde yer alan “*Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer. Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder*” ifadesine bağlı olarak da kişilik ve hak ehliyeti olan her çocuğun, yetişkin sayılabilecek yaşa gelinceye kadar sahip olduğu hakların devlet güvencesinde olması önemlidir. Devletin çeşitli yasalarla güvence altına aldığı haklar herhangi bir ayrıma maruz kalmadan her çocuk için geçerlidir. Özellikle de çeşitli sebeplerle ailesinden mahrum kalan, anne babasını kaybetmiş, ailesinden ayrılmış ve sokaklarda yaşamaya mahkûm olmuş çocuklar açısından bu hakların korunması çok önemlidir.

2.2. Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Çocukluk dönemi insan hayatının en hassas ve en önemli dönemidir. Çocuğun doğum anı itibarıyla dünyayı tanımaya başladığı dönemi ifade eden çocukluk döneminde ailenin etkisi oldukça büyüktür. Temel anlamda yaşamayı ve yaşamaya dair birçok bilgiyi çocuk aile içinde öğrenmektedir. Bu nedenle de anne ve babanın çocuğun bütün yönleriyle gelişimine hem destek hem de örnek olması gerekmektedir.

Çocuğun sosyal çevreye dair ilk algısı ailedir. Aile ile başlayan çevre algısı zamanla gelişmekte ve çocuğun gelişimine de katkı sağlamaktadır. Ailesi başta olmak üzere çevresi ile etkileşimde olan çocuğun gelişimsel dönemlerinde, bazı davranışları kazanabilmesi için kritik dönemler bulunmaktadır. Bu kritik dönemlerde ailenin çocuğa davranış kazandırmada etkisi çok büyüktür. Kritik dönemlerde fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişim açısından kazanılacak davranışlar çocuğun tüm hayatına etki edecek davranış ve kazanımlardır. Kritik dönemlerde bir ebeveyn veya yetişkinden mahrum kalan çocukların gerekli davranışları kazanamadıkları ve bu durumun tüm yaşamlarını etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda aile güvenlik, bakım, sağlık, beslenme, eğitim gibi her konu da çocuğun destekçisi olma görevinin yanı sıra çocukluk döneminde önemli davranışların da kazandırılması ailenin sorumluluğundadır. Ailesinden uzakta olan ve çeşitli sebeplerle sokaklarda yaşamak veya çalışmak zorunda kalan çocuklar, yetişkinlik dönemine kadar geçen gelişimsel dönemlerde gerekli davranışları yeterli düzeyde öğrenememektedirler.

Buna bağılı olarak da çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunların başında da korunma ve güvenlik sorunları gelmektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de de çocuk nüfusu azımsayacak oranlardadır. Türkiye nüfusunun yaklaşık üçte biri çocuklardan oluşmaktadır. Bu anlamda bazı Avrupa ülkelerinin çocuk nüfus oranları da Tablo 1’ de yer almaktadır. Hem Tablo 1’ de yer alan ülkeler hem de diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslama yapıldığında, bütün Avrupa ülkeleri arasında Türkiye en çok çocuk nüfus oranına sahip olan ülke olarak görülmektedir (ASHB, 2020). Bu durum göz önüne alındığında çocuklarla ilgili her konunun çok önemli olması gerektiği ifade edilebilir.

Tablo 1. Avrupa ülkeleri çocuk nüfus oranları (%)

Ülke	2017	2018	2019
Türkiye	28,32	27,95	27,51
Ermenistan	23,30	23,51	23,62
Belçika	22,97	22,94	22,89
İzlanda	23,18	22,72	22,46
Karadağ	22,13	22,03	21,87
Yunanistan	21,40	21,50	21,57
Hırvatistan	20,42	21,15	21,50
Arnavutluk	22,66	21,99	21,35
Finlandiya	21,23	21,14	21,03
Fransa	20,84	20,95	21,03
İrlanda	20,96	20,85	20,63
Slovakya	20,81	20,74	20,59
Danimarka	20,78	20,63	20,49

Tablo 2. Avrupa ülkeleri çocuk nüfus oranları (%) (devam)

Norveç	20,38	20,13	19,86
Slovenya	20,19	20,05	19,71
Hollanda	19,93	19,71	19,43
Kıbrıs	19,66	19,51	19,32

Kaynak: <https://www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/dunya-da-cocuk-istatistikleri/> (ASHB, 2020)

Tablo 1 de verilen bilgiler dikkate alındığında son üç yılda ülkelerdeki çocuk nüfusunun toplam nüfus içindeki oranları hemen hemen her ülkede son yıllara göre azalma göstermiştir denilebilir. Ülkemizde de bu oran 2017 yılında % 28,32 iken 2019 yılında % 27,51 olarak belirlenmiştir. Bu azalmanın çok çeşitli sebepleri olmakla birlikte, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir durum olarak da düşünülmelidir. Benzer bir şekilde TÜİK tarafından yapılan bazı araştırmalar sonucunda 1935 yılından 2018 yılına kadar çocuk nüfus oranları belirlenmiş ve gelecek yıllarda bu oranın ne olacağına dair de tahmini istatistikler verilmiştir (TÜİK, 2018).

Tablo 3. Çocuk nüfus ve oranları (1935-2080)

Yıl	Toplam nüfus	Toplam çocuk nüfus(0-17 yaş)	Çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranı (%)
1935	16 158 018	7 277 722	45,0
1945	18 790 174	8 667 314	46,1
1950	20 947 188	9 470 412	45,2
1955	24 064 763	10 902 635	45,3
1960	27 754 820	12 823 514	46,2
1965	31 391 421	14 998 754	47,8
1970	35 605 176	17 263 147	48,5
1975	40 347 719	18 969 445	47,0
1980	44 736 957	20 572 272	46,0

Tablo 4. Çocuk nüfus ve oranları (1935-2080) (devam)

1985	50 664 458	22 360 927	44,1
1990	56 473 035	23 577 783	41,8
2000	64 729 501	22 800 988	35,2
2007	70 586 256	22 299 995	31,6
2008	71 517 100	22 497 241	31,5
2009	72 561 312	22 638 411	31,2
2010	73 722 988	22 699 503	30,8
2011	74 724 269	22 709 283	30,4
2012	75 627 384	22 692 174	30,0
2013	76 667 864	22 761 702	29,7
2014	77 695 904	22 838 482	29,4
2015	78 741 053	22 870 683	29,0
2016	79 814 871	22 891 140	28,7
2017	80 810 525	22 883 288	28,3
2018	82 003 882	22 920 422	28,0
2023	86 907 367	23 484 561	27,0
2030	93 328 574	23 863 565	25,6
2040	100 331 233	23 366 571	23,3
2060	107 095 998	21 862 293	20,4
2080	107 100 904	20 333 232	19,0

Tablodaki verilere bakıldığında 1935 yılında % 45 olan çocuk nüfus oranının ilerleyen yıllarda azaldığı ve 2018 yılında bu oran % 28'e, 2019 yılında ise % 27,51'e (Bkz. Tablo 2) düştüğü görülmektedir. Aile yapısındaki değişiklikler, ekonomik sıkıntılar gibi birçok sebep nedeniyle bu oranının düştüğü düşünülebilir. Ancak çocuk nüfusunun toplam nüfus içindeki oran azalsa bile ülkemizde de dünyada da çocuklarla ilgili sorunlar

artmaktadır. Çocuk nüfusu azalmakla birlikte, anne ve babanın birinin veya her ikisinin de eksikliği, aile içinde yaşanan sorunlar, ebeveynlerin madde bağımlılığı, çocukların aile içinde şiddet görmesi, ihmal, istismar, ekonomik sorunlar, geçim sıkıntısı gibi nedenlerle de çocuklar temel haklarına sahip olamadıkları gibi yaşamsal güvencelerini de yitirmektedirler (Şimşek ve ark., 2008).

Yaşları ve gelişimsel özellikleri bakımından, çocukların ailelerinin yanında yetişmesi gerekmektedir. Özellikle fiziksel ve ruhsal gelişimleri açısından bu önemli durumdur. Yetişkinlik dönemine kadar geçen süreçte çocuk ailesi ve çevresinin etkisindedir. Bu nedenle de çocuklar, çevrenin etkilerine bağlı olarak korunması gerek grupta yer almaktadırlar (Parin ve Bilan, 2007). Toplumun ekonomik koşulları, teknolojik gelişmeler, ailenin yapısı, kültürel farklılıklar gibi çok çeşitli nedenlerden dolayı çocukların yaşantıları birbirinden farklı olmakla birlikte (Güçlü, 2016), her çocuğun çeşitli risklere karşı korunma ihtiyacı ve hakkı bulunmaktadır (James, 2001). Ülkemizde de toplumsal değişim ve gelişmeler her geçen yıl daha da hızlanmakta ve bu durumun getirdiği olumsuz sonuçlar en çok dezavantajlı gruplarda yer alan çocukları etkilemektedir. Özellikle başta ailevi sorunlar olmak üzere çeşitli sebeplerle aile gözetiminden mahrum kalan sokak çocukları diğer çocuklara göre daha güçsüz ve savunmasızdır. Çocukların hem güçsüz olması hem de savunmasız olması korunmaya muhtaç kavramını ortaya çıkarmaktadır (Öntaş, 2008; Tuncer ve Erdoğan, 2018).

Sokak çocukları da, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'na göre "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" kapsamında değerlendirilmektedir. Kanunun korunmaya muhtaç çocuk; anne veya babası tarafından ihmal edilen, fuhuş, dilencilik, zararlı maddeleri kullanma gibi çevresel tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunması olmayan ve ev dışında yaşamını sürdürmeye çalışan çocuklarla ilgili içeriklerde sokak çocukları da yer almaktadır (SHÇEK Kanunu, 1983). Bu bağlamda korunmaya muhtaç çocuk kavramının bazı yasal kaynaklarda tanımları şu şekildedir;

- **2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu:**

"Madde 3. Korunmaya ihtiyacı olan Çocuk; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana veya babasız, ana ve babasız,
2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen,

4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen” çocuk,

- **5395 Çocuk Koruma Kanunu:**

“**Madde 3.** Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk”,

- **1982 TC Anayasası:**

“**Madde 61.** Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.”

“**Madde 41.** Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.”

- **Türk Medeni kanunu:**

“**Madde 347.** Bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede olan veya manen terk edilmiş halde kalan çocuk,” ve “Aile içinde kalması ailenin huzurunu, onlardan katlanmaları beklenmeyecek derecede, bozan çocuk da korunmaya muhtaç çocuk” olarak ifade edilmiştir.

Verilen tanımlara bağlı olarak korunma; bir kişinin ekonomik, sosyal, fiziksel, duygusal ve ahlaksal yönlerden güvenliğinin tehlikeye düşmesi veya zarar görmesi gibi durumlarda; devletin yönetsel kaynakları veya yargı birimleri tarafından alınan önlemler anlamına gelmektedir (Yazıcı, 2012). Koruma aynı zamanda gözetme, esirgeme ve himaye etme anlamlarında da kullanılabilen bir kavramdır.

Farklı sebeplerden dolayı mağdur olan çocukların korumasına yönelik olarak kanunlarda yapılan tanımlara ek olarak, çocuğun zihinsel, bedensel, duygusal, sosyal ve ahlaki yönden güvenliği ihmal ve istismar edilen (İnan, 1996), bu sebeplere bağlı olarak da suça itilen (Yıldırım ve Yıldırım, 2008) çocuklar, korunmaya muhtaç çocuklardır. Karataş ve arkadaşları (2004) da korunma ihtiyacını; yaşama, gelişim, güvenlik ve katılım haklarından bahsederek Çocuk Hakları Sözleşmesine göre açıklamıştır. Benzer şekilde Şenocak (2005) ise korunmaya muhtaç çocuk kavramını; bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaksal, sosyal gelişmelerinin yanı sıra ve güvenlikleri tehlikede olan ve ailesi tarafından hırsızlık, fuhuş, dilencilik, zararlı madde kullanma ve çeşitli sosyal tehlikelere yöneltilen çocuk olarak tanımlamaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuk kavramı ülkemizde çok eskilere dayanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet öncesi dönemde özellikle Osmanlı devleti döneminde kurulan yetimhaneler ve çeşitli vakıflar herhangi bir sebeple güvenliği tehlike altında çocukların korunmasına yönelik hizmetler vermekteydi (Yazıcı, 2012). Özellikle Darüşşafaka (1873), Darüleytam gibi kurumlar ve Himaye-i Etfal derneği (1917) kimsesiz ve yetim çocuklar için açılan hizmet birimlerinden en önemlileridir. Bunlara ek olarak; Niş Islahhanesi (1863), Darülaceze (1895), Darul hayrıAli (1903), Himaye-i Etfal Cemiyeti (1917) vb. kurumlar Osmanlı döneminde faaliyet sürdüren ve Cumhuriyet dönemine kadar da bu faaliyetlere devam eden kurumlardır. Cumhuriyetin ilanından sonra Darüleytamlar 1926 yılında, Himaye-i Etfal Cemiyeti ise 1983 yılında çıkarılan bir kanunla kapatılmış ve bu kurumlar Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir (Çavuşoğlu, 2014).

Çocuk Esirgeme Kurumunun kuruluşunun ardından, 1949 yılında 5387 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Bu kanun bu alanda yapılan ilk yasal düzenlemedir. 1957 yılında kabul edilen 6972 sayılı kanun ise korunmaya muhtaç çocuklar alanında ülkemizde kabul edilen ikinci yasal düzenlemedir. Bu kanunlara bağlı olarak Çocuk Yuvaları, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB)’na; Yetiştirme Yurtları ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’na bağlanmıştır (Çavuşoğlu, 2014). Bu düzenlemelerin ardından 1983 yılında çıkarılan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (SHÇEK) ile korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak bütün uygulamalar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na devredilmiştir (Balcı, 2019).

Daha sonra gelişen ve değişen toplumsal şartlara bağlı olarak çocuk hakları bağlamında birçok yenilik ve düzenleme yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanı öncesinde de daha önceki dönemlerde de korunmaya muhtaç çocuk kavramı şuan olduğu gibi çok önemli bir konudur. Yaşamın en hassas ve savunmasız dönemlerinde çeşitli sebeplerden dolayı güvenlik sorunları yaşayan çocukların, her vatandaş gibi korunmaya ihtiyacı vardır. Bu anlamda korunma ihtiyacı sosyal bir risk olarak görülmektedir.

Korunma ihtiyacı temel olarak yoksulluk ve yoksunluk gibi iki sosyal unsura bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk kişinin hem kendisinin hem de ailesinin temel yaşam gereksinimlerini karşılamaya yetecek kadar ekonomik gücünün olmaması iken yoksunluk ise yoksulluğa bağlı olarak ortaya çıkan sosyal bir eşitsizliktir (Yazıcı, 2012).

Yoksunluk sadece maddi olarak değeriendirilmemelidir. Çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişimi için gerekli olan maddi ve manevi unsurlardan eksik kalması da yoksunluk olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda da yoksulluk ve yoksunluk korunma ihtiyaını ortaya çıkarmaktadır (Bakılıı, 2019). Korunma ihtiyaı sadece yoksulluk ve yoksunluk durumlarına bağlı olarak ortaya çıkan bir durum değildir. Farklı nedenlerden ötürü de her ocuk korunmaya ihtiyaç duyabilir. Bu nedenler aşağıda verildiği gibidir (Yazıcı, 2012);

- **Kişisel ve ailevi nedenler:** aile içi huzursuzluklar, şiddet, fiziksel, duygusal veya cinsel istismar, ihmal, kardeş sayısının çok olması, anne veya babanın eksikliği, çocuğun ailesi ile uyum sorunları yaşaması
- **Ekonomik Nedenler:** toplumsal değişimlere bağlı olarak ailenin ekonomik gücünün düşmesi veya bir gelirin olmaması nedeniyle çocukların her türlü sosyal risklere açık olması.
- **Sosyal Nedenler:** Yoksulluk, g gibi nedenlerle işsiz kalanlar, yardıma muhtaç çok çocuklu aileler, bir engele veya süreğen bir hastalığa sahip olanlar, ocuk yaşta ailesiz kalan ve sokaklarda kalan ocuk ve yetişkinler

Yukarıda ifade edildiği gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak her birey korunmaya ihtiyaç duyabilir. Bu anlamda da korunmaya muhtaç gruplar her toplumda bulunmaktadır. Alkol veya madde bağımlıları, kadınlar, engelliler, yaşlılar, cinsiyete bağlı farklıları bulunanlar korunma ihtiyaı olan gruplardır. Çocuklarda korunma ihtiyaı olan ve devlet tarafından koruma altına alınması gereken bu grup içinde yer almaktadır. Özellikle de ailevi, kişisel, sosyal, ekonomik sebepler gibi herhangi bir sebebe bağlı olarak evsiz ve ailesiz kalmış olan sokak çocukları, korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında yasal kaynaklarda yer almaktadır.

Ülkemizde sokak çocuklarının korunmasına ve bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan gelişmelerine yönelik olarak sunulan hizmetler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı sorumluluğu ile gerçekleşmektedir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi de başta ocuk Hakları Evrensel Bildirisi olmakzere, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5395 sayılı ocuk Koruma Kanunu kapsamındadır. Korunmaya ihtiyaı olan çocuklara yönelik hizmetler, 2011 yılına kadar 1983 yılında kurulan ocuk Esirgeme Kurumu tarafından

yürütülmekte iken; 2011 yılı itibariyle bu görev çıkarılan 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına (ASPB) devredilmiştir (ASPB, 2016 Faaliyet Raporu).

ASPB tarafından korunma ihtiyacı içerisindeki çocuklar için öncelikli hedef aile bütünlüğü sağlanarak, çocuğun ailesinin yanında yetiştirilmesidir. Bu bağlamda aile yanında kalan çocuklara sosyal ve ekonomik desteklerin sağlanması ve bakım desteği sunma gibi hizmetler verilmektedir. Aile bütünlüğü sağlanamayan durumlarda ise çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirme, evlat edindirme gibi olanaklar da sunulmaktadır. Bu olanaklardan yararlanamayan öz ailesi veya koruyucu ailesi olmayan çocuklar için de ASPB bünyesinde çocuk evleri şeklinde hizmet veren kuruluş bakımı hizmeti (Bkz. Tablo 3) bulunmaktadır (ASPB, 2016 Faaliyet Raporu).

Tablo 5. Çocukların korunması ve gelişimlerinin sağlanmasına yönelik hizmetler

Program	Alt Program	Faaliyet	Birim
Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması	Çocukların Gelişimi	Çocuklara Yönelik Koruyucu, Önleyici ve Güçlendirici Hizmetlerin Planlanması ve Koordinasyonu	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
	Çocukların Korunması	Bakım İhtiyacı Olan Çocukların Aileleri Yanında Bakım Desteği	İl Müdürlükleri
		Bakım İhtiyacı Olan Çocukların Koruyucu Aile Yanında Bakımı	İl Müdürlükleri
		Bakım İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Ev Tipi Kuruluşlarda Bakım Hizmetleri	İl Müdürlükleri
		Bakım İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal Bakım Hizmetleri	İl Müdürlükleri
		Çocuk İşçiliği İle Mücadeleye Yönelik Faaliyetler	Çalışma Genel Müdürlüğü

Kuruluş bakım hizmetleri kendi ailesi olmayan ve koruyucu bir aile yanına yerleştiremeyen çocuklar için sunulan bir hizmettir. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar aile ortamını ve bir yuva içinde olmanın güvencesi içinde daha sağlıklı bir şekilde yetişmektedirler. Bu nedenle Bakanlığın öncelikli hedefi çocuğun kendi ailesi

yanında yetişmesidir. Ancak bu durumun sağlanamadığı ve ailesi herhangi bir nedenle olmayan çocukların da bir koruyucu aileye sahip olması bakanlık tarafından önerilen önemli bir uygulamadır. Ülkemizde koruyucu aile yanında bulunan çocuk sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Daha önceki yıllarda hem toplumsal algılar hem de çocukların bu duruma bakışı gibi nedenlerle bu sayının az olduğu bilinmektedir.

Çocuk korumaya yönelik hizmetlerin ülkemizde dikkate değer bir şekilde sunulduğu söylenebilir. Ancak sosyal bir sorun olan korunmaya muhtaç çocuk olgusu toplumsal olarak da duyarlılığın fazla olması gereken bir durumdur. Korunmaya muhtaç çocuklar içinde ele alınan sokak çocukları da her yönden korunması gereken bir gruptur. Herhangi bir yuvaya ve bir yetişkin denetimine sahip olmayan bu çocukların korunması da devletin sorumluluğundadır. Bu kapsamda çocukların korunması öncelikli olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) sorumluluğunda yürütülmekle birlikte, gönüllüğe bağlı olarak da gerçekleştirilebilmektedir. Çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları tarafından da “Sosyal Hizmet” olarak devletin denetim ve gözetiminde çocuk koruma faaliyetleri sürdürülmektedir.

2.2.1. Sokak çocuğu: Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar

Her çocuğun yaşama ilk adımı attığı yer ailedir. Yaşamla ilgili her bilgi ve becerinin temeli ailede atılır ve bu sebeple aile çocuk için çok önemlidir. Çocukların korunma, sağlık, barınma gibi ihtiyaçları yetişkinler tarafından karşılanmalıdır. Ancak bazen çocukların savaş, hastalık, yoksulluk, geçimsizlik veya daha birçok sorun yüzünden aile ya da bir yetişkin gözetiminden mahrum kalması onların çareyi sokaklarda aramalarına sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak da sokak çocuğu tanımlamaları, çocukların sokaklara yönelme sebeplerine göre de değişiklik göstermektedir (Yeşil, 2009).

Sokak çocuğu kavramı en genel tanımıyla; yaşamının çoğunu sokaklarda geçiren, bir yetişkin desteğinden ve korumasından mahrum olan çocuk olarak ifade edilmektedir (UNICEF, 2005). Bu bağlamda sokak çocukları incelenirken üç kategori dikkate alınmaktadır;

1. Aileleriyle düzenli bir bağı olan ancak sokakta yaşayan ve bu sebeple sokak çocuğu olmaya aday çocuklar
2. Aileleri ile yeterli bir bağı olmayan ve sokakları kendilerine ev olarak seçmiş olan çocuklar

3. Aileleri ile hiçbir bağı olmayan, zararlı madde bağımlılıkları bulunan ve sokakları yaşam alanı olarak benimsemiş çocuklar

Her üç grupta yer alan çocukların sokaklarla bağlantılı olması onların sokak çocuğu olarak tanımlanmalarını gerektirmektedir (Yeşil, 2009). Ancak bu gruplardaki çocukların sokakları nasıl kullandıkları da önemlidir. Birinci grupta yer alan çocuklar aile desteği olmasına rağmen farklı sebeplerle sokak yaşantısı süren çocuklardır. Bu gruptaki çocuklar her ne kadar aile bağlarına sahip olsalar da sokağın oluşturacağı tehlikelerden zarar görebilecek çocuklardır. İkinci grupta yer alan çocuklar sokaklarda yaşamakta ancak zaman zaman aileleri ile bağlantı kurmaktadır. Birinci grupta yer alan çocuklara göre sokak tehlikelerine daha açık olan çocukları içeren bir gruptur. Üçüncü grup ise diğer iki gruba göre dezavantajları daha çok olan bir gruptur. Bu çocuklar aile ve herhangi bir yetişkin ile bağlantılı olmadıkları için yaşamlarını sokaklarda sürdürmekte ve sokakların sebep olabileceği her türlü tehlikeden de en fazla etkilenecek çocuklardır (Yeşil, 2009).

2.2.1.1. Sokakta yaşayan çocuklar

Sokak çocuğu kavramı hemen her toplumda sıklıkla rastlanan kavramlardan biridir. Nüfus artışı, ekonomik sorunların ortaya çıkması, hızla değişen ve gelişen yaşam koşulları gibi birçok sebebe bağlı olarak çok sayıda çocuk sokaklara terk edilmektedir. Bu kapsamda ‘ Sokak Çocuğu’ yaşamını devam ettirebilmek için sokakları kendilerine yer edinmiş, ebeveyn veya yetişkin birinin bakımından yoksun olan ve henüz yetişkin sayılabilecek yaşa erişmemiş kız veya erkek çocukları olarak tanımlanmaktadır (Atauz, 1998; Şener ve Serdar, 2015).

Dünya üzerinde yaklaşık olarak 100 milyon çocuk sokaklarda yaşamaktadır (Demelash ve Addissie, 2013). Ülkemizde ise resmi verilere göre sokakta yaşayan veya çalışan çocuk sayısının 42 bin olduğu ancak bu sayının 80 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir (UNİCEF, 2005). Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sokaklarda yaşayan veya çalışan çocukların sayısı, çeşitli sorunlara bağlı olarak gün geçtikçe artmaktadır. Sokakta yaşayan çocuk sayısındaki artışın sebebi sadece yoksulluk veya göçe bağlı değildir (Serdar ve Şener, 2015). Birçok sebebe bağlı olarak, özellikle de aile ile ilgili yaşana sorunlardan dolayı çocuklar sokakları kendilerine yaşama alanı olarak seçmektedirler. Bazı çocuklar maruz kaldıkları aile içi şiddet, alkol veya zararlı madde kullanımı, fiziksel, psikolojik veya cinsel istismar gibi nedenlerden dolayı sokaklarda ya

çalışmak ya da yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bazen bu sorunlar olmasa bile özgürlük hayalleri de çocukların sokaklara yönelmesine sebep olmaktadır.

Sokaklarda yaşamlarını devam ettiren çocuklar yaşadıkları hayatın etkisi ile farklı sebeplerle sokaklara itilmiş çocuklardır. Her toplumda var olan ve toplumsal yaşamın oluşturduğu bazı sebepler çocukların aile ortamından uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Özellikle aile içinde yaşanan sorunlar ve ebeveynlerden bir veya ikisinin kaybı, ailenin çocuğa yeterince zaman ayıramaması, ekonomik olumsuzluklar gibi birçok duruma bağlı olarak çocuklar evsiz kalmakta ve sokakları kendilerine yaşam alanı olarak seçmektedirler. Evsiz kalmanın yanı sıra her türlü bakım ve maddi destekten de eksik kalan bu çocuklar, sokaklarda yaşamlarını sürdürmek için çalışmak başta olmak üzere birçok sorunla karşılaşmaktadırlar.

2.2.1.2. Sokakta çalışan çocuklar

Sokakta yaşayan çocuklar çoğunlukla aileleri ile bağlantısı kesilmiş ve sokakları kendilerine ev edinmiş çocuklardır. Bu çocuklar sokaklarda sadece yaşamakla kalmayıp geçimlerini de sağlamak zorunda olan çocuklardır. Bu nedenle de sokak yaşantısında her türlü işle uğraştıkları ve kendi geçimlerini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Sokaklarda çalışan çocuklar ise, aileleri ile yaşayan ve aile ilişkileri zayıf olan ve sokaklarda çeşitli işler yaparak para kazanmaya çalışan çocuklardır. Bu grupta yer alan çocukların çoğunluğu yoksulluk sebebiyle ailelerine ekonomik anlamda destek olabilmek için sokaklarda mendil, su veya simit satmak, ayakkabı boyamak gibi çeşitli işlerde çalışmakta veya çalıştırılmaktadır (Altunbaş, 2003; Karatay ve ark., 2003). Sokakta çalışan çocuklar genellikle okuldan geriye kalan zamanlarda çalışmaktadırlar. Ancak ailesi ile bağlantıları kesilen çocukların eğitim hayatları da zamanla bitmekte ve sadece çalışma yaşantısına devam etmektedirler. Bu durumun sonucu olarak da okul başarısı zamanla azalmakta ve okulu bırakarak sadece çalışma hayatına ve sokaklara yönelmektedirler (Altunbaş, 2000; Atauz, 1998). Çocukların sokaklarda çalışma sebepleri genel olarak göç, kentleşme ve yoksulluk olmakla birlikte şu şekilde sıralanabilir (Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, 2016);

- Ekonomik sorunlar sebebiyle ebeveynlerin işsiz kalması
- Anne veya babanın çalışamayacak durumda olması (hasta veya sakat olması)
- Çocuğun aile gelirine katkıda sağlama mecburiyeti

- Ailenin düşük eğitim düzeyi ve eğitime yönelik düşüncelerinin olumsuz olması
- Okulda başarısız olma
- Çocukların verilecek ücretin daha düşük olması sebebiyle, yetişkinlere göre daha kolay iş bulması
- Aile gelirinin temel gereksinimleri karşılayamayacak kadar düşük olması
- Çevrenin etkisi

Benzer şekilde çeşitli nedenlerle suça sürüklenen çocuklarda bazen aileleri tarafından bazen de sosyal çevreleri sebebiyle birtakım suç unsurlarına bulaşmaktadırlar. Bu gruptaki çocuklar, bazen ailelerinin sebep olduğu suçtan kaçmak için sokaklara yönelmekte iken; bazen de aileden kaçarken sokaklarda çeşitli suçlara yakalanmaktadırlar. Bu üç gruptaki çocuklar için yaşam koşulları ve özellikleri doğrultusunda “güç koşullarda yaşayan çocuklar” ifadesi ile de karşılaşılmaktadır (Tuncel ve Senemoğlu, 2017).

Sokakta yaşayan veya çalışan çocuklar; çeşitli sorunlardan ve yoksunluklardan uzaklaşabilmek için çok küçük yaşlarda çalışmaya ve sokaklarda kendi yaşantıları sürdürmeye çalışmaktadırlar. Toplumsal yapılarıdaki bozukluklar sebebiyle çocukların erken yaşlarda ebeveyn gözetiminden yoksun kalması çocuğu her yönden etkilemektedir. Özellikle çocukluk dönemi olarak bilinen ve yaşamın en hassas dönemi olan yaşları kendi başlarına geçirmek çocuğun fiziksel ve zihinsel zarar görmesinin yanı sıra psikolojisinde de derin izler bırakabilmektedir (Acar, 2010; Karatay, 2002). Aile ortamından uzak kalmak başta olmak üzere; beslenme ve güvenlik ihtiyacını karşılayamamaya sebep olmakta ve dolayısıyla sağlık, eğitim, bakım gibi birçok konuda da çocukların eksik kalmasına sebep olmaktadır.

2.2.2. Sokak çocuğu olma nedenleri

Ülkemizde ve dünyanın her yerinde sokaklarda yaşayan ve sokakları kendilerine yaşam alanı edinen çocuk sayısı oldukça fazladır. 2017 yılı verilerine göre yaklaşık 81 milyon nüfusa sahip olan Türkiye nüfusunun % 28 i çocuklardan oluşmaktadır (ASHB, 2020; Balcı, 2019). Toplam nüfusun dörtte birinden daha fazla bir oranda çocuk nüfusu olan bir ülkenin geleceği olan bu çocukların yaşantılarını sağlıklı ve doğru bir şekilde devam ettirebilmeleri çok önemlidir. Bu nedenle çocuğun aile yaşantısı da dikkate alınmalıdır.

Çocuk büyüüp de yetişkin oluncaya dek geçirdiği yaşantılar sayesinde sürekli gelişim gösteren bir yapıya sahiptir. Bu yaşantılar çocukların iyi veya kötü olmasını şekillendiren ve yaşadıkları alanları belirleyen sebeplerle doludur. Aile ile başlayan bu yaşam, çevre yaşantıları ile devam etmektedir. Aile ve çevre dışında bu süreci ekonomik durum, eğitim, ailenin yaşadığı yer, kültür, çocuk sayısı, çocukların herhangi bir yetersizliğe sahip olup olmama durumları, aile bireyleri arasındaki geçimsizlik, ebeveynlerin zararlı madde kullanması ve çocuklarına ilgi göstermemesi gibi sebepler çocuğun aile hayatının sağlıklı bir şekilde sürebilmesine zaman zaman engel olmaktadır (Işıksaç, 1999). Bu engeller çocukları ailelerinden uzaklaştırmakta ve sokaklara yöneltmektedir.

Sokak çocuğu; aile veya herhangi bir yetişkin gözetiminden uzak kalan ve sokakları kendilerine yaşam alanı edinmiş, 18 yaşına gelmemiş kız veya erkek çocuğu olarak tanımlanmaktadır (Atauz, 2003). Bu bağlamda sokak çocukları yapılan birçok araştırmaya ve UNICEF (2005) raporlarına göre çocukların, sokak çocuğu olarak adlandırılmalarında birçok sebep bulunmaktadır. Ailevi problemler başta olmak üzere birçok nedenle çocuklar sokaklarda yaşamaya başlamaktadır (Çoştı, 2007; Çelik, 2019; Meclis Araştırmalar Komisyonu, 2006; Karatay, 2002; Okumuş, 2007; Oğuz, 2008). Bu nedenleri sıralayacak olursak;

1. Nüfus artışıındaki hız
2. Ailenin çocuk sayısının fazla olmasına bağlı geçim sıkıntısı
3. Aile içindeki uyum ve anlaşmazlık sorunları
4. Ailenin çocuklara zaman ayırmaması ve ilgisizlik
5. Çocukların veya aile fertlerinin sahip olduğu çeşitli sağlık sorunları
6. Ebeveynlerin veya çocukların madde bağımlılığı ve zararlı alışkanlıklarının olumsuz etkileri
7. Düşük sosyo-ekonomik düzey
8. Göç sebebiyle yaşanan kültürel ve ekonomik sorunlar
9. Çocukların sahip olduğu hakların uygulanmaması
10. İşsizlik
11. Eğitim seviyesinin düşük olması
12. Sosyal güvenlik ağının yetersizliği
13. Gecekondulaşma
14. Aile parçalanması, aile içi şiddet, ihmal ve istismar

15. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığı ve gelir dağılımındaki adaletsizlik

gibi birçok sebeple çocuklar ailelerinden kopmakta ve sokaklarda kendilerine bir yaşam oluşturmaktadırlar. Bu sebeplerin dışında çarpık kentleşme, maddi yetersizlikler, sağlıksız yaşam alanları, aile içi şiddet, boşanmış anne-baba, üvey anne-baba ve onların sahip olduğu çocuklar, çocuk ihmali ve istismarı, eğitim seviyesinin düşük olması gibi nedenlerde çocukları olumsuz yönde etkilemekte ve bu sorunlar zamanla çocuğu sokaklara itmektedir (Yeşil, 2009). Bu sebeplere ek olarak bazen ailenin çocuğa fazla serbestlik tanınması, yaşantısına müdahale etmemesi gibi durumlar sebebiyle de çocuklar macera aramak veya eğlenmek amaçlı olarak da sokaklara yönelebilmektedir (Altuntaş, 2003). Ayrıca Yıldız ve arkadaşları (1995) tarafından yapılan çalışmada da çocukları sokağa iten sebepler doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki grupta incelenmiştir;

1. Doğrudan sebepler:

- Anne veya babadan şiddet görme
- Alkolik anne veya baba
- Ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyinin düşük olması
- Çocukların geçim kaynağı olarak görülerek çalıştırılması
- Çocuğun özgürlük ve ünlü olma hayalleri
- Aile içi taciz
- Üvey anne-babaya sahip olma
- Çocuğun aile içinde ilgi ve sevgiden yoksun olması

2. Dolaylı sebepler:

- Çocuk işçiliğinde çıraklık yaş alt sınırının 12-18 aralığına getirilmesi
- Çıraklık yapamayan çocukların ekonomik gelir için sokaklarda mendil, simit vs satması
- Yetiştirme yurtlarından yaş gereği çıkarılan çocukların barınacak yerlerinin olmaması

2.2.3. Sokak çocuklarının maruz kaldığı tehlikeler

Dünyadaki tüm toplumlar için gelecek olarak görülen çocukların sürdürdüğü yaşam önemli bir konudur. Çocuğun yaşamının güvencede olması doğru ve düzenli bir aile ortamı ile sağlanabilir. Herhangi bir sebebe bağlı olarak ailesinin gözetiminden ve

denetiminden uzaklaşan çocuklar sokaklarda yaşamak ve geçinmek için çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukların sahip olduğu haklara yönelik çok sayıda düzenleme ve uygulama mevcuttur. Ailesi olsun veya olmasın her çocuk sahip olduğu haklardan yararlanmalıdır. Ancak uygulamaya geçmeyen belgeler veya çocukların sahipsiz olmaları nedeniyle, sokak çocukları bu haklardan yararlanamamaktadır. Özellikle yaşam için en önemli hak sağlık hakkı başta olmak üzere, eğitim ve güvenlik gibi haklar sokak çocuklarının yararlanamadığı haklardır. Bu temel haklardan yararlanamayan çocuklar, hem sokaklarda olmaları hem de bir yetişkin sorumluluğu altında olmadıkları için fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan da gelişim yönünden diğer çocuklardan geride kalmaktadırlar. Bu eksikler sebebiyle de sokaklarda birçok risk ve tehlike altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar (Altuntaş, 2003; UNICEF, 2009).

Sokaklarda her tür tehlike ve riske açık bir şekilde yaşamlarını sürdüren çocukların büyük çoğunluğu da, aile içindeki tehlikelerden kaçmak için sokaklara yönelmektedir. Aile içindeki bireylerle sorun yaşayan ve ailesi olmayan çocuklar sokaklarda kimsesiz yaşamının sonucu olarak fiziksel veya cinsel istismara maruz kalmakta ve bunların sonucu olarak da suç unsurlarına yönelmektedirler (Güneş ve Kalaycı, 2004). Çeşitli tehlikeler ve suçlarla karşı karşıya kalan sokak çocukları, sokakta hem yaşamak hem de yerin edinmek için zorlu bir yaşam sürdürmek zorundadırlar. Bu zorlu sokak yaşamında çocukların karşılaştığı tehlike ve riskler sıralanacak olursa (Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, 2016; Güneş ve Kalaycı, 2004);

- Fiziksel veya psikolojik şiddet
- Kavga ve yaralanma
- Fiziksel, cinsel ve duygusal istismar
- Madde bağımlılığı
- Suça yönelme
- Yaşına uygun olmayan işlerde çalıştırılma
- Eğitim hayatının sonlanması ve buna bağlı olarak bir geleceğin olmaması
- Yetersiz, düzensiz ve sağlıksız beslenme
- Fiziksel gelişmenin yavaş olması sebebiyle yaştlarından daha küçük kalma
- Sağlık sorunlarının tedavi edilmemesi

- Bulaşıcı hastalıklara açık olma ve temizliğe dikkat edilememesinden kaynaklanan çeşitli hastalıklar
- Güvensizlik ve değersiz hissetme gibi duygular nedeniyle öfke – nefret duygularının yoğunlaşması ve buna bağlı olarak şiddete yönelme
- Kişilik ve davranış bozuklukları
- Depresyon, kendine zarar verme davranışı, yıkıcı davranışlar ve intihar

Bu bağlamda yapılan birçok çalışmada sokak çocuklarının ekonomik, fiziksel, cinsel istismara uğradıkları ve madde bağımlılığı yaşadıkları (Bilgin, 2012); hırsızlık, zararlı madde taşıma, sigara ve alkol bağımlılığı (Güngör, 2013; Senaratna ve Wijewardana, 2012); ciddi sağlık problemlerine sahip olma (Hakim ve Kamruzzaman; 2015; Haylı ve ark., 2019); trafik kazaları ve sosyal dışlanma (Kelebek, 2017; Pehlivanlı, 2008) gibi pek çok tehlikeye açık bir şekilde yaşamlarını sürdürmekte oldukları belirlenmiştir.

Sokaklardaki yaşamın tehlikeleri altında yaşayan çocuklar, yaşadıkları süre boyunca bu durumların etkisini hissetmektedirler. Çocukluk yaşantısını sokaklarda geçiren çocuklar, yetişkin dönemlerinde de mutsuz, huzursuz, kendine saygı duymayan, gururu, benliği zedelenmiş bireyler olarak hayatlarına devam etmektedirler (Cüceloğlu, 1998; Özgentürk, 2014; Uğurlu ve Gülsen, 2014). Çocuğun aile yaşantısından uzak büyümesinin yanı sıra, sokaklarda yaşamını devam ettirebilmek için yoğun bir mücadele içinde olması bu çocukların bir korunmaya ihtiyaçlarının olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle de aile veya yetişkin koruması olmayan çocukların resmi kanallarla ve sahip oldukları haklar doğrultusunda korunmaları, her toplum açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Hangi nedene bağlı olursa olsun çocuklar aile ve ebeveyn gözetiminden yoksun bırakıldıklarında birçok tehlike ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Çocuğun henüz gelişimini tamamlayamamış ve kendini savunacak ya da koruyacak bir yapıya sahip olmaması sebebiyle sokaklarda sürdürdüğü yaşam çocuğu birçok riskle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu anlamda sokakta yaşıyor olan çocukların devlet gözetiminde olması ve karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı korunmaları oldukça önem arz etmektedir.

2.2.4. Sokak çocuklarına yönelik sosyal hizmetler

Sosyal hizmet, insan hakları göz önüne alınarak ve sosyal adalet ilkelerine uygun bir şekilde toplumsal değişimi ve düzeni sağlayan, toplumdaki her bireyin iyilik

durumunu geliştirebilmek amacıyla hem bireysel hem de çevresel sorunlara çözüm arayan, insanları güçlendirmek ve özgürleştirmek amacıyla sunulan, çeşitli yardım ve destek hizmetleri anlamına gelmektedir (Yazıcı, 2012). Sosyal açıdan kişi, grup veya toplulukların sorunlarını çözme amacıyla olan sosyal hizmet; sosyal sistemlere ilişkin teorilere dayanan, evrensel değerlere, kuramlara ve uygulamalara sahip bir anlayışa sahiptir. Başka bir tanıma göre ise; sosyal hizmetler kişi ve ailelerin kendi içlerinde ve çevresel yaşantılarında doğal olarak ortaya çıkan maddi, manevi ve sosyal eksikliklerin belirlenip, giderilmesine yönelik amaçlara sahip bir alandır (Yaşar ve Dağdelen, 2013). Buna ek olarak, insanların yaşadığı sosyal sorunları çözümlerken, onların ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlayan sistemli ve planlı hizmetleri içermektedir (Balo, 2009). Bu bağlamda sosyal hizmet, insan hayatının en önemli gelişimsel dönemlerinden biri olan çocukluk dönemi için de çok gerekli olan bir hizmettir.

Sosyal hizmet alanı, ülkemizde Cumhuriyet öncesi dönemlerde bazı faaliyetlerle gelişmeye başlamış olan bir hizmet alanıdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle İşlam dinini hayırseverlik ve ihtiyacı olanlara yardım etme gibi düşüncelere sahip olması sebebiyle toplumdaki kimsesiz, yetim, dul, yaşlı, sakat, hasat, yaşlı çocuklara yönelik çok sayıda hizmet sunulmaktaydı. Bu dönemde çeşitli vakıflar aracılığıyla yardımlar yapılmakta ve birçoğ kurum da bu amaçla hizmet vermekteydi. Darülaceze, Darüleytam, Himaye-i Etfal gibi kuruluşlar yardım ve bakım amacına yönelik olarak hizmet veren kurumlardı. Özellikle Darüleytam ve İşlahhaneler kimsesiz çocuklar için hizmet vermekteydi. Cumhuriyet döneminde “Himaye-i Etfal Cemiyeti” ve Kurtuluş Savaşı sonrasında anne babalarını kaybeden, kimsesiz kalan çocukların bakımı ile görevlendirilmiştir. Bu kurumun adı 1935 yılında “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak değiştirilmiştir. 1949 yılında 5387 sayılı korunmaya muhtaç çocuklar hakkında çıkarılan kanun, 1957 yılında çıkarılan 6972 sayılı ve 1963 yılında çıkarılan 225 sayılı kanunla çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kurum 1991 yılında ise “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü” olarak, Başbakanlığa bağlı olarak hizmet vermeye başlamıştır. 2011 yılında çıkarılan 6223 sayılı kanunla Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kapatılarak, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın (ASPB) kurulması kararı alınmıştır. Bu karara bağlı olarak da toplum refahını sağlamak amacıyla, birey, aile açısından sorun oluşturabilecek durumların çözümünde yapılacak her türlü faaliyetin bir merkezde toplanması sağlanmıştır. Bakanlık bu kapsamda toplumu

oluşturan her ferdin daha sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürebilmesi için bu faaliyetleri sosyal hizmetler çerçevesinde yürütmektedir.

Sosyal hizmet mesleği bireyin kendi başına karar verebilmesine, daha bilinçli davranabilmesine, yaşadığı çevrenin değişen sosyal ve ekonomik şartlarına ve topluma uyum sağlamasında, toplumda gerekli olan değişimin oluşturulmasında müdahale edebilecek bilgi, yöntem ve becerilere sahip ve sosyal politikaların uygulayıcısı olan bir meslektir. Bu kapsamda sosyal hizmetin rolleri üç ana başlıkta toplanabilir (Ölçer ve ark.,2001):

- Müracaat eden kişiye yönelik hizmetler
- Müracaat eden kişinin ailesine yönelik hizmetler
- Toplumla birlikte çalışma

Bu bağlamda sosyal hizmet, birey ve çevresi arasındaki etkileşimlerde ortaya çıkan ve toplum içindeki rollerini olumsuz yönde etkileyen sorunları değerlendiren ve bu sorunlara müdahale yetkisi olan bir uzmanlık alanıdır.

Sokak çocuklarına yönelik ASHB tarafından sunulan hizmetlerin başında gelen sosyal hizmet, zorunlu kamu hizmetleri kapsamında yer alan uygulamalı bir hizmet türüdür (Barker, 1999). Çocuğun ailesinden ve evinden uzak kalması, sokaklarda bir yaşam sürmesi ve çocuğu bu yaşama iten sebeplerin yanı sıra; sokakta yaşadığı hayatın getirdiği olumsuzlukların çözümlenmesi adına sosyal hizmetler her toplum için büyük bir önem arz etmektedir.

Çocuklara yönelik hizmetler genel anlamda, oyun alanları, eğlence mekanları, şehirlerde çocuklar için yeşil alanlar, güvenli ulaşım imkanları, sosyal ve fiziksel çevrenin çocuğun yaşamına uygun olması gibi durumları içermektedir. Bu durumlar istismara veya ihmale uğrayan ve çeşitli sebeplerle sokaklarda yaşamak zorunda kalan çocuklar için de oldukça önemlidir. Özellikle sokak çocuklarının, ailesi olanların ailelerine; ailesi olmayanların ise topluma kazandırılabilmesi için çeşitli tedavi ve yardımların sunulabileceği rehabilitasyon merkezleri, bakım kurumları gibi hizmetlerle sağlanabilmektedir. Çocukların yüksek yararı gözetilerek yapılacak bu hizmetler sadece sosyal ve fiziksel yaşam alanlarını değil, eğitim, beslenme, sağlık, barınma, güvenlik alanlarını da kapsayacak şekilde planlanan devlet politikaları olarak ASHB tarafından verilmektedir (ASHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2020).

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklar için sunulan hizmetler ilk olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)'nin kurulması ile çocuk koruma sistemi adı altında başlamıştır. Çocuk koruma sistemi, çocuğun sağlıklı bir yaşam sürebilmesi için onu etkileyen istismar, ihmal ve sokaklarda yaşama veya çalışma gibi durumların ortadan kaldırabilmesi için planlanan hizmetlerin yasalara bağlı olarak devlet tarafından organize edilen yapıdır (Parin ve Bilan, 2007). Çocuk koruma sistemi başta Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere, birçok yasal dayanağa bağlı olarak devlet politikaları haline getirilerek uygulanmaktadır.

2.3. Sosyal Politika

Sosyal politika, Latince'den gelen “ortak, dost, arkadaş” anlamına gelen “socius” ve “politika” kavramlarının bir araya gelmesi ile oluşan bir kavramdır (Ersöz, 2003). Politika kavramı ise; belli bir amaca yönelik olarak planlanan önlemler olarak tanımlanmaktadır. Bu iki kavramın birleşerek oluşturduğu Sosyal Politika, toplumsal amaçlara ve hedeflere ulaşmak için, devletin almış olduğu kararların uygulamaları anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Sosyal Politika en geniş anlamıyla, toplumsal olarak mutluluğunu, huzurunu, refahını sağlamak; eğitim, sağlık, güvenlik, barınma, korunma ve istihdam gibi alanlarda toplumu oluşturan her bireye çeşitli imkânlar sunmak amacıyla devlet tarafından alınan kararlar ve bu kararların uygulamalarına dayanan bir bilim olarak tanımlanabilir.

Sosyal politika bilimi sosyal devlet anlayışına bağlı olarak; toplumsal huzur dengelerini bozan; gelir dağılımında ki eşitsizlik, ekonomik işleyiş sorunları, sınıf mücadeleleri, engellilik, yaşlılık ve hastalık durumlarına bağlı olarak ortaya çıkan yaşamsal sorunlar gibi nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik önlemlerin alınarak; toplumsal anlamda “barış ve denge” yi sağlamaya çalışan bir bilimdir (Ersöz, 2003). Sosyal politika bilimi ilk olarak Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin yaşandığı dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu iki önemli olay sonrasında toplumsal yapılarda ciddi değişiklikler yaşanmaya başlamış ve ekonomik, kültürel, sosyal alanlarda toplum içinde eşitsizlikler ortaya çıkmıştır. Toplumsal yapının zedelenmesi bireyselliğin ön plana çıkması gibi durumlar Sosyal refahı yeniden sağlamak adına sosyal politikanın oluşmasına zemin hazırlamıştır (Ersöz, 2003).

2.3.1. Sosyal politikanın Türkiye’de gelişimi

Cumhuriyet öncesinde sosyal politika Osmanlı döneminde ki tarımsal üretime bağlı olarak şekillenmekteydi. Toplumsal yapının düzenlenmesinde tarıma dayalı üretim ve

İslam dini inancının etkisi hâkimdir (Özbek, 2002). 19. ve 20. Yüzyıllarda sanayinin de gelişmesi ile birlikte sosyal politikalar modernleşmeye başlamış ve insanların temel haklarına bağılı olarak düzenlenmeye başlamıştır. Her toplumda olduğı gibi Osmanlı devletinde de ve devamında Türkiye Cumhuriyetinde de aile toplumsal politikaların gelişiminde çok önemli bir yere sahip olmuştur.

Osmanlı döneminde daha çok üretim mekanizmaları üzerine şekillenen sosyal politikalar ilerleyen dönemler toplumsal konuları da içeren bir yapıya bürünmüştür. Ahilik ve lonca teşkilatı gibi yapılanmalarla esnafların desteklenmesi sağlanırken, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde iş ve işçi hakları dikkate alınmaya başlanmış ve özellikle II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı toplumunun refah düzeyini artıracak politikalar oluşturulmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı sonrasında daha modern bir toplumsal yapılaşma görülmeye başlamış ve bu dönemde özellikle 1923 İzmir İktisat kongresi ile temel ekonomik politikalar belirlenmiştir. Ekonomik politikaları takiben 1924 yılında kabul edilen anayasa ile birlikte bireysel hak ve özgürlükler ön plana çıkmaya başlamış ve politikalar da sadece ekonomi ve üretim değil, toplumsal dengenin sağlanması için de değişiklikler yapılmaya başlamıştır. 1950’li yıllardan sonra iş gücüne bağılı olarak çalışan sayısının artması ile sosyal politikaları etkilemiştir. Özellikle 1961 Anayasasında geçen *Sosyal Devlet* kavramına bağılı olarak, sadece işçilerin değil toplumdaki her bireyi içerecek şekilde politikaların daha demokratik bir şekilde yapılmasını gerekli kılmıştır (Koray ve Topçuoğlu, 1995).

1982 Anayasasının da 2. maddesinde sosyal devlet ilkesi kabul edilmiş ve bu ilke doğrultusunda; “*zorla çalıştırma yasağı, ücrette adalet sağlanması, dernek kurma hürriyeti, çalışma ve sözleşme hürriyeti, çalışma hakkı ve ödevi, çalışma şartları ve dinlenme hakkı, sağlık, çevre, konut, gençlik ve spor, sosyal güvenlik, eğitim ve öğretim hakkı, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları, sendika kurma hakkı, toplu iş sözleşmesi,*” gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır (Tokol, 2000). Bu bağlamda sosyal politikalar toplumsal düzeni ve dengeyi sağlamak için anayasaya bağılı olarak şekillendirilmiş ve toplumu oluşturan her bireyin sahip olduğı bütün haklar anayasal güvenceye alınmıştır.

Sosyal politika uygulamaları cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren özellikle işçilerin çalışma şartlarını iyileştirmeye yönelik çalışmaları içermekteydi. Ancak sonraki yıllarda kapsamı ve uygulama alanları oldukça genişlemeye başlamıştır (Erkan, 1989). Özellikle

II. Dünya Savaşı döneminde hemen her ülkede açlık, yoksulluk, evsizlik gibi sorunlar yaşanmakta savaşı sonrasında ise teknolojik ve ekonomik gelişmelerin toplumları etkilemesine bağılı olarak sosyal politikaya dahil olan grup ve kesimler artmıştır. Günümüzde bu gruplar arasında, göçmenler kadınlar, yaşlılar ve çocuklar da bulunmaktadır.

2.3.2. Sosyal politika ve sosyal hizmet ilişkisi

Sosyal hizmetler, sosyal politikaların ortaya çıkması ile gündeme gelmiş ve uzmanlarca yürütölen profesyonel bir hizmettir. Sosyal politikanın, toplumsal dengeyi sağlamak ve sürdürmek için sosyal adalet, sosyal refah, sosyal barış, sosyal denge, sosyal bütünleşme ve sosyal gelişme hedefleri sosyal hizmetler için de geçerli olan hedeflerdir. Sosyal politikanın bu hedefleri gerçekleştirmesi için kullanılan araçlardan en önemlisi sosyal hizmetlerdir. Sosyal hizmetlerin toplumsal düzeni sağlamaya yönelik faaliyetlerinde sosyal politikalar yasal dayanak olarak kullanılmaktadır.

Sosyal yaşamın düzenini bozan her türlü sorunun belirlenmesi, bu sorunların çözümüne yönelik hizmetler için politikaların geliştirilmesi ve uygulanabilmesi sürecinde, sosyal politika ve sosyal hizmetler etkileşimli bir şekilde çalışmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmetler, sosyal politikaların uygulanmasında uzman kişilerce toplumun her kesiminden bireye ulaşmayı amaçlayan ve ihtiyaç duyulan her tür hizmeti sunan önemli bir hizmet olarak kullanılmaktadır. Sosyal hizmet ve sosyal politikanın, uygulamalarda bazı ortak hedefleri vardır. Bunlar;

- Kişisel ve sosyal koruma
- Sağlık bakımı
- Barınma
- Finans (gelir)
- Eğitim
- İstihdam
- Serbest zamanı değerlendirme
- Ulaşım
- Toplumsal hizmet ve kaynaklara ulaşabilme

2.4. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar

Sosyal politikalar, toplumsal dengeleri sağlamak amacıyla sağlık, eğitim, barınma, güvenlik, yoksulluk, evsizlik, engellilik, yaşlılık gibi bireysel durumların yanı sıra sosyal, kültürel ve ekonomik sorunların giderilmesi için devlet tarafından planların yardım ve hizmetleri içerdiği için tüm dünya da önemlidir. Sosyal politikanın kapsadığı alan çok geniş olmakla birlikte toplumun geleceği olan çocuklar için de oldukça önem arz etmektedir. Çocuklar toplumun en zayıf ve savunmasız grupları olması sebebiyle her ülkenin sosyal politikaları içinde, çocuklara yönelik politikalar da bulunmaktadır.

Değişen yaşam şartlarından en çok etkilenen çocukların bazı durumlarda temel gereksinimleri karşılanmazken, bazı durumlarda ise sokağa itilmekte ve hayatlarını sokaktaki risklerle mücadele ederek geçirmektedirler. Bu nedenle devletin sosyal politikaları çocuk haklarına bağlı olarak şekillenmekte ve her çocuğun sağlıklı bir yaşam sürebilmesi için çalışmalar yapması zorunlu bir sorumluluk haline gelmektedir. Sokakta yaşayan ve bu nedenle de korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında ele alınan çocukların eğitim, sağlık, barınma, güvenlik gibi birçok alanda çeşitli ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu kapsamda çocuklara yönelik sosyal politikanın amacı, çocukların mümkünse ailelerinin yanında aileleri olmayan çocukların ise aile eksikliğini hissetmeden büyüyecekleri ve ülkeye yararlı vatandaşlar olarak yetişmelerini sağlamaktır (Çılgın, 2004).

Korunmaya muhtaç çocuklara hizmet sunabilmek amacıyla Cumhuriyetin ilanı sonrasında 1926 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuş ve cumhuriyetin ilk yıllarında sosyal politikaların bu kurum aracılığıyla sürdürülmesi sağlanmıştır (Mamur-Işıkçı ve Karatepe, 2016). 1923 ile 1945 yılları arasında kabul edilen Medeni Kanun, Belediyeler Kanunu, İş Kanunu ve Ceza Kanunu gibi kanunlarda da çocukların korunması isteğe bağlı olmaktan çıkarılmıştır (Çocuk Hakları Sözleşmesi Ulusal Rapor, 1999). 1949 yılında korunmaya muhtaç çocukların sayısının artması nedeniyle 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu çıkarılmış (Serozan, 1997) ve daha sonra bu kanun yürürlükten kaldırılarak, 1957 yılında 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” kabul edilmiştir (Elmacı, 2007). Bu kanun ile özellikle kimsesiz çocuklara bakım konusunda Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, belediyeler ve il özel idareleri gibi birçok kuruma sorumluluklar verilmiştir. 1963 yılı itibarıyla hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında da çocukların korunmasına yönelik çeşitli politikalar belirlenmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967) Sosyal hizmetler

kurumunun kurulması ve bu kurumla kimsesiz çocukların bakımı ve yetiştirilmesinin Sosyal Hizmetler Kurumuna bırakılması kararı alınmıştır (<https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>).

1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu ile “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” kurulmuştur. Daha önce Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından gerçekleştirilen hizmetler bu kuruma devredilmiştir. Beşinci, altıncı ve yedinci beş yıllık kalkınma planlarında da SHÇEK’in çocuklara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini güçlendirecek içeriklere yer verilmiştir. Bu gelişmeleri takiben 1987 yılında, 1979 yılında çıkarılan 2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Kanununa dayalı olarak Ankara da ilk Çocuk Mahkemesi kurulmuştur (Uluğtekin, 1994).

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal politikalar 1957 yılında çıkarılan kanun ile gelişmeye başlamıştır. Bu politikalar başta Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere, özellikle 1983 yılında kabul edilen 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’ na dayanmaktadır.

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde sokak çocukları ile ilgili alan yazında yer alan bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Sokak çocukları ile ilgili yerli ve yabancı çeşitli araştırmalara bakıldığında, çocukların sokaklarda yaşama sebebi olarak hem toplumsal yapıya hem de ülkelerin değişen şartlarına bağlı olarak birçok durumun olduğu gözlenmektedir. Daha çok ailevi sebeplere bağlı olan ve çocukların sokaklarda yaşamalarını konu edinen pek çok çalışma da (Acar, 2010; Altuntaş, 2003; Atauz, 2003; Barış, 2008; Çoştı, 2007; Çelik, 2019; Dalda, 2017; Güneş ve Kalaycı, 2004; Güngör, 2008; İçli, Tülin ve Arıkan, 2007; Karatay, 2002; Okumuş, 2007; Özel, 2012; Polat, 2008; Schwind, 2005; Şavlı, 2018; Şener ve Serdar, 2015; Yeşil, 2009) sokak çocuklarına yönelik olarak, sokak çocuğu olma nedenleri, sokak çocuklarının yaşadıkları sorunlar, belli bir bölgedeki sokak çocuklarının analizi, sokak çocuklarının barınma, güvenlik, eğitim sorunları gibi pek çok konuya rastlanmaktadır. Bu çalışmaların çoğunda sokak çocuklarının neden ailelerinden uzakta, sokaklarda yaşadığı sorunlara değinilmekte ve özellikle ailevi yaşantıların bu duruma en büyük sebep olduğu vurgusu yer almaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunda sokak çocukları, sokaklarda yaşayan veya çalışan çocuklar olarak değerlendirilmektedir.

Sokak çocukları hem aileden hem de kalacak bir yuvadan yoksun olmaları sebebiyle, sokaklarda geçirdikleri yaşam boyunca çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Özellikle bu çocukların toplumsal olarak dışlanmaya maruz kaldıkları ve toplum tarafından kabul görmedikleri bir gerçektir (Pehlivanlı, 2007). Sokakta yaşayan çocuklarla ilgili Yüce (2020) tarafından yapılan çalışmada ise yaşanan sorunlar göçe bağlı olarak değerlendirilmiş ve bu çocukların, sağlık, eğitim, psikolojik durum ve toplumsal uyum anlamında birçok sorun yaşadıkları belirlenmiştir.

Sokak çocukları ile ilgili yine birçok çalışmada, çocukların sokaklar yönelme sebepleri (Karataş ve ark., 2020), sokak çocuklarının yaşam mücadelesi için stratejiler (Bekaroğlu Doğan, 2020), sokak çocuğu kavramının tanımlamaları (Aktaş-Armas, 2003; Boakye-Boaten, 2008; Havva, 2008; Karakuş, 2009; Oğuz, 2009; SHÇEK Kanunu, 1983), sokakta yaşayan ve çalışan çocukların hayatlarının planlama (Ennew, 1998), sokak çocuğu sorununun evrenselliği (Atauz, 1998; Güngör, 2008; Yıldız ve Adaş, 2007), sokakta yaşayan çocukların suça sürüklenmesi (Kızmaz ve Bilgin, 2012), sosyolojik gerçekler ve çözüm önerileri (Pehlivanlı, 2007), toplumsal refah açısından sokak çocuklarının durumu (İlhan ve Ergün, 2010; Polat, 2009), sokak çocuklarına yönelik rehabilitasyon modeli (Polat, 2007; Orhan, 2007), toplumsal dışlanma, sosyo-kültürel düzey (Coştu, 2007; Kırbaç, 2008; Meder, 2008; Okumuş, 2009), Suriyeli sokak çocuklarının topluma uyum süreçleri (Yüce, 2020) gibi farklı konulardan bahsedilmiştir. Bu konulara ek olarak alan yazında sokak çocuklarının madde kullanımı ve zararlı maddelere yönelimleri ile ilgili de çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

İlhan ve Ergün (2010) yaptıkları çalışmada, evi olmayan ve sokakta yaşayan kadın, erkek ve özellikle de çocukların evsiz olmaları sebebiyle çok fazla sağlık problemi ile karşılaştıklarını ve bu sağlık sorunlarının en büyük sebeplerinden birinin de zararlı madde kullanımı olduğunu belirtmişlerdir. Öner vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada sokakta yaşayan çocukların sigara ve alkol kullanma durumları incelenmiştir. Sonuç olarak ailenin çocuk üzerindeki denetiminin ve gözetiminin azalması veya ortadan kalkmasının, çocukların sigara ve alkol başta olmak üzere çeşitli zararlı maddelere yönelmesinde etkili olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Karataş vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada Ankara ilinde evden kaçan ve sokakta yaşamak zorunda kalan çocukların çeşitli risklerle karşılaştıkları bazen de istemedikleri işleri yapmak zorunda kaldıkları veya zararlı maddelere bulaşma gibi durumlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Buna ek olarak Bilgin

(2009)' in yaptığı araştırmada, Diyarbakır da sokakta yaşayan ve suça sürüklenen 30 çocuk olduğu belirlenmiştir. Sokakta çalışan ya da yaşayan bu çocukların hırsızlık yaptıkları, sorunlu ailelere sahip olduğu, uyuşturucu veya zararlı madde kullanma alışkanlıklarının bulunduğu ve arkadaş çevrelerinin de suça yönelimli olduğu ortaya çıkmıştır. Yine Çalışkan (2018)'in sokağa itilmiş “tinerci” çocuklarla ilgili yaptığı çalışmada, örnek bir olay incelemesi yapılmış ve güvenlik tedbirleri ile sokakta yaşayan çocukların tiner gibi zararlı maddelerden uzaklaştırılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Sokakta yaşayan çocukların zararlı maddelere maruz kalma ve buna bağlı olarak sağlıksız bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerinin en büyük sebeplerinden biri de eğitimsizliktir. Bu anlamda alan yazında çok fazla çalışma bulunmamakla birlikte Özel (2009), yaptığı çalışmada sokak çocuklarının eğitiminde sporun, aile, çevre, eğitim, sağlık, medya, toplum gibi alanlarda olumlu bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Yine Tuncel ve Senemoğlu (2018), Türkiye ve Almanya’da sokak çocuklarına uygulanan eğitim programlarının karşılaştırmasını yapmış ve Almanya da hedeflerin daha özelleştirilmiş olduğu ancak Türkiye’de daha genel hedeflerle yetinildiği sonucunu belirtmişlerdir.

Sokaklarda çalışan çocukların hepsi ailesiz veya evsiz çocuklar değildir. Bu çocuklar, bazı sebeplerle çalışmak zorunda bırakılan ve zamanlarının çoğunu sokaklarda çalışarak geçiren çocuklardır. Alan yazında sokakta yaşayan ve çalışan çocuklarla ilgili de çok sayıda çalışma mevcuttur. Kucur (2016) sokakta çalışan/çalıştırılan çocuk sorunu da daha çok değişen dünya şartlarına bağlı olarak ortaya çıktığını ve toplumsal hareketliliklerle çözülebileceğini belirtmiştir. Keskinkılıç-Kara ve Çalık (2012)'in çalışmasında sokakta çalışan çocukların eğitimle ilgili, temizlik alışkanlığı, trafik kurallarına uyma, okuma alışkanlığı, sorumluluklarını yerine getirme, ders çalışma, okuduğunu anlama, kendini ifade etme ve dinleme gibi çok çeşitli konularda ihtiyaçları olduğunu belirlenmiştir. Bu çalışmalara benzer şekilde alan yazında; çocukların sokaklarda çalışma nedenleri (Altıntaş, 2003; Bademci, 2013), düşük sosyo-ekonomik düzey ve göç (Alparslan ve Karaoğlu, 2012; Bilgin, 2009), sokakta çalışan çocukların yaşamış olduğu eğitimden yoksun kalma, düşük gelirle çalışma (Alptekin, 2011; Şişman, 2006; Yeşil, 2009; Karatay, 2007), zararlı madde kullanımı, şiddete maruz kalma, suça meyilli olma (Bilgin, 2012; Dursun ve Aksakal, 2018; Güngör, 2008), sosyal hizmetler

açısından sokakta çalışan çocukların hakları ve eēitimleri (Güngör, 2009; Güngör ve Erdurak, 2016) gibi çalışmalara da rastlanmaktadır.

Sokak yaşayan çocuklar alan yazında korunmaya muhtaç çocuklar olarak geçmektedir. Bu kapsamda sokak çocukları, sahip oldukları haklar bakımından korunma altına alınması gereken çocuklardır. Alan yazında bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakılacak olursa; Hseyinoēlu (2017), yaptıēı çalışmada çocukların ekonomik sorunlar, ebeveynlerin boşanması, ocuēun aile tarafından fiziksel, cinsel veya duygusal istismara veya ihmale uğraması, ailesinin olmaması gibi sebeplerle korunma altına alındıēını belirtmişlerdir. Tuncer ve Erdoēan (2018), Dünyada korunmaya muhtaç çocuklar için düzenlenen koruma ve bakım sistemlerinin yeterli olmadıēı, evlat edindirme ve koruyucu aile uygulaması hizmetlerinden yararlanan ocuk sayısının çok düşük olduēu ve bu alandaki hizmetlere toplumun olumsuz baktıēı sonucuna ulaşmışlardır. Yaşar ve Daēdelen (2013) ise, ailesi yanında kalmayan ocuk ve gençlerin ocuk evlerinde korunma altına alınmasının, bu çocuklar üzerinde sosyo-kültürel ve psikolojik olarak olumlu etkileri olduēunu ifade etmişlerdir. Yine Hseyinoēlu (2017), yaptıēı çalışmada çocukların korunma altına alınma nedenlerinden bahsetmiştir. Ayrıca korunma altına çocukların sosyal bir yaşam içinde sahip oldukları haklarla ilgili yasal düzenlemeler ve uygulaması (Dalda, 2017), korunmaya muhtaç çocukların ocuk yurtlarından ocuk evlerine geçişlerinin gelişimlerine etkisi (Yaşar ve Daēdelen, 2013), korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bakım yöntemleri (şenocak, 2006; Tuncer ve Erdoēan, 2018), korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmet veren kurumların hizmetleri (Aykut, 2007) gibi çalışmalarda alan yazında mevcuttur.

Sokak çocuklarına yönelik alan yazında yer alan çalışmalarda geçen konulardan biri de çocuklara sunulan sosyal hizmetler ve bu alanda uygulanan politikalardır. Bu baēlamda Acar (2010), sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocuklara yönelik olarak ocuk ve gençlik merkezleri aracılıēıyla sunulan hizmetleri deēerlendirmiř ve sokakta yaşayan, sokakta çalıştırılan, madde kullanan çocuklar gibi özel ihtiyaç gruplarına yönelik olarak çok yönlü bir hizmet alanının olması gerektiēi sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde 2017 tarihinde Ankara’da “Türkiye’de ocuklara Yönelik Koruyucu ve nleyici Politikaları Deēerlendirme alıştayı” düzenlenmiştir. Bu alıştayda Türkiye’de çocuklara yönelik kamu kurum ve kuruluşlarınca yrtlen koruyucu ve önleyici politikalarla ilgili mevcut durumların incelenmesi, uygulanan politikaların etkisinin artırılması ve daha verimli olmalarını saēlamak amacıyla karar ve koordinasyonun geliştirilmesini saēlamaya

yönelik amaçlar belirlenmiştir (Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu Ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu, 2017). Yine Serdar ve Şenel (2015) tarafından yapılan çalışmada sokak çocuklarına yönelik uygulanan politikalar Türkiye ve Hindistan örnekleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye de uygulanan politikaların geliştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur. Güven ve Bilir (2020) yaptıkları çalışmada Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bağlı kurumlardan ayrılan gençlerin bağımsız bir yaşam sürebilmeleri kendi kararlarını alabilmelerine ve bir yaşam kurabilmelerine yardımcı olabilecek bir yaşam planından bahsetmişlerdir. Bunların dışında alan yazında sokak çocuklarına yönelik sivil toplum kuruluşlarının hizmetleri (Güngör, 2007), sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumlarının korunmaya muhtaç çocukların gelişimleri üzerine etkisi (Acar, 2006; Parin ve Bilan, 2007); sokakta çalışan çocuklara yönelik politikaların analizi gibi çalışmalarda yer almaktadır.

Sokak çocukları ile ilgili alan yazın incelendiğinde farklı konularda birçok çalışma ile karşılaşmıştır. Bu konular daha çok sokak çocuklarının yaşadıkları sorunlar, sokak çocuğu olma nedenleri, sokakta çocukların maruz kaldığı tehlikeler, madde kullanımı, sokak çocuğu olma nedenleri, sokak çocuklarına yönelik hizmetler, sokak çocuklarının sosyo-kültürel durumları, sokakta çalışan çocuklar, bazı illere göre sokakta yaşayan ve çocukların sorunları, sınırlı sayıda olmakla birlikte; sokak çocuklarına yönelik sosyal hizmet, eğitim, bakım, barınma ve korunma gibi alanlarda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmaların çoğu mevcut durumları belirlemeye yönelik çalışmalardır. Bu çalışmaların hemen hepsi çocukların sahip oldukları haklar kapsamında ele alınan çalışmalardır. Sokak çocuklarının da diğer bütün çocuklar gibi çeşitli haklara sahip olduğu ve ailesiz ya da evsiz olmanın bu çocukların mağdur olması anlamına gelmeyeceği aşikârdır. Daha önce sokak çocuklarına yönelik uygulanan politikalarla ilgili çalışmalar alan yazında mevcut olmakla birlikte, bu çalışmalar genel anlamda mevcut politikalardan bahseden sınırlı çalışmalardır. Bu nedenle de alan yazındaki çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, sokak çocuklarına yönelik ülkemizde uygulanan sosyal politikaların incelemesi yapılmıştır. Eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik, sosyal hizmet gibi alanlarda bakanlıklar bünyesinde uygulanmakta olan politikalar doküman analizi tekniği incelenmiş ve bu politikaların uygulamalarına yönelik olarak iyileştirici tedbirler ve öneriler de bulunulmuştur.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma deseni, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar belli bir konu ile ilgili derinlemesine araştırma yapmak için tercih edilen yöntemleri içermektedir. Nitel araştırmalarda olgu veya olaylar doğal ortamlarında gözlenerek, kaynaklara doğrudan ulaşarak veriler toplanmaktadır (McMillan, 2000; Franenkel ve Wallen, 2006). Bu sayede daha geniş bilgiler edilerek, derinlemesine analizler yapılmakta ve detaylı betimlemelerle araştırılan konu raporlanmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada da nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi tekniği tercih edilmiştir.

Doküman analizi tekniği incelenecek olan konuya yönelik olarak, bilgiler içeren yazılı belgelerin analiz edilmesi yoluyla verilerin toplanmasıdır. Konuyla ilgili var olan yazılı belgeler herhangi bir görüşme veya gözlem yapılmaksızın belgelerin incelenmesi doküman analizinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda doküman analizi zaman ve kaynak açısından araştırmacılara tasarruf sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman analizinde araştırılan konunun özelliklerine bağlı olarak raporlar, arşiv dosyaları, fotoğraf ve resim gibi görseller, video ve ses kayıtları, ajandalar, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizelgeler, gazeteler, sanat eserleri, örgütsel raporlar, anket verileri, çeşitli kamu kayıtları gibi belgeler toplanarak; sistematik bir şekilde analiz edilmektedir (Labuschagne, 2003). Bu sebeple doküman analizi araştırılan konuyla ilgili bir anlayış oluşturmayı, tümevarımcı bir bakış açısı ile incelenen belgeleri açıklamayı ve elde edilen verileri yorumlamayı gerektirmektedir (Corbin ve Strauss, 2008). Doküman analizinde kullanılacak olan kaynaklar Balcı (2006) tarafından birincil ve ikincil kaynaklar olarak sınıflandırılmıştır. Birincil kaynaklar kişilerin kendileri tarafından yazılan; ikincil kaynaklar ise başkaları tarafından yazılanlardır.

Bu çalışmada ikincil kaynaklardan veri toplanmıştır. Bu bağlamda çalışmada sokak çocuklarına yönelik politikaların incelenmesi amacıyla, çocuklarla ilgili olan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Birleşmiş Milletler çocuk hakları sözleşmesi başta olmak üzere ulusal düzeyde var olan kanun, yasa, genelge, rapor gibi resmi belgelerden yararlanılmıştır. Özellikle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından uygulamada olan kanunlar, genelgeler, yönetmelikler ve raporlar incelemeye tabi tutulmuştur. Bu yazılı kaynaklarda genel olarak Korunmaya Muhtaç Çocuklar, özel olarak ise Sokak Çocukları ile ilgili maddeler ve düzenlemeler incelenmiş ve yorumlanmıştır. Resmi belgelerin incelenmesi esnasında araştırmaya konu olan eğitim, sağlık, bakım ve barınma, korunma ve güvenlik ile sosyal hizmet alanlarında uygulanan ve uygulanmakta olan politikalar dikkate alınmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Çalışmada resmi belgelerden elde edilen olan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verilerin anlamlı bir şekilde açıklanmasına yönelik olarak bazı kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi ile veriler derinlemesine bir analize tabi tutulur ve birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek; okuyucunun anlayabileceği bir şekilde yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Neuman, 2012). İçerik analizinde tümevarımcı analizden yararlanılmaktadır. Bu analize göre izlenecek aşamalar (Yıldırım ve Şimşek, 2013);

1. Veriler toplandıktan sonra bu verilerde var olan temel kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler kodlama yoluyla belirlenir. Kodlama daha önceden belirlenmiş kavramlarla yapılabileceği gibi, verilerin analizi sırasında ortaya çıkan kavramlarla da yapılabilmektedir.
2. Kodlama ile elde edilen verilerin belli özellikler altında toplanmasını sağlayan kategoriler oluşturulur.
3. Kategorileri ifade eden ve verileri en genel düzeyde açıklayacak olan temalar belirlenir.
4. Belirlenen bu kod, kategori ve temalara göre bulgular tanımlanır ve yorumlanır.

Çalışmada resmi kaynaklardan toplanan veriler araştırma problemlerine uygun bir şekilde analiz edilmiş ve politikalar eğitim, sağlık bakım ve barınma, korunma ve

güvenlik, sosyal hizmet başlıkları altında toplanmıştır. Bu başlıklar altında ülkemizde uygulanan politikalar sınıflandırılmış ve yapılan hizmetlerin hangi alanda daha fazla, hangi alanda daha az olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda sokak çocuklarına sunulan hizmetlere yönelik olarak eksiklik olan alanlar için önerilerde bulunulmuş, uygulama esnasında çeşitli problemlere sebep olan hizmetlerle ilgili eleştirilerde bulunulmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölümde sokak çocuklarına yönelik Türkiye de uygulanmış olan ve hala uygulamada olan politikaların analizine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Sokak Çocuklarına Yönelik Sosyal Politikalar

Ülkemizde sokak çocuklarına yönelik sosyal politikalar genel olarak beş başlık altında incelenmektedir. Bunlar “ Çocuğun Kendi Ailesi veya Akrabası Yanında Korunması”, “Kurum Bakımı”, “ Koruyucu Aile Bakımı” ve “Gönüllü Kuruluşlar” dır. Bu kapsamda bir önceki bölümde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik politikalara yer verilmiştir (Aykut, 2007; Coştu, 2007; Şenocak, 2006). Sokak çocukları korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında ele alınmakta olup, uygulamada olan bütün politikalarda korunmaya muhtaç çocuklar ibaresi yer almaktadır.

Ülkemizde korunmaya muhtaç olan sokak çocuklarına yönelik hizmetler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yürütülmektedir. Bu bağlamda sokak çocuklarının tespit edilmesi ve gerekli ihtiyaçlarının karşılanması için çeşitli kurum ve kuruluşlar görev yapmaktadır. SHÇEK(2006) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda çocukların sokaklara yönelme sebepleri ve oranları belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 6. SHÇEK 2006 Verilerine göre sokak çocuğu sayısı* (SHÇEK, 2006)

Sokaklara Yönelme Nedeni	Sokaklara Yönelen Çocuk Sayısı	Yüzde
Aile içi şiddet	1145	18,40
Aile ile anlaşamama	548	8,80
Ailenin parçalanması	821	13,20
Zorla çalıştırılma	180	2,90
Arkadaş etkisi	211	3,30
Yurt-yuva uyumsuzluğu	122	1,90
Kendi isteği	312	5
Diğer	1650	26,50
TOPLAM	6206	

* Tablo 4 te ki verilerin daha güncel bir haline erişilebilen kaynaklarda rastlanmamıştır. Bu nedenle 2006 verileri kullanılmıştır.

SHÇEK tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre 1998 ve 2006 yılları arasında Türkiye deki sokak çocuklarının sayısı 6206 iken, UNİCEF in son yıllarda hazırladığı raporlar doğrultusunda bu sayının, resmi olmayan sonuçlara göre 80 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir (Şahin, 2018). Ayrıca bu sayının ülkemizin aldığı göçler sebebiyle de son yıllarda oldukça arttığı düşünülmektedir. Dünyada ve ülkemizde sayısı hızla artan sokak çocukları olgusu, toplumsal yapının zedelenmesinde önemli bir etken olarak görüldüğü için sokak çocuklarına yönelik sosyal politikalar da toplum refahı ve huzuru için önemlidir. Bu kapsamda çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerin analizi sonucunda, sokak çocuklarına yönelik sosyal politika bulguları sunulmuştur.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin (BMÇHS) 44. Maddesine bağlı olarak hazırlanan Türkiye raporunda sokak çocuklarına yönelik olarak yapılan politikalara yönelik yasal dayanaklar şu şekildedir;

➤ **BMÇHS Özel Koruma Tedbirleri (Madde 22, 30, 32, 36, 37, 38, 39, 40):**

- *“Sokakta çalışmak veya dlenmek zorunda bırakılan çocukların her türlü istismara karşı açık bir tehlike içerisinde bulunmaları sebebiyle korunmalarının sağlanması ve en hızlı şekilde müdahale edilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan illerde farklı kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde Mobil Huzur Ekip Projesi uygulanmaktadır. “*
- *“Sokakta çalıştırılan/yaşayan çocukların tespit edilerek uygun sosyal hizmet modellerinde veya yardımlardan yararlandırılması, çocukların örgün veya mesleki eğitime dahil edilerek eğitimlerini tamamlamış iş sahibi gençler olarak rehabilitasyonlarının sağlanması amacıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından oluşturulan mobil ekipler hizmet vermektedir.”*
- *“Cinsel istismar mağduru çocuklar dâhil olmak üzere tüm suç mağduru çocuklara özgü ÇODEM oluşturulmuş olup ülke genelinde 36 ÇODEM ile hizmet sunulmaktadır. Merkezler, çocukların temel gereksinimlerini karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek, aile ve yakın çevrelerine dönmelerini ve diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini sağlamak üzere hizmet vermektedir. Merkezler; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, sokakta yaşama, gebelik, madde bağımlılığı gibi ihtisas alanlarında yaş ve cinsiyetlerine göre ihtisaslaştırılmaktadır.”*

- “5395 sayılı ÇKK kapsamında koruyucu destekleyici tedbirler uygulanarak, hiçbir çocuğun sokakta risk altında bırakılmaması sağlanmaktadır. Temel yaşam becerilerini karşılayabilecek gelişimsel yeterliliğe sahip olan 13-18 yaş gurubundaki Suriye uyruklu refakatsiz çocukların ailelerinin izlenmesi, takibi ve aile birleştirilmesinin sağlanması amacıyla AÇSHB ile Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı işbirliğinde 2 tane Çocuk Koruma Birimi oluşturulmuştur.”

1983 yılı ve sonrasında sokak çocuklarına yönelik politikaların oluşturulmasında temel dayanak olan kanunlar şu şekildedir;

➤ **1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu:**

Madde 1: “Kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir”.

Madde 25: “Korunmaya muhtaç okul çağındaki çocukların eğitim ve öğretimi Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda ve diğer devlet kurumlarında tamamlanır”.

• **2001 tarih ve 24607 sayılı Türk Medeni Kanunu:**

Madde 346: Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır. II. Çocukların yerleştirilmesi

Madde 347: Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir.

➤ **1982 TC Anayasası:**

Madde 61: Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

• **2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu:**

1. Madde: “Çocuk Koruma Kanunu; özel korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasını, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasını, toplumun adalet ve güvenlik ihtiyacının karşılanmasını hedefleyen çocuk adalet sisteminin esas ve usullerini düzenlemektedir.”

- **2011 tarih ve 633 sayılı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK:**

***Madde 2/c:** Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.*

***Madde 8/i:** 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda belirlenen tedbirleri yürütmek ve koordinasyonunu sağlamak.*

- **Çocuk Hakları Strateji Belgesi Ve Eylem Planı (2014-2019):**

Bu planda yer alan hedeflerin uygulanma sürecinde uygulama adımlarını, her bir adım için gereken süreyi, uygulamalardan sorumlu kurumları ve her bir adım için izleme göstergelerini bulunmaktadır.

Bu yasal metinlere bağlı olarak ülkemizde çocuklar için genel anlamda eğitim, sağlık, bakım, danışmanlık ve barınma alanlarında tedbirler yapılmaktadır. Bu alanlardan sorumlu birimler ve sunulan tedbir hizmetleri şu şekildedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005);

- 1. Eğitim Tedbiri:** Çocukların eğitim yaşantılarına devam etmesi, iş ve meslek edinebilmesi için çeşitli kurs ve eğitimlere katılması
Sorumlu Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- 2. Sağlık Tedbiri:** Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması, diğer her türlü tedaviler
Sorumlu Birim: Sağlık Bakanlığı
- 3. Bakım Tedbiri:** Çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin bu görevi yerine getirmemesi durumunda, çocuğun resmi veya özel bakım hizmetlerinden, koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması
Sorumlu Kurum: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- 4. Danışmanlık Tedbiri:** Çocuğa bakmakla yükümlü kişilere verilecek eğitimler, yol gösterici danışmanlık hizmetleri
Sorumlu Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yerel Yönetimler

5. Barınma Tedbiri: Barınma yeri olamayan çocuklu kimselere uygun barınma yeri temin edilmesi

Sorumlu Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yerel Yönetimler

Bu tedbirler kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik olarak ülkemizde birçok sosyal politika yapılmıştır. Korunmaya muhtaç çocukların maruz kaldıkları olumsuz durumların ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak başta Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olmak üzere birçok kurum ve kuruluş tarafından bir takım politikalar yapılmakta ve uygulanmaktadır. Ülkemizde Cumhuriyetin ilanı sonrasında uygulanmaya başlanan politikalar eğitim, sağlık, güvenlik ve korunma, bakım, adalet ve sosyal hizmetler olarak incelenmiştir. Bu politikalar ilgili elde edilen verilerin analizine bağlı olarak, eğitim, sağlık, güvenlik ve adalet, bakım ve sosyal hizmet kategorileri olarak aşağıda verildiği gibidir.

4.1.1. Eğitim politikaları

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik eğitim politikaları Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yapılmaktadır. Bu politikalar, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. Maddesi "*Çocukların eğitim hakkını tanımakta, taraf devletleri, çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitim sağlamak, ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlemek ve bunları tüm çocuklara açık bulundurmak*" ve Anayasanın 42. Maddesi "*İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır*" uyarınca düzenlenmektedir. Ayrıca Temel Eğitim Kanunu Madde 8 "*Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır*" maddesi de politikalar için önemli bir maddedir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı'nın temel görevi eğitim ve öğrenim ile ilgili tüm hizmetlerin ve faaliyetlerin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak ve kontrollü bir süreç planlaması yapmaktır. MEB ilkokul ve ortaokullarda resmi ve resmi olmayan eğitim kurumları açarak yerleşim ve beslenme ihtiyaçlarına cevap verir ve yükseköğretimdeki gençlere finansal destek sağlar.

"Sokak çocukların eğitim sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal politikalar nelerdir?" problemine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verildiği gibidir;

- ASPB¹'ye bağı Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ile Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğüne bağı çocuk evlerinde koruma ve bakım altında bulunan 0-18 yaş grubu çocukların psikolojik, bilişsel ve duygusal yönden gelişimlerine destek olmak, çocukları hayata hazırlamak amacı ile Çocuk Destek Gelişim ve Eğitim Programı (ÇODEP) hazırlanmıştır.
- 11. Kalkınma Planı (2019-2023): Koruma ve bakım altındaki çocukların erken çocukluk dönemi itibariyle eğitim haklarından yararlanmalarını sağlamak, eğitim seviyelerini yükseltmek ve hem sosyal hem de bireysel yönden gelişimlerine destek olacak uyum faaliyetleri desteklenmesi kararı alınmıştır.
- 11. Kalkınma Planı (2019-2023): Uluslararası veya ulusal olarak koruma altında olan çocukların toplumla bütünleşmelerini sağlamak amacıyla, beceri ve kültürel etkileşimi artırmak için çeşitli programların düzenlenmesi kararı alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) projeleri:
 - 1994 yılında “*İstanbul Çıraklık Eğitim Merkezindeki öğretmenlerin Çalışan Çocuklar Konusunda Duyarlılıklarının Arttırılması*” projesi
 - 1996 yılında “*Çıraklık Eğitim Merkezleri Müdürlerinin Çalışan Çocukların Duyarlılıklarının Arttırılması*” projesi
 - 1999 yılında “*MEB Kurumsal Kapasitesinin Çalışan Çocukların Eğitime Kazandırılması, Devamlılığı ve Eğitim Başarılarının Arttırılması Konusunda Güçlendirilmesi*” projesi
- Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dinî Rehberlik Daire Başkanlığı: Sokak çocuklarına yönelik kamp faaliyetleri, korunma altında bulunan çocuklara yönelik yaz kampı düzenlenmiştir.
- Sivil Toplum Kuruluşlarının eğitim alanındaki politikaları:
 - Sokak çocuklarının yoksulluk veya aile yapısının bozulması gibi nedenlerin ortadan kaldırılarak, çocukların tekrar okula dönmesini sağlamak
 - Okuldan sonra çocukların ödevlerini yapabilecekleri, akademik başarısı düşük olan çocuklara uzman eğitimci ve öğretmenlerle destek eğitimlerin verildiği Alternatif Okul imkânı sunulması

¹ Bakanlık, 2018 yılına kadar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) olarak çalışmalarına devam etmiştir. 2018 yılında yapılan değişiklikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), 2021 yılı itibariyle de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) olarak değiştirilmiştir.

- Çocukların okulu terk etmelerini önlemek için tedbirler almak ve okulu bırakanların okula dönmesini sağlayacak uygulamaların yapılması

4.1.2. Sağlık politikaları

Sağlık hakkı, insan haklarının temelinde yer alan vazgeçilmez bir haktır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların en yüksek düzeyde sağlık hizmeti almasını “*Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler...* (BM ÇHS Md.24)” hükmü ile şart koşturmuştur. Ayrıca 2006 yılında çıkarılan Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (5510) ile bütün vatandaşlar sağlık güvencesi kapsamına alınmıştır (Resmi Gazete, 2006). Korunmaya muhtaç çocuklar kapsamındaki sokak çocukları da bu kanuna tabidir.

“Sokak çocukların sağlık sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal politikalar nelerdir?” problemine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verildiği gibidir;

- **Gece Barınağı:** Sokakta yaşayan ve barınma amacıyla kullanacakları bir yeri olmayan çocuklar için, geceleri sokaklarda karşılaşılabilecekleri tehlikelerden korunmalarını, temizlik ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanabileceği yerlerdir. Ayrıca çocukları, Tıbbi Rehabilitasyon Merkezine veya İlk adım İstasyonuna yönlendirmek üzere çeşitli çalışmalar da bu gece barınakları aracılığıyla yapılmaktadır.
- **Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM):** İlk adım istasyonuna getirilen ve buradan yönlendirilen, zararlı madde kullanan çocukların, tıbbi tedavilerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla Sağlık Bakanlığına bağlı olan merkezlerdir.
- **Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi:** Bu merkezlerdeki hizmetler Sağlık Bakanlığı tarafından sunulmaktadır. Tedavisi tamamlanmış olan çocukların, tıbbi olarak rehabilitasyonlarının yapılabilmesi için kurulmuş merkezlerdir (Bilgin, 2019).
- **Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (ÇOGEM):** Tıbbi rehabilitasyon sürecini tamamlamış olan çocuklara, çeşitli etkinlikler aracılığı ile bir takım alışkanlıklar kazandırmak ve örgün veya mesleki eğitim ile yaşamlarını sürdürebilecekleri bir

iş yerleştirilebilmeleri için çeşitli çalışmaları düzenlemektedir. Bu merkezlerden ayrılan çocukların ailelerine, gençlik evlerine ve kurum bakımına yönlendirmek de bu merkezlerin görevidir. Daha önceden ÇOGEM olarak hizmet veren bu merkezler günümüzde ÇODEM olarak hizmetlerine devam etmektedir.

4.1.3. Korunma, güvenlik ve adalet politikaları

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun uyarınca, 81 ilde çocuk mahkemelerinin kurulması kararı alınmıştır (AB, 2011). 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun yürürlükten kaldırılmış ve yerine Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir.

“Sokak çocukların korunma ve güvenlik sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sosyal politikalar nelerdir?” problemine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verildiği gibidir;

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Genelge 2012/15 Madde 19: sokakta yaşayan veya çalıştırılan çocukların tespit edilmesine yönelik olarak yapılacak çalışmalarda “**Alo 183**” hattına yapılan çağrılarla çalışmaların koordinasyonun sağlanması, yine yapılan çalışmaların çocukların sokakta olduğu zamanlar dikkate alınarak planlanması ve bu hizmetin sürdürülebilmesi için mobil ekiplerin oluşturulması kararı alınmıştır.
- Sosyal Hizmetler Kanunu Madde 22: Korunmaya ihtiyacı olan çocukların yetişkin oluncaya kadar Sosyal Hizmet kuruluşlarında bakımlarının sağlanması ve bir meslek sahibi olabilmeleri ile ilgili tedbir kararı 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre yetkili ve görevli mahkemeler tarafından alınmaktadır.
- Sosyal Hizmetler Kanunu Madde 23: Mahkeme tarafından korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi “**Koruyucu Aile**” tarafından da yerine getirilebilir. (Değişik ikinci cümle: 6/2/2014- 6518/18 md.) Koruyucu aileye, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi için nakdi ödeme yapılabileceği gibi koruyucu aile herhangi bir ödeme almadan gönüllü olarak da bakımı üstlenebilir.
- Sosyal Hizmetler Kanunu Ek: 30/5/1997 - KHK - 572/5 md.; Değişik: 6/2/2014- 6518/14 madde: “**Çocuk Destek Merkezleri**”; Suça sürüklenme, suç mağduru olma veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalma sebebiyle haklarında

bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşları bulunmaktadır. Bu merkezlerde çocukların bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak olumlu tutum ve davranış değişikliği oluşturmayı, var olan sorunların çözülmesini amaçlayan **Anka Çocuk Destek Programı** kullanılmıştır (ANKA, 2018). Bu program Çocuk Destek Merkezlerinde uygulanacak Psikososyal Destek ve Müdahale Programı geliştirilmesi amacıyla bakanlıktaki yetkili kişiler, alan uzmanları ve akademisyenlerin de içinde bulunduğu bir çalışma ekibi tarafından Çocuk Destek Merkezlerinde kalan çocuklar ve ailelerine yönelik olarak geliştirilmiştir.

- 11. Kalkınma Planı (2019-2023): Sokakta yaşayan veya ailesinden bağımsız bir şekilde sokaklarda ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılan çocuk işçiliği ile mücadele edilmesi kararı alınmıştır.
- 2018 yılında okullarda, risk altında bulunan çocuklar için koruyucu ve önleyici hizmet sunan **Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Uygulamasının** başlatılması kararı alınmıştır. Bu karara bağlı olarak Türkiye genelinde 174 Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu birimler aracılığıyla koruyucu ve önleyici tedbirler kapsamında sosyal hizmet müdahalelerinde bulunmaktadır.
- **Sokak Ofisi**; Şehir merkezlerinde ve insanların yoğun olduğu otobüs duraklarında kolay ulaşılabilecek yerlerde bulunan, çocukların durumları ile vatandaşlar tarafından verilen bilgileri değerlendiren ve mobil ekipleri çocukların bulunduğu yerlere yönlendiren birimlerdir.
- **İlk Adım İstasyonu**; İllerin büyüklüğüne ve sosyal yapısına göre değişen ve sokaklarda bulunan çocukların ilk olarak getirildiği yerlerdir.
- Cumhurbaşkanlığı “II. 100 Günlük İcraat Programı” kapsamında çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddet olaylarına karşı 81 ilde **Uzman Müdahale Ekipleri** oluşturulmuştur (ASHB, 2020).
- Emniyet Genel Müdürlüğü: Ülkemizde 13.4.2001 günü 24372 sayılı RG. İle **Çocuk Polisi** kavramı oluşturulmuştur. Çocuk polisi sokak çocuklarına yönelik olarak; motorlu ve yaya ekipleri ile kontroller yaparak uçucu, uyuşturucu ve

zararlı madde kullanan veya kullandığından şüphe edilen çocukların tespit edilerek sağlık kuruluşlarına teslim ederler. Ailesi tespit edilemeyen veya ailesi tarafından teslim alınmayan çocuklar ise korunmalarının sağlanması için İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri'ne bağlı Gençlik Merkezlerine teslim edilirler.

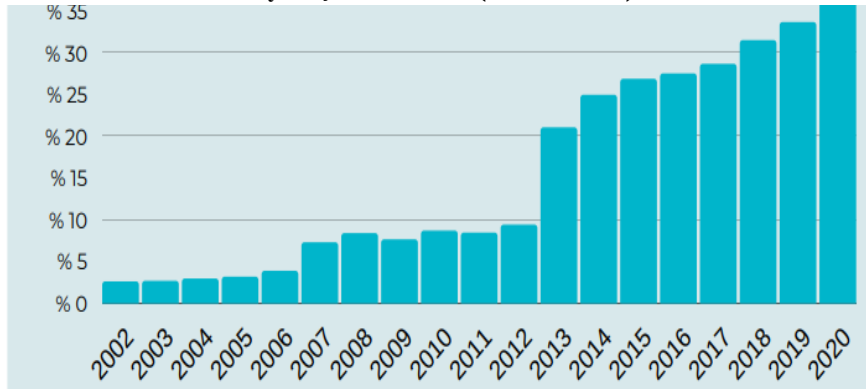
4.1.4. Bakım ve barınma politikaları

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı Hedef 3.1: *“Kadınlara, çocuklara, engellilere ve yaşlılara yönelik özellikli barınma ve bakım hizmetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırmak”* ve Hedef 5.3: *“Çocuk işçiliği ile mücadelenin etkinliğini artırmak”* maddelerine bağlı olarak korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım politikaları uygulanmaktadır. Bu kapsamda ASHB'nin Çocukların Korunması ve Gelişimine yönelik faaliyetleri ve politikaları (Bkz. Tablo 3), Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Çalışma Genel Müdürlüğü ile il müdürlüklerinin bu hizmetleri sunmakla görevli oldukları görülmektedir. Korunma ihtiyacı olan çocukların mevcut durumları değerlendirilerek uygun olan hizmet belirlenerek gerekli birimlerce destek sağlanmaktadır.

“Sokak çocukların bakım ve barınma sorunları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik sos-yal politikalar nelerdir?” problemine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verildiği gibidir;

- Ekonomik durum dikkate alınmadan şehit ve gazi çocukları, ASHB'ye bağlı kuruluşlarda korunma altında bulunan çocuklar, cezaevlerinde hükümlü ve tutuklu olan anneleri ile birlikte kalan çocuklar ile ekonomik gücü yeterli olmayan ailelerin çocukları, ekonomik güçlük için de yaşayan anne veya babası vefat etmiş çocuklar, tek ebeveyni ile yaşayan çocuklar, engelli ebeveyni olan çocuklar, kadın konukevinde bulunan veya ayrılan kadınların çocukları için Ücretsiz Bakım Hizmeti sunulmaktadır.
- Bakım İhtiyacı Olan Çocuklara Aileleri Yanında Bakım Desteği
- Bakım İhtiyacı Olan Çocukların Koruyucu Aile Yanında Bakım: evlat edinme, koruyucu aile uygulaması, aile yanında destek ve aileye dönüş uygulaması, aileye aile içi yardım uygulaması (Tuncer ve Erdoğan, 2018). Bu kapsam ülkemizde koruyucu aile yanında korunma altına alınan çocuk sayıları Tablo 5'de verildiği gibidir.

Tablo 7. Koruyucu aile yanındaki çocuk sayısının koruma altındaki çocuk sayısı içindeki oranı (ASHB, 2021)

➤ Bakıma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Ev Tipi Kuruluşlarda Bakım Hizmetleri:

- **Çocuk ve Sevgi Evleri:** 0-18 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı ev tipi birimlerdir (Erbay, 2015).
- **Çocuk Evleri Sitesi (ÇES):** Korunma ihtiyacı olan çocuklara bakım sağlanan birden fazla ev şeklindeki sosyal hizmet biriminin bir arada bulunduğu kuruluşlardır. 2020 yılı sonu itibariyle çocuk bakım kuruluşlarında; Çocuk Evleri Sitesinde 6181 çocuğa; Çocuk Evlerinde 5956 çocuğa hizmet verilmektedir.

AÇSHB' nin 2020 yılı kurumsal istatistiklerine göre korunma ihtiyacı olan çocukların yararlandıkları hizmetler ve hizmetlerden yararlanan çocuk sayıları Tablo 6'da verildiği gibidir.

Tablo 8. Korunma ve bakım hizmetlerinden yararlanan çocuk sayısı (ASHB, 2020)

Kuruluş Tipi	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	111	6181
Çocuk Evleri	1193	5956
Çocuk Destek Merkezi	65	1387
Toplam	1369	13524
Çocuğa Yönelik Hizmetler		Sayı
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan Çocuk		13. 524
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen Çocuk		129.422
Toplam Evlat Edindirilen Çocuk		17. 896
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk		7.864
Koruyucu Aile Sayısı		6.481
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan Çocuk		2.663

➤ Bakıma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Kurumsal Bakım Hizmetleri

- **Çocuk Destek Merkezleri:** Çocukların sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya bulunmaları nedeni ile yaşadıkları psikolojik sorunların, suça yönelimlerinin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi ve bu sayede aile ve topluma uyum sağlayabilmeleri için Çocuk Destek Merkezleri kurulmuştur (Tuncer ve Erdoğan, 2018).
- **Çocuk ve Gençlik Merkezleri:** Anne ve baba arasındaki anlaşmazlık, ihmal, kötü alışkanlıklar, yoksul olma, ailesi tarafından terk edilme ve gibi sebeplerle sokağa itilen çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalan çocuk ve gençlerin kısa bir süre için bakımlarının sağlanması ve topluma kazandırılmaları amacıyla kurulan yatılı veya gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Acar, 2006).
- **Çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimleri (ÇOKİM):** Sokaklarda yaşayan ve görevli birimler tarafından bulunana çocukların ilk olarak getirildikleri ve gerekli müdahaleler yapıldıktan sonra uygun birimlere yönlendirildikleri birimlerdir.
- **Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri:** Suça sürüklenen çocukların davranış bozukluklarını tamamen yok etmek veya en aza indirmek için geçici süreyle çocukların kaldığı merkezlerdir (Paslı, 2015).
- **Sosyal Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri:** Duygusal, cinsel veya fiziksel istismara uğrayan çocuklara yönelik olarak, yaşadıkları olumsuz durumların ortadan kaldırılması amacıyla geçici olarak bakım ve korunma sağlayan; kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı yapılandırılmış yatılı sosyal hizmet merkezleridir (Paslı, 2015; Tuncer ve Erdoğan, 2018).
- **Yetiştirme yurtları:** 13-18 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların bir iş veya meslek sahibi olmaları ve topluma faydalı bireyler olarak yetişmelerini amaçlayan ve 18 yaşı itibarıyla çocukların ayrıldığı merkezlerdir (2017 yılı itibarıyla Çocuk Evleri bünyesine alınmıştır).
- **Çocuk yuvaları:** 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların bedensel, eğitsel ve psiko-sosyal gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla kurulan kurumlardır (2017 yılı itibarıyla Çocuk Evleri bünyesine alınmıştır).

➤ **Gönüllü Kuruluşlar:** Türkiye’de son yıllarda, sokak çocuklarıyla ilgili hizmet veren özel kuruluşların sayısı artmaya başlamıştır. Bu kuruluşlar arasında

İstanbul’da “Umut Çocukları Derneği”, “Sokak Çocukları Gönüllüleri Derneği”, “Sokak Çocukları Derneği”, “Çocuk Vakfı”, “Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği”, “Türkiye Sokak Çocukları Vakfı” ve “Sosyal Çalışanlar Vakfı” en önemlileridir (Coştu, 2007). İstanbul Maltepe Üniversitesi’ne bağlı olarak kurulan “Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Araştırma ve Uygulama Merkezi de (SOYAÇ) sokak çocuklarına yönelik uygulamalı çalışmalar yapmaktadır.

- Çocuk İşçiliği ile Mücadeleye Yönelik Faaliyetler: 81 ilde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri’ne bağlı olarak çalışmalarını yürütmekte olan İl Çocuk Hakları Komitelerince, çocuk işçiliği ile mücadeleye yönelik faaliyetler yürütülmektedir.
- Uluslararası Çocukları Koruyalım İttifakı tarafından geliştirilen “Çocuk Bakımında Uluslararası Standartlar” Türkiye’ye uyarlanarak, “Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar İçin Minimum Standartlar” adıyla çeşitli bakım kuruluşlarında uygulanmaktadır.

4.1.5. Sosyal hizmet politikaları

Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 21.maddesi “Korunmaya, bakıma, yardıma muhtaç aile, çocuk, engelli ve yaşlılar ile sosyal hizmetlere muhtaç diğer kişileri tespit ve incelemekle görevlidir.” ibaresi ile korunmaya muhtaç çocukların belirlenmesi ve ihtiyaçlarının giderilmesi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na verilmiştir (Dalda, 2017). Bu bağlamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde sunulan hizmetlerin neredeyse tamamı sosyal hizmetler içerisinde değerlendirilmektedir. Buna ek olarak 2828 sayılı Sosyal Hizmet Kanununa göre;

- **Madde 25:** “Okul çağındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların eğitim ve öğretimleri Milli Eğitim Bakanlığı ile diğer kamu kurumlarına ait okullarda gerçekleştirilir”
- **Sosyal Hizmetler Kanunu Ek: 1/7/2005-5378/26 madde:** “Çocuk evleri; 0-18 yaşlar arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı ev birimleri”
- **Sosyal Hizmetler Kanunu Ek: 1/2/2007-5579/1 md.; Değişik: 6/2/2014-6518/14 madde:** “Çocuk Evleri Sitesi; Korunma ihtiyacı olan çocukların bakımlarının sağlandığı aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan kuruluş”,

- **Sosyal Hizmetler Kanunu Madde 4/c:** “*Sosyal hizmet programlarının uygulanmasında korunmaya ihtiyacı olan çocuk, ihtiyacı olan engelli ve ihtiyacı olan yaşlıya öncelik tanınması*”
- 11. Kalkınma Planı (2019-2023): Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önleyecek program ve uygulamalar geliştirilecek, risk altındaki çocuklara ve ailelerine yönelik hizmetler ile psikolojik ve sosyal destek programlarının yaygınlaştırılması kararı alınmıştır.
- 11. Kalkınma Planı (2019-2023): Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik aile hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması kararı alınmıştır.

➤ **Diğer kurum ve kuruluş politikaları**

- **İşveren Sendikalarının Faaliyetleri:** Sokakta çalışan çocuklar konusunda TİSK tarafından çeşitli seminer ve çalışma grupları oluşturulmuştur, konuyla ilgili kitaplar ve broşürler hazırlanarak yayınlanmıştır.
- **İşçi Sendikalarının Faaliyetleri:** 2001 yılının Ocak ayında “Sokakta Çalışan Çocukların Sorunlarının Çözümü İçin Eğitim Kampanyası” adlı bir proje oluşturmuştur. Projede seçilen bazı illerde sokakta çalışan 15 yaş altı 1600 çocuğu çalışma yaşamından çekip okula yönlendirilmelerini hedeflenmiştir.
- **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB):** ÇSGB özellikle çocuk işçiliğine yönelik olarak yurtiçinde ve yurtdışında olmak üzere, “Çalışan Çocuklar Bölümü” oluşturmuştur.
- **Belediyeler:** Sokak çocuklarına yönelik her türlü faaliyet ve projelere destek vermektedirler. Kreş, anaokulu, gündüz bakımevleri, örgün eğitime destek kursları, bilim merkezleri, bilgi evleri ve çocuk kulüpleri belediyelerin sunduğu hizmetler arasında yer almaktadır.

5. TARTIŞMA

Sokak çocuğu kavramı, dünyanın her ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun olarak bilinmektedir. Toplumsal gelişmelerin ve değışimlerin hızlı bir şekilde yaşandığı son yıllarda, her bireyin sahip olduğu haklar giderek önem kazanmıştır. Özellikle insan hakları bağlamında ele alındığında sokak çocuklarının da sahip oldukları hakların göz önüne alınması toplumsal refah açısından oldukça önemlidir.

Her çocuk dünyaya eşit şartlarla gelmemektedir. Bazıları ekonomik ve sosyal durum, aile içi huzur ve uyum, kardeş sayısının az olması, ailenin sevgisi ve ilgisi, fiziksel çevrenin olanakları gibi birçok olumlu durum içindeyken, bazıları ise bu şartların çoğuna ya da hiç birine sahip değillerdir. Ancak bu şartların farklılığı çocukların sahip oldukları haklarında farklılık göstereceğı anlamına gelmemektedir. Bu kapsamda çalışmada; sokakta yaşıyor da olsa her çocuğun eğitim, sağlık, güvenlik, barınma, korunma, adalet, sosyal hizmet gibi haklardan yararlanmak için ülkemizde hangi politikaların uygulandığı incelenmiştir.

Bu çalışmada Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aracılığıyla elde edilen dokümanların incelemesi yapılarak, sokak çocuklarına yönelik politikalar belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara bağlı olarak, sokak çocuklarının korunmasına yönelik olarak ülkemizde uygulanan ve uygulanmakta olan politikalar eğitim, sağlık, güvenlik ve adalet, bakım ve sosyal hizmetler olmak üzere beş kategori altında incelenmiştir. Bu kategorilere bakıldığında sokak çocuklarına yönelik olarak özellikle güvenlik ve adalet, sosyal hizmet ve bakım politikalarının sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Eğitim ve sağlık alanında uygulanan politika sayısının ise oldukça az olduğu belirlenmiştir. Sokak çocuklarına yönelik politikalarla ilgili tartışmalar araştırma problemleri doğrultusunda başlıklar halinde şu şekildedir;

• Sokak Çocuklarının Eğitim Sorunları İle İlgili İhtiyaçlarının Giderilmesine Yönelik Sosyal Politikalar

Sokak çocuklarının da diğer her çocuk gibi eğitimden yararlanma hakkı mevcuttur. Ancak çeşitli sebeplerle eğitimden mahrum kalan sokak çocukları (Güngör, 2009) ile ilgili ülkemizde çok fazla politika uygulanmamakla birlikte, eğitimle ilgili çeşitli kurum ve kuruluşların önemli hedefleri bulunmaktadır. Özellikle Tuncel ve Senemoğlu (2018),

sokak çocuklarına yönelik eğitimle ilgili yaptıkları çalışmada Almanya ve Türkiye karşılaştırmasını yapmış ve Türkiye de genel hedeflerin olduğunu belirtmişlerdir. Sokakta çalışan çocukların da eğitime ihtiyaçlarına yönelik Keskinlik-Kara ve Çalık (2012) tarafından yapılan çalışmada da, çalışan sokak çocuklarının çeşitli sebeplerle eğitimden mahrum kaldıkları ya da hiç eğitim göremedikleri belirlenmiştir. Yine aynı şekilde İnce, Kasapoğlu ve Sezek (2014) de kimsesiz çocukların devam ettikleri okullarda dışlandıkları, birtakım etiketlendirmelere maruz kaldıkları ve diğer çocuklarla birçok sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmalara bakıldığında ülkemizde yaşayan her çocuğun eğitim hakkında yeterince yararlanamadığı düşünülmektedir. Özellikle de Adem (2002)'nin de bahsettiği gibi temel eğitimin zorunlu olduğu bir eğitim sistemi içerisinde sokak çocuklarının eğitimden fazlasıyla mahrum kaldığı görülmektedir. Nitekim bu çalışmada da eğitim politikaları analiz edildiğinde sokak çocuklarının eğitimden geri kalmalarını net bir şekilde engelleyecek bir politika olmadığı belirlenmiştir.

BM Çocuk hakları sözleşmesi 28. Maddesi, T.C. Anayasası 42. Maddesi ve Temel Eğitim Kanunun 8. Maddesi tüm çocuklara temel eğitim zorunluluğundan bahsetmekte iken, mevcut politikalar daha çocuk çocukların; psikolojik, sosyolojik, bilişsel ve duygusal yönden gelişimlerini destekleyici nitelikler taşımaktadır. Özellikle ÇODEP bu amaçla hazırlanan bir programdır. ÇODEP kurumsal bakım altında çocuk evleri ve çocuk evleri sitesinde yaşayan çocukların gelişimlerini ve eğitimlerini desteklemek amacıyla 2019 yılında hazırlanmış bir programdır. Yine 11. Kalkınma Planında (2019-2023) çocukların eğitim haklarından yararlanmalarını, toplumla bütünleşmelerini sağlamak amacıyla çeşitli programların düzenlenmesi kararı alınmıştır. Bunlara ek olarak MEB tarafından çocukların eğitimlerini destekleyici nitelikte çeşitli projeler geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu projeler daha çok sokak çocuklarının, barınma, beslenme ve finansal anlamda destekleyecek türde politikalardır. Ancak bu politikalar Aile ve sosyal hizmetler bakanlığı bünyesinde kayıtlı bulunan sokak çocuklarına yönelik olarak uygulanan politikalardır. Daha fazla yaptırıma sahip olan politikaların uygulamaya konulması çocukların eğitimden mahrum kalmalarını önlemekle kalmayıp, aile ve ev yoksunluğunu da aratmayacaktır. Eğitim politikalarının, çocukların sokak yaşamlarında verdikleri mücadeleye destek olacak ve onları geleceğe hazırlayacak türde kapsamlı ve her sokak çocuğunu kapsayacak şekilde olması toplumsal huzurun ve refahın da artmasında etkili olacaktır.

Bakanlık bünyesinde ve gönüllü kuruluşlar aracılığıyla çeşitli politikalarla çocukların eğitim yaşantılarına devam edebilmeleri amaçlanmaktadır. Ancak çocuklar gerek aile içi anlaşmazlıklar, ailenin çocuğu çalıştırması, ailenin olmaması gibi durumlar nedeniyle eğitimlerini bırakmak zorunda kalmakta ya da sokak yaşantıları ile birlikte verimsiz bir eğitim süreci geçirmektedirler. Çocukların eğitimden hiçbir şekilde mahrum kalmaması adına devlet politikalarının yaptırımlarının daha güçlü olması gerekmektedir.

- **Sokak Çocuklarının Sağlık Sorunları İle İlgili İhtiyaçlarının Giderilmesine Yönelik Sosyal Politikalar**

Çocukların geleceğe hazırlanmasında en önemli durumlardan biri sağlıktır. Fiziksel sağlığı yerinde olan çocuğun kendisine ve topluma daha fazla faydası olacaktır. BM çocuk hakları sözleşmesinde de her çocuğun tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkının göz ardı edilmemesi gerektiğinden bahsedilmektedir (BM ÇHS, Md. 24). Bu bakımdan sokak çocukları sağlıklı yaşamdan en çok uzak kalan kesim olarak düşünülebilir. Çocukların sokaklarda sadece yaşamlarını devam ettirebilmek amacıyla mücadele verdikleri düşünüldüğünde, sağlıkla ilgili çok çeşitli sorunlarla karşılaşabilecekleri ve bu sorunların üstesinden gelebilmek için de hiçbir imkâna sahip olmadıkları bilinmektedir. Ancak imkânları olmasa da sokak çocuklarının da sağlık hakkından yararlanabilmeleri gerekmektedir.

Sokak çocuklarının geceyi dışarda geçirmemeleri için kurulan gece barınakları, çocukların sağlıklı bir ortamda geceyi geçirmelerine olanak sağlayan bir uygulamadır. Yine ÇEMATEM, madde bağımlılığı olan sokak çocuklarının Sağlık Bakanlığı bünyesinde tedavi edilebilmeleri amacıyla kurulmuş merkezdir. Ayrıca Tıbbi Rehabilitasyon Merkezleri de sağlık tedavisi yapılmış olan çocuklara rehabilitasyon hizmetlerinin sunulduğu merkezlerdir. Bu merkezlerden yararlanan çocuklara sosyal alışkanlıklar kazandırmak, çevreye uyum sağlamalarına yardımcı olmak ve mesleki eğitimler verilmesini sağlayan ÇODEM' lerde de sosyal rehabilitasyon hizmetleri verilmektedir. Bu merkezler sokak çocuklarına yönelik sağlık politikaları uygulamaları için Bakanlık bünyesinde kurulmuş olan merkezlerdir. Ancak bu merkezlerin sokakta yaşayan tüm çocuklara ulaşma ve hizmet vermeleri ile ilgili yeterince bilgiye ulaşılammıştır. Sokakta yaşayan her çocuğa erişim sağlanabilecek politikalarla çocukların sağlık sorunlarının giderilmesi evsiz ve ailesiz olan sokak çocukları için büyük bir önem arz etmektedir.

Sokakta yaşayan çocuklar, aile ve ev ortamından uzak olmaları sebebiyle düzensiz ve yetersiz beslenme sorunlarından kaynaklanan sağlık sorunlarına maruz kalmaktadır. Besin bulamama nedeniyle sokakta satılan veya çöp ve benzeri yerlerden temin edilen gıda ve gıda artıkları ile beslenen çocuklar gelişimsel açıdan da yaşlılarından geri kalmakta ve ciddi sağlık problemleri yaşamaktadırlar (Barış, 2008). İlhan ve Ergün (2010) de evden ve aileden uzak kalan çocukların çok fazla sağlık problemi yaşadığını öne sürmektedirler. Yine Öner ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan çalışmada da sokakta yaşayan çocukların sigara ve alkol gibi zararlı maddeleri kullanma düzeylerinin diğer çocuklara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Karataş ve arkadaşları (2020) ile Çalışkan (2018) da çocukların beslenme sorunlarına ek olarak kullandıkları zararlı maddelerin sağlık sorunlarına yol açtığından bahsetmişlerdir. Var olan bu çalışmalara ek olarak bu çalışmada da, sosyal politikaların sokak çocuklarının sağlığını etkileyecek olumsuz her durumu ortadan kaldırabilecek nitelikte olması beklenmekte iken Genel Sağlık Sigortası dışında bu durumu karşılayabilecek politikalara rastlanmamıştır.

• Sokak Çocuklarının Korunma, Güvenlik ve Adalet Sorunları İle İlgili İhtiyaçlarının Giderilmesine Yönelik Sosyal Politikalar

Çocukların sokaklarda yaladıkları sürece boyunca en önemli ihtiyaçlarından biri de güvenlik sorunudur. Herhangi bir ebeveyn veya yetişkin denetiminden uzak kalan çocuklar sokaklarda güvensiz bir şekilde yaşam mücadelesi vermektedirler. Özellikle güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalan sokak çocuklarının korunması oldukça önemlidir. Bu bağlamda Yaşar ve Dağdelen, (2013) korunmaya muhtaç çocukların çocuk yurtlarından çocuk evlerine geçişlerinin gelişimleri üzerine olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Tuncer ve Erdoğan (2018) da korunmaya muhtaç çocukların ihtiyaç alanlarına göre çeşitli bakımların sunulması gerektiğini ifade etmiş ve benzer şekilde Şenocak (2006) bu bakım yöntemlerinden bahsetmiştir. Yapılan çalışmalarla uyumlu olarak ülkemizdeki sosyal politikalar analiz edildiğinde, çocukların sokaktaki yaşamlarının güvenceye alınmasına yönelik birçok çalışmaya rastlanılmıştır.

Güvenliğin ve korunma ihtiyacının giderilmesi için öncelikli olarak çocukların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple 2012 yılında Alo 183 hattı oluşturularak vatandaşların bu hatta sokaktaki çocuklarla ilgili çeşitli ihbarlarda bulunmaları amaçlanmıştır. Özellikle ihmal ve istismara yönelik ihbarlar olmak üzere çok sayıda ihbar durumu olduğu da belirlenmiştir. Ancak bu hat zamanla amacının dışında kullanılmaya

başlamış ve 2018 yılında bazı değişikliklerle yapılarak ihbar sistemi yeniden düzenlenmiş ve Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Uygulaması da aynı yıl uygulamaya geçirilmiştir. Buna ek olarak koruma kararı alınan çocukların koruyucu aile yanında güvende olacakları kararı alınmış ve uygulama hayat geçirilmiştir. Çocuk destek merkezleri de sokaklarda çeşitli suçlara maruz kalan çocuklara toplumsal uyum için çeşitli destek hizmetleri vermek üzere kurulmuştur. Bu kapsamda daha önce uygulama da olan sokak ofisleri uygulaması da sokak çocuklarının tespiti ve güvenli ortamlara yerleştirilmeleri amacıyla bir dönem hizmet vermiştir. Sokak ofisleri ile belirlenen sokak çocuklarının durumlarının değerlendirilmesi ve gerekli yerlere veya ailelerine yönlendirilmeleri için İlk adım istasyonları da ilin büyüklüğüne ve ihtiyacına göre hizmet veren birimlerdir. Yapılan bu uygulamalarla çocukların bulundukları sokaklarda tespit edilmesi ve korunma altına alınarak güvenliklerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Sokak çocuklarının tespitinde görev alan emniyet ve sosyal hizmet mensupları, bu birimlerde gerekli yönlendirmeleri yaparak çocukların yerleştirilmesini sağlamaktadırlar. Ancak bu yerleştirmeler sonrasında bir kontrol yapılmaması sebebiyle çocukların yeniden sokaklara döndüğü, ailelerin ekonomik sorunlar sebebiyle çocukları sokaklarda çalışmaya göndermesi, aile içindeki uyumsuzların devam etmesi gibi sorunlar nedeniyle çocuklar sokaklardaki yaşamlara geri dönebilmektedirler. Sosyal yaşamı düzenlemek için devlet tarafından oluşturulan bu politikaların uygulanması esnasında izleme ve değerlendirme çalışmalarının eksik kalması çocukların güvensiz ve korunmasız ortamlara dönüşünü engelleyememektedir.

- **Sokak Çocuklarının Bakım ve Barınma Sorunları İle İlgili İhtiyaçlarının Giderilmesine Yönelik Sosyal Politikalar**

Ülkemizde sokak çocuklarının bakım ve barınma ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik çeşitli politikalar bulunmaktadır. Bakım politikaları çocukların korunması ve gelişimini destekleyici nitelikler taşımaktadır. Hüseyinoğlu (2017)'nin belirttiği gibi çocuklar ekonomik sorunlar, ebeveynlerin boşanması, çocuğun aile tarafından fiziksel, cinsel veya duygusal istismara veya ihmale uğraması ve bir aileye sahip olmama gibi sebeplerle korunma altına alınmaktadırlar. Bu sebeplere bağlı olarak da korunma ve bakım ihtiyacı olan çocuklara aileleri yanında bakım desteği, koruyucu aile yanında bakım, ev tipi kuruluşlarda bakım, kurumsal bakım hizmetleri ve çocuk işçiliğini önlemeye yönelik faaliyetleri içeren politikalar uygulanmaktadır. Bu politikalar ASHB'ye bağlı olarak İl Müdürlüklerince gerçekleştirilmektedir.

Tuncer ve Erdoğan (2018), Dünyada korunmaya muhtaç çocuklar için düzenlenen koruma ve bakım sistemlerinin yeterli olmadığı, evlat edindirme ve koruyucu aile uygulaması hizmetlerinden yararlanan çocuk sayısının çok düşük olduğu ve bu alandaki hizmetlere toplumun olumsuz baktığı sonucuna ulaşmışlardır. Oysaki çocukların maruz kaldığı olumsuz durumların ortadan kalkması için koruyucu aile yanında bakım hizmeti sokak çocukları açısından önemli bir hizmettir. Koruyucu aile yanında kalmak gibi, çocuk evleri hizmeti de sokak çocukları için olumlu etkileri olan bir hizmettir. Yaşar ve Dağdelen (2013), ailesi yanında kalmayan çocuk ve gençlerin çocuk evlerinde korunma altına alınmasının, bu çocuklar üzerinde sosyo-kültürel ve psikolojik olarak olumlu etkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Koruyucu aile yanında koruma altına alınan çocuğa ve koruyucu ailelere rehberlik, danışmanlık desteği, psiko-sosyal destek, çocukların gelişim, eğitim, öğretim ve kurs giderlerine yönelik maddi ve manevi desteklerle birlikte ailenin isteğine bağlı olarak sigorta prim ödemesi gibi destekler sunulmaktadır.

Ülkemizde 2020 yılı itibariyle 0-18 yaş aralığında çocuk evlerinde 5956, çocuk evleri sitesinde (ÇES) ise 6181 çocuğun bakım altında bulunduğu bilinmektedir. Benzer şekilde sevgi evleri de aile ortamı gibi olan bir evde çocukların korunmaya alınmasını sağlayan bir hizmettir (TÜİK, 2020). Bu hizmetler ev tipi hizmetler olup çocukların sıcak bir yuva ve aile ortamına benzeyen bir ortamda bakım ve korunmaları amacıyla sunulan hizmetleri içerir. Bunlar dışında kurumsal bakım hizmetleri olarak da Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk ve Gençlik Merkezleri, Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri (ÇOKİM), yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları da yaş gruplarına ve çocukların ihtiyaçlarına göre çeşitli hizmetleri sunan birimlerdir. Ayrıca suça sürüklenen çocuklara yardım için Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri bulunmaktadır.

Çocuk Evleri 2010 yılında uygulamaya konulan, kadrolu veya gönüllü öğretmenlerin bulunduğu ve çocukların yaşama hazırlanması için gerekli bilgi ve becerileri onlara kazandırmayı amaçlayan kuruluşlardır. Benzer şekilde 2011 yılında hizmet vermeye başlayan sevgi evleri ise en fazla dört çocuğun yaşadığı, eğitim ve sağlık başta olmak üzere her türlü ihtiyaçlarının karşılandığı kuruluşlardır. Sevgi evlerinde öğretmenlerin yanı sıra psikolog ve doktorlarda bulunmaktadır. Ülkemizde İstanbul, İzmir ve Ankara başta olmak üzere yaklaşık 250 sevgi evi bulunmaktadır. Sevgi evlerine yönelik olarak Aydoğdu (2016) yaptığı çalışmada çocukların akran anlaşmazlıkları, katı

kurallara tabi olma, öğretmen sayısının yetersiz olması, bakıcı annelerin taraflı davranışlarda olması gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmiştir.

ÇOKİM, 2015 yılında kurulmuş olan ve merkeze getirilen çocukların uygun birimlere veya varsa ailelerine teslim edilmelerini sağlayan birimdir. 2013 yılı faaliyet raporuna göre, hizmet dönüşümü kapsamında kapatılan 30 kurum yerine ÇOKİM açılmıştır. Türkiye’de 2016 yılı itibari ile 41 ilde toplam 49 ÇOKİM bulunmaktadır (Yolcuoğlu, 2009). Çocuklara ilk müdahale yapıldıktan sonra gerekli desteğin sağlanması veya aile yanında bakım ve koruma desteğinin verilmesi amacıyla çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Ancak aile yanına gönderilen çocukların devam eden sorunlar nedeniyle tekrar sokaklara dönme eğiliminde olduğu da göz ardı edilemeyecek bir durumdur.

ÇOGEM, 1997 yılı itibariyle kuruluşuna karar verilen ve 2000 yılında “Sokakta Yaşayan/Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli” kapsamında faaliyet göstermeye başlamıştır. Çocuk ve gençlik merkezleri olarak bilinen günümüzde ÇODEM olarak bilinen bu merkezler 18 yaşına kadar çocuklara gelişimsel, fiziksel, psikolojik, sosyolojik açılardan destek veren hizmetleri sunmaktadır. Sokakta yaşayan çocuklara yönelik hizmet dönüşümü kapsamında faaliyet gösteren ÇODEM’lerle ilgili SHÇEK (2009) tarafından 2010-2014 yılları için geleceğe yönelik hazırlanan planda ÇODEM’lerin fiziksel altyapı bakımından en zayıf kuruluşlar olduğu belirlenmiştir (Akkuş, 2016). Buna ek olarak bu merkezlerde çalışan meslek elemanlarının bir uzmanlığının olmaması, sayılarının az olması, hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik herhangi bir çalışmanın yapılmadığı da belirtilmiştir. (Acar, 2010; Akkuş, 2016). Ayrıca ÇODEM’lerde bulunan ve çocukların istedikleri zaman merkezden ayrılma veya geri dönmelerine olanak vermesinin sorunlu bir uygulama olduğundan bahsedilmiştir (TBMM Araştırma Komisyonu, 2010). Yine Acar (2010), yeni hizmet modeli kapsamında uygulamada olan bu merkezlerin izleme ve değerlendirme çalışmaları açısından eksik olduğunu da ifade etmiştir.

Çocuk Destek Merkezleri de 2015 yılı itibariyle farklı yönlerden korunmaya muhtaç olan gruplara yönelik olarak hizmet veren bir kuruluşlardır. Bu kuruluşlardaki hizmetler, çocuğun yüksek yararı temel ilkesi gözetilerek 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanun hükümleri kapsamında yürütülmektedir. Ülkemizde sokak çocuklarına hizmet veren 65 Çocuk Destek Merkezi bulunmaktadır. Bu kuruluşlarda hizmet alan çocuk sayısı ise yaklaşık 1347’ dir (Tuncer ve Erdoğan, 2018). Çeşitli sebeplerden dolayı ailesinden

uzaklaşmış ve sokaklarda yaşamak zorunda kalan çocuklarla ilgili sosyal hizmetler kapsamında yapılan değerlendirmeler sonucunda çocuklar bu merkezlere getirilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları sokaklarda yaşayan veya çalışan çocuklara, mobil ekipler aracılığıyla ulaşabilmektedirler. Tespit edilen sokak çocukları ile ilgili yapılan incelemelerde; çocuğun neden sokakta bulunduğu, ailesinin olup olmadığı, fiziksel, duygusal, psikolojik, sosyal sorunları, eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik gibi ihtiyaçları belirlenerek bakım ve korunma kararı alınmaktadır (Öğütçü, 2018). Bakım ve korunma kararı alınan çocuklara bu kurumlarda, uzman meslek elemanları tarafından (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişim uzmanı, sosyolog vb.) fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal destekler sunulmaktadır (Keçe, 2018). Geçici bir süre ihtiyaç duyulan her alanda destek sunulan, bakım ve korunma altına alınan çocukların, merkezde kaldıkları süre boyunca aile, yakın çevre ve toplumsal ilişkilerinin düzenlenmesi için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Merkeze gelen çocukların aileleri ile sorunları varsa bu sorunların çözümü için aileleri ile de iletişim kurularak; aileye gerekli olan psikolojik, sosyolojik ve ekonomik destekler sunularak öncelikli olarak çocuğun aileye kazandırılmasını sağlamaya yönelik hizmetler sunulmaktadır (Buran, 2019). Çocuğun aile ortamına geri dönmesi için, aile ve çocuğun uyum sorunlarının çözümü için sosyal hizmetlerden faydalanarak yeniden sokaklara düşmesinin önüne geçmek amaçlanmaktadır. Ekonomik yoksunluk nedeniyle çocuk aileden uzaklaşmışsa, aileye ekonomik destekler sağlanacak hizmetlerden yararlanması için ilgili kuruluşlara yönlendirilmeleri sağlanmaktadır. Aileleri ile hiçbir bağı bulunmayan veya ailesi olmayan çocuklar için de, erken müdahale önemlidir. Çocuklar bu merkezlere ne kadar erken yaşta gelirlerse alacakları hizmetin etkisi de o kadar büyük olacaktır. Bu nedenle sokakta bulunan kimsesiz çocukların tespiti için inceleme ve değerlendirme ekiplerinin sahada sürekli olarak ve bu amaç için görevlendirilmiş diğer birimlerle etkileşim içinde sistemli bir şekilde çalışmaları önemlidir. Çocuk Destek Merkezlerinde bulunan ve ailesi olmayan ya da herhangi bir yakını bulunmayan çocuklar için barınma, beslenme, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaları, meslek edindirme ve yaşı uygunsa bir işe yerleştirme gibi hizmetlerle sosyal hayata uyum sağlamaları amaçlanmaktadır (Buran, 2019).

Kimsesiz çocuklar için 1949 yılında kurulan yetiştirme yurtları, ranzalı odalarda koğuş tipi barınmayı sağlayacak birimler olarak kurulmuştur. Ailesi olmayan, ailesiyle sorun yaşayan, aile işi şiddete, ihmal veya istismara maruz kalan çocukların kaldığı bu

yurtlarda Yaşar ve Dağdelen (2013) yılında yaptığı araştırmaya göre; çocukların akademik olarak başarısız oldukları, sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu ve sigara, alkol gibi zararlı madde kullanım oranının fazla olduğu belirlenmiştir. Bu kurumlarda zamanla, yurt ortamı olması sebebiyle çocukların rahat olmadıkları, kendilerini sürekli kaygı ve endişe içinde hissettikleri gibi çeşitli olumsuz durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 2018 yılında ise yetiştirme yurtları yerine, çocukların daha mutlu olacağı ve ev ortamına benzeyen çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi kurulması kararı alınmıştır.

Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri (ÇEKOM), korunmaya muhtaç 7-12 yaş erkek ve 7-18 yaş kız çocuklara yönelik olarak hizmet vermektedir. 2010 ve 2011 yıllarında kurulan çocuk evleri ve sevgi evleri ile ilgili kararların alınması bu merkezlerdeki koordinasyonun sağlanması, mali harcamaların takibi, genel işleyişin düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla kurulmuştur. 2016 yılından itibaren Türkiye’de toplam yetmiş yedi ÇEKOM hizmet sunmaktadır (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu). Çocuk evleri ve sevgi evlerinin denetimi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İl Müdürlükleri tarafından yapılıyor olsa da son yıllarda bu denetimde bazı dernek ve vakıfların da söz sahibi olduğu görüşü gündemdedir. Derneklerin bu kurumlarda etkili olması bir takım ayrıcalıklara ve çeşitli istismarlara da sebebiyet vermektedir.

Anka Çocuk Destek Programı, sosyal hizmet uzmanları ve akademisyenlerden oluşan bir grup tarafından Çocuk Destek Merkezlerinde kalan çocuklara ve bu çocukların ailelerine yönelik olarak geliştirilmiştir. Program 2014 yılı Aralık ayında uygulamaya başlamış olup, aile ve çocuklara yönelik psikososyal destek ve müdahale planlarını içermektedir (ANKA, 2018). Programda çocuklara ve ailelerine yönelik bireysel danışmanlık ve grup çalışmalarında, bireysel ihtiyaç ve risk değerlendirmesi sonuçlarına göre çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Bireysel danışmanlık; evden kaçma, intihar girişimi, istismar, krize müdahale etme ve travma gibi; grup çalışmalarında ise kişisel gelişim ve sağlıklı yaşam, duygusal düzenleme, kişilik gelişimi, bağımlılık, suça sürüklenme ve öfke kontrolü gibi konularla ilgili uygulamalar yapılmaktadır. Bu program çocukların ve ailelerin mevcut sorunlarına çözüm olabilecek çeşitli uygulamaları içermesi açısından bu alanda yapılmış önemli çalışmalardan biridir.

Bakım ve barınmaya yönelik sosyal politikaların olumsuz yönleri olmakla birlikte oldukça fazla sayıda oldukları, yapılan analizler sonucunda belirlenmiştir. ASHB

tarafından yapılan izleme değerlendirme çalışmaları sayesinde bu alandaki faaliyetlerin daha verimli ve etkili olduğu düşünülmektedir.

- **Sokak ocuklarına Yönelik Sosyal Hizmet Alanında Uygulanan Sosyal Politikalar**

Sokak çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, barınma, adalet ve güvenlik politikalarının tamamı sosyal hizmet alanında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde uygulanan politikalardır. Sosyal Hizmetler Kanunu 21 maddesinde, korunmaya muhtaç kişilerin belirlenmesi ve ihtiyaçlarının giderilmesi için çeşitli incelemelerin yapılması ve gerekli hizmetlerin sunulması Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir. Toplumunu oluşturan ve korunmaya ihtiyaı olan her bireyin ocuk, yetişkin, engelli, yaşlı farkı gözetilmeden korunma, bakım, eğitim, istihdam gibi konularda destek alması gerektiği ve bunların temel insan hakları olması sebebiyle her devletin sunması gereken hizmetler vardır. Bu bağlam sokak çocuklarına yönelik ülkemizde planlanan ve uygulanan politikaların hepsi sosyal hizmet anlamında sunulan hizmetlerdir.

Çocukların korunması için görevli olan kurumlar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet vermektedirler. ocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü korunmaya muhtaç sokak çocukları, ocuk hakları çerçevesinde sosyal hizmet politikaları ile güvence altına ve korumakla görevlidir (eken, 2020). Sosyal hizmetler aracılığıyla sokak çocuklarına; varsa ailesi olan çocukların aileleri yanında yaşamalarını sağlayacak çeşitli destek hizmetleri, ailesi ve evi olmayan çocuklara da koruyucu aile, kurum bakımı, ocuk evleri, sevgi evleri gibi hizmetlerle koruma sağlanır (Yazıcı, 2012). Sosyal hizmetler açısından ülkemizde yapılan çalışmaların ve uygulamaların sayısı oldukça fazladır. Ancak bu alanda var olan bazı eksiklikler sebebiyle politikaların uygulamaları esnasında bazı sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bu sorunların giderilebilmesi toplumun en büyük sorunlarından biri olan sokak çocukları sorununu ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için gerekli bir durumdur. Çocukların başta eğitim ve sağlık hakkı olmak üzere, bakım, korunma ve güvenlik alanlarında sahip oldukları haklardan yararlanabilmeleri için mevcut politikaların yaptırım gücünün ve denetiminin daha güçlü ve etkili olması gerekmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

Toplumsal yapıyı oluşturan insan grubunun en küçük elemanı olan çocuğun, gerek yapısal gerekse fiziksel özellikleri açısından her zaman korunmaya ihtiyacı vardır. Çocuğun önemi aile yapısı ile doğrudan ilgili bir durumdur. Bu sebeple de aile içindeki her durum çocuğu yakından etkilemektedir. Ailenin sosyal, ekonomik, psikolojik durumu, eğitim seviyesinin düşük olması, aile içi şiddet, anne veya babanın birinin ya da ikisinin de olmaması gibi durumlarda çocuklar olumsuz etkilenmektedir. Bu olumsuz etki sonucunda bazen çocuklar kendilerini sokaklarda bulmaktadırlar.

Gelişimsel açıdan bakıma ihtiyacı olan çocukların çeşitli sebeplerle aileden ve evlerinden uzaklaşarak sokaklarda yaşamaya başlamaları birçok ihtiyacın karşılanamaması ile sonuçlanmaktadır. Her çocuk belli temel haklara sahiptir ve sokaklarda yaşıyor olsalar da bu haklardan yararlanmak da bir haktır. İçinde bulundukları durumlarda kurtulmanın çaresini sokaklarda arayan çocuklar, yaşam mücadelesi içindeyken sahip oldukları hakları düşünememektedirler. Bu durumda içinde bulundukları toplumun yönetimi bu hakların kullanılabilmesi için devreye girmektedir. Her toplumda çocuklar da dâhil olmak üzere her insanın sahip olduğu hakların kullanımı devlet eliyle gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda ülkemizde de sokak çocuklarına yönelik çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Sokak çocuklarına yönelik uygulanan politikalar Cumhuriyet öncesinde uygulanmaya başlamış ve Cumhuriyetin ilanı sonrasında da değişerek ve gelişerek uygulanmaya devam etmiştir. Bu politikaların bazıları bir takım değişikliklerle hala yürürlükte iken bazıları kaldırılmış ve yerlerine yeni politikalar getirilmiştir.

Türkiye nüfusunun %27.5'ini çocukların oluşturduğu bilinmektedir. Avrupa ülkeleri içinde en çok çocuk nüfusuna sahip olan Türkiye de çocuk politikalarının daha etkili ve verimli olması gerektiği düşünülmektedir. Bu sebeple sokak çocuklarına yönelik olarak ülkemizde ki sosyal politikaların incelemesi yapılmıştır. Yapılan incelemeye bağlı

olarak sokak çocuklarının; eğitim, sağlık, güvenlik ve adalet, barınma ve korunma alanlarında hem sahip oldukları haklar hem de ihtiyaçlarının karşılanması açısından çeşitli politikalar olduğu görülmüştür.

Ülkemizde sokak çocuklarına yönelik uygulama da olan politikalar analiz edildiğinde, en çok politikanın bakım ve korunma alanında olduğu söylenebilir. Sokaklardaki yaşamın tehlikeleri düşünüldüğü zaman sokak çocuklarının en önemli ihtiyacının bakım, korunma ve güvenlik olduğu aşîkârdır. Bu alanda korunmaya muhtaç çocukların öncelikli olarak koruyucu aile ortamında yetişmelerini sağlamak amacıyla oluşturulmuş politikalar mevcuttur. Bu sayede çocuklar bir aile ortamında daha sağlıklı ve güvenli bir şekilde yaşamalarını sağlamakla amaçlanmaktadır. Ancak koruyucu aile hizmetlerinden yararlanan sokak çocuğı olup olmadığı ile ilgili bir veriye rastlanmamıştır. Koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocuklar daha aileleri tarafından ihmal ve istismara uğrayana ve kendi aileleri ile yaşamakta zorluk çeken çocuklar olduğu bilinmektedir. Koruyucu aile yanına yerleştirilemeyen çocuklar için de çocuk evleri, sevgi evleri gibi kurumsal hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetlerin çocuklar için yararlı olmasının yanı sıra bazı eksiklikleri olduğu da bilinmektedir. Özellikle kurum bakımı hizmetlerinde denetim ve izleme eksikliği, çalışanların bazen ayrımcı tavırlar sergilemesi, çocukların ÇODEM gibi merkezlerden kaçmalarına olanak verecek bazı eksikliklerin olması gibi olumsuz durumlar mevcuttur.

Sokak çocuklarının yaşamsal olarak en önemli ihtiyacı sağlıktır. Sağlıksız bir yaşam ve sokakların, gelişimini tamamlamamış çocuklar için her türlü riski taşıyor olması, sokak çocuklarının çeşitli sağlık sorunları ile karşılaşmasına neden olmaktadır. Her çocuğun sağlık hakkından yararlanması gerekliliğı göz önüne alınarak bazı sağlık politikaları da ülkemizde uygulanmaktadır. Ancak bu politikaların sayısının az olması ve kapsamının yetersiz olması da dikkati çekmektedir. Özellikle sigara, alkol kullanımı ve madde bağımlılığı gibi sağlıksız durumlar sokak çocuklarında çok fazla görülmektedir. Bu durumların giderilmesine yönelik ülkemizde çeşitli rehabilitasyon hizmetlerinin sunulmasını sağlayan politikalar vardır. ÇEMATEM ve ÇODEM bu amaca hizmet eden kuruluşlardır. Ancak sokaklarda yaşayan her çocuğı ulaşamadığı için zararlı madde kullanımı başta olmak üzere, yetersiz beslenme, taze besin tüketememe ve çoğunlukla açlık gibi sebeplerle çocuklarda ciddi sağlık sorunları oluşmaktadır. Sokak çocuklarına yönelik politikalar da çeşitli sağlık taramalarının yapıldığı, düzenli bir sağlık kontrolünün yapıldığı herhangi politikaya rastlanamamıştır. Uygulama da olan politikalar daha çok

zararlı madde kullanımı ile ilgilidir. Sokak çocuklarının sağlık sorunları öncelikli olarak yetersiz beslenme ve açlık durumundan kaynaklanmaktadır. Bu anlamda ÷lkemizde sokak çocuklarından koruyucu aile veya kurumsal bakım hizmeti almayan, herhangi bir sosyal hizmetten yararlanmayan çocukların beslenme ve sağlığına yönelik bir sağlık politikasına rastlanmamıştır. Yine sokak çocuklarının zaman zaman hastanelerden yararlanmasını sağlayacak Genel Sağlık Sigortası dışında bir politika uygulamasına da ulaşılammıştır.

Her çocuğun en temel hakkı eğitimidir. Yaşam alanı olarak sokakları seçen çocuklar genellikle eğitimden yoksun kalmaktadırlar. Çocuğun aile içindeki veya kendi içindeki bireysel sorunlar sebebiyle sokaklara yerleşmesi aynı zamanda eğitimden de uzak kalmalarına neden olmaktadır. Bazen de eğitim gördükleri esnada karşılaştıkları ekonomik farklılıklar, sınıf ayrımları, öğretmenlerin ilgisizliği, akran grupları arasındaki ayrımcılık gibi problemler sebebiyle de çocuklar ailelerinden ve okullardan uzaklaşmaktadırlar. Bu anlamda çocuğun sokak ta yaşıyor olsa da eğitim hakkından mahrum kalmamasını sağlayacak politikaların uygulamada olması gerekmektedir. ÷lkemizde bu alanda yapılan politikalara bakıldığında kurumsal anlamda hedeflerin olduğu gör÷lmektedir. Eğitim kurumlarında kimsesiz veya korunmaya muhtaç çocuklar kavramı altında belirlenen ve her çocuğun eğitim hakkından faydalanmasını sağlayacak bu hedeflerin daha çok genel hedefler olduğu bilinmektedir. Ayrıca kimsesi olmayan veya sokaklarda yaşayan çocukların okula devam ettikleri süre boyunca diğer çocuklar tarafından dışlandıkları çeşitli sorunlarla karşılaştıkları durumları engelleyebilecek bir politikaya da ÷lkemizde rastlanmamıştır.

Sokakları mesken edinmiş çocuklar bir ev ortamından uzak kaldıkları için bakım ve barınma konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Çocuklar içinde bulundukları kötü yaşam koşullardan kurtulmak için sokaklara yönelmektedir. Ancak bu durum çocukları ilk başlarda rahatlatır da zamanla daha da zor durumlara sokmaktadır. Çocuklar sokaklarda inşaat yıkıntısı, park, ormanlık alan, terkedilmiş kulübe baraka vb. yerlerde kendilerine yaşam alanı kurmaya çalışmaktadırlar. Bazı çocuklar ise sokaklardaki baskın grupların etkisinde kalarak daha da zor durumlara düşmektedirler. Bu gibi sebeplere bağlı olarak da sokak çocukları bakım ve barınma sorunu yaşamaktadırlar. ÷lkemizde çocukları sokaklardaki bu bakım ve barınma sorunları sebebiyle çok sayıda politika uygulamadır. Daha önce bu anlamda yetiştirme yurtları faaliyet gösterirken hizmet dönüşümleri kapsamında çocuk ve sevgi evleri, çocuk evleri sitesi ve koruyucu aile

desteği gibi hizmetleri içeren politikalar yürürlüktedir. Bu politikalar barınma öncelikli olmak üzere, bakım sorunlarını da gidermeye yönelik politikalaradır. Çocukların bir ev ortamında yaşamaları ve sokakların risklerinden uzak durmalarını sağlayacak bu uygulamalar 0-18 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu merkezlerde çocukların psikolojik, fizyolojik, sosyal, eğitsel yönlerden tüm ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik amaçlara bağılı olarak çeşitli hizmetler verilmektedir. Ancak ülkemizde ki bu uygulamalarda bazı zamanlarda ciddi sorunlar yaşanabilmektedir. Kurumsal olarak sunulan bu hizmetler personel sorunları, ayrımcılık yapılması ve merkezlerde ki kontrollerin çok düzenli ve sık olmaması gibi sorunlar sebebiyle çocuklar sıkıntı yaşayabilmektedirler.

Ülkemizde sokak çocuklarının sorunlarının çözümü için uygulanan politikalar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı' na bağılı olarak sosyal hizmetler kapsamında sunulan hizmetlerdir. Sebebi her ne olursa olsun, sokaklarda yaşamak veya çalışmak zorunda kalan çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi sosyal bir devletin gerektirdiğı kurallar çerçevesinde sosyal hizmetler olarak adlandırılmaktadır. Sosyal politika, bir ülkede yaşamakta olan insanlar arasında refah, huzur, güvenlik, adalet, güvenlik, sağıık, barınma ve korunma gibi konularda herhangi sorun veya eşitsizlik yaşanmaması için devlet tarafından alınan tedbirler ve uygulamalardır. Aynı toplumda huzurlu bir şekilde yaşayabilmek için bazı kuralların ve bu kurallara bağılı politika uygulamalarının olması gerekmektedir. Sosyal hizmet ise bu sosyal politikalara dayalı olarak devletin vatandaşlarına sunduğı hizmetler bütünüdür. Bu kapsamda toplumun geleceğini oluşturan çocukların da sosyal politika konusu içinde yer alması gereken önemli bir konu olduğı bir gerçektir. Özellikle de savunmasız, korunmasız ve kimsesiz olan sokak çocuklarının da topluma uyum sağlayabilmeleri ve geleceğı hazırlanabilmeleri için sosyal politika hedefleri ile uyumlu olan sosyal hizmetlerden en yüksek düzeyde yararlanması önemlidir.

Yapılan bu çalışmada eğitim, sağıık, barınma ve bakım, adalet, güvenlik ve korunma gibi konularda, çeşitli kamusal belgelerden elde edilmiş politikaların uygulamaları sosyal hizmet uygulamalarıdır. Sosyal hizmet toplumsal dengeyi, huzuru, güvenliğı, adaleti bozan her türlü duruma karşı önlem alabilmek veya var olan durumları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle de sokak çocuklarına yönelik olarak uygulanmış veya uygulanmakta olan politikalar sosyal hizmet politikaları olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizdeki bu sosyal hizmet politikaları analizi sonucunda özellikle eğitim, sağıık ve güvenlik alanlarındaki politikalarda çok fazla eksiklikler

olduğu belirlenmiştir. Barınma, bakım ve korunma konularında uygulanan politikalar ise yeterli olmakla birlikte bir takım eksikliklere sahip olduğu söylenebilir. Mevcut sokak çocukları sorununun giderilebilmesi için genel anlamda ülkemizde uygulanan politikalarda uygulama alanında olduğu gibi, izleme ve değerlendirme açısından da bazı eksiklikler bulunduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan birçok çalışmada kurumsal bakım hizmetlerinde bir takım vakıf ve özel derneklerinin söz sahibi olması, çocukların bekledikleri aile ortamını tam olarak bulamamış olmaları, çalışanların yeterince özverili davranamıyor olmaları gibi çeşitli sorunlara rastlanmıştır. Bu kurumsal yapıların görev şemaları, işleyiş ve yönetmelikleri ASHB tarafından belirlenmiş olmakla birlikte, sokak çocuklarının yeniden sokaklara dönmelerini engelleyecek yaptırım gücü yüksek politikalara da çalışma kapsamında erişilememiştir.

Sonuç olarak bir ülkedeki insanların geleceğini oluşturan çocukların, sokaklarda bakımsız, sağlıksız, eğitimsiz bir şekilde yaşamsal faaliyetlerden uzak olarak büyümeleri önemli bir sorundur. Bu sorun toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren ve devletin politikalarının doğru ve etkili bir şekilde uygulanmasını gerektiren önemli bir durumdur. Bu sebeple de ülkemizde uygulanan sosyal politikaların analizi yapılmış ve sokak çocuklarının, sokaklardan tamamen uzaklaşmalarını sağlayacak ciddi önlemler ve yaptırımlar içeren politikalara rastlanamamıştır. Eğitim, sağlık, adalet, güvenlik alanlarında uygulanan politikaların daha kapsamlı olması beklenirken; böyle bir sonuca ulaşılamamıştır. Sokak çocuklarının yaşamlarını daha sağlıklı, güvenli, adil ve korunaklı bir şekilde geçirebilmeleri amacıyla toplumun her kesiminin sosyal politika uygulamalarını dikkate alması ve devletin bu uygulamalardaki yaptırımının daha da güçlü olması gerekmektedir.

6.2. Öneriler

Toplumu oluşturan çocuk, genç, yetişkin, yaşlı her bireyin yaşamını huzurlu ve sağlıklı bir şekilde geçirmesi içinde yaşadığı toplum için önemlidir. Bu anlamda her toplumda bazı dezavantajlı gruplar bulunmaktadır. Sokak çocukları da korunmaya muhtaç olmaları nedeniyle bu grup içinde yer almaktadır. Ekonomik, sosyal, psikolojik durumlar, aile içi istismar, ihmal veya şiddet, aile içi uyumsuzluklar, çocuğun ilgi görmemesi, bağımsız yaşama isteği gibi birçok sebeple çocuklar sokaklara yönelmektedir. Çocukların sokaklarda yaşıyor olması tüm toplumu ilgilendiren ve toplumsal refahın sağlanması açısından önemli sorunlardan biridir. Çocukların sokak

yaşamındaki risklerden ve tehlikelerden uzak tutulması da bu çocukların kimsesiz olmaları sebebiyle devletin sorumluluğundadır. Özellikle sosyal devlet ilkesi göz önüne alındığında, devletin tüm vatandaşlarının eşit şartlarda ve huzur içinde yaşamalarını sağlamak için önlemler alması gerekmektedir. Bu anlamda her devletin toplum düzenini sağlayabilmek için çeşitli politikaları bulunmaktadır.

Ülkemizde sokak çocuklarının korunması amacıyla da birçok politika yapılmış ve hala yapılmaktadır. Sokak çocuklarına yönelik olarak eğitim, sağlık, barınma ve bakım, adalet, güvenlik ve korunma gibi konularda çok sayıda politika bulunmaktadır. Bu politikaların hepsi çocukların daha iyi şartlarda ve sahip oldukları haklar çerçevesinde daha düzgün bir yaşam sürebilmelerini sağlamak için uygulanan politikalardır. Bu çalışmada ülkemizde sokak çocuklarına yönelik uygulanan sosyal politikaların analizi yapılmış ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlara bağlı olarak da sokak çocuklarına yönelik bu politikalarla ilgili bazı önerilerde bulunulabilir;

- Sokak çocuklarının sayısı gün geçtikçe artan ekonomik sorunlar, sosyal sınıf farklılıkları, aile problemleri gibi sebeplere bağlı olarak artmaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak ailesi olan çocukların aileleri ile sorunlarının giderilmesi için çeşitli aile sosyal destek programları kullanılarak çocuk ve aileye destek verilmelidir. Ülkemizde bu uygulamalar mevcut olmakla birlikte takipleri düzenli olmadığı için çocuğun bir süre sonra yeniden sokaklara dönebildiği görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak bu tarz destek programlarında kontrol ve izleme süreçleri daha etkili bir şekilde sürdürülmelidir.
- Çocukların ailenin ekonomik durumu ile sokaklarda çalışmaya başlaması bir süre sonra onları sokakta yaşamaya itmektedir. Bu durumun ortadan kaldırılması için devletin çeşitli politikalarla yoksulluk için çözüm bulması ve ailelerin çocuklarını yoksulluk sebebiyle kaybetmelerinin önüne geçilmelidir. Ayrıca çocukların ailelerinden kopmalarını önleyecek şekilde uygulanan ekonomik destek hizmetlerinin sayısı ve kapsamı artırılmalıdır.
- Çocukların eğitim yaşantılarına devam edebilmeleri en önemli durumlardan biridir. Çocuğun sokaklarda yaşam mücadelesi vermesi, eğitimden uzak kalmasına sebep olan en önemli sorundur. Çocuklar sokaklarda yaşıyor olsa bile eğitimlerine devam edebilmelidirler. Ülkemizde sokak çocuklarına yönelik eğitim politikaları sayısı oldukça azdır. Bu politikaların sayısının artırılması ve çocukları her ne sebeple olursa olsun eğitimden uzaklaştırmayacak şekilde yapılmalıdır. Ayrıca eğitim kurumlarında çocuklar arasında ayırım yapılması, kimsesiz olmaları sebebiyle dışlanmalarını

önleyecek çeşitli tedbirlerin alınması da sağlanmalıdır. Eğitim politikaları bakımından Almanya Sokak çocuklarının eğitime yönelik ihtiyaçları ile ilgili politikalarda daha net ve yaptırımı güçlü politikalar uygulamaktadır. Bu anlamda ülkemizde de politikaların daha net ifadelerle oluşturulması ve sokak çocuklarını kapsayıcı nitelikte olması gerekmektedir.

- Çocukların örgün, yaygın ve mesleki eğitimden yararlanabilmeleri için, Milli Eğitim sistemiyle bütünleşmelerini sağlayacak eğitim programları belirlenerek sokak eğitimleri düzenlenmelidir. Ayrıca sokaktaki çocukların eğitimden mahrum kalmalarını engelleyecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu uygulamanın benzer bir örneği Hindistan da mevcuttur. Hindistan da geliştirilen genel eğitim politikası ile çocuk merkezli ve çevre oryantasyonlu bir müfredat uygulaması ile sokak çocuklarının eğitime yönelik ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanmaktadır
- Yaygın eğitim kapsamında sokakta yaşayan çocukların yoğun oldukları yerlerde çeşitli sanatsal faaliyetler içeren (resim, müzik, binicilik, el sanatları gibi) etkinlikler yapılmalı ve çocukların zorlu yaşam koşullarından zaman zaman uzaklaşabilmeleri sağlanmalıdır. Buna ek olarak çeşitli meslek edindirme kurslarına sokak çocuklarının katılımı için de yasal düzenlemeler yapılmalı ve çocuklar sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla bu kurslara yönlendirilmelidir.
- Sokak çocuklarının sağlık sorunlarının önüne geçilebilmesi amacıyla ülkemizde uygulanan sağlık politikalarının da geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çocukların Genel Sağlık Sigortası kapsamında olmalarına rağmen, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamıyor olmaları, onların sağlıksız bir ortamda çok sayıda ciddi sağlık sorunu ile yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle de sokak çocuklarının sağlık hizmetlerinden sorunsuz bir şekilde yararlanmalarını sağlayacak politika sayısı arttırılmalı ve yaptırımları da güçlendirilmelidir.
- Gezici sağlık hizmetleri kapsamında sokaklarda rutin kontroller yapılarak, hastanelerden yararlanmayan çocuklara sağlık hizmetleri sunulmalıdır. Buna ek olarak sokaklardaki çocuklar belli zaman aralıklarında sokaklardan toplanarak hastanelerde temel sağlık tarama ve kontrollerinin yapılması için saha çalışmaları düzenlenmelidir.
- Sokak çocuklarının korunma, bakım ve barınmalarına yönelik ülkemizde uygulanan politikaların sayısı oldukça fazladır. Bu politikaların kapsamı da geniş olmakla birlikte uygulamalarında birtakım sıkıntılar bulunmaktadır. Bu sıkıntıların

giderilmesi için bakım ve korunma anlamında özellikle kurumsal hizmetler değerlendirme işlemlerinin sıklıkla yapılması gerekmektedir. Çocukların ev ortamında yaşamalarını sağlayacak kurumsal hizmetlerde çalışanların ve sunulan hizmetlerin kontrolünün ve gerekli düzeltmelerin yapılması oldukça önemlidir. Bu sebeple devletin sokak çocukları için sunduğu hizmetlerde kontrollü davranması gerekmektedir.

- Sokak çocuklarının güvenliği için hizmet veren Mobil Ekip uygulaması gibi politikalarda güçlendirme çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir. Mobil ekip, sokak çocuklarının bulunup tespit edilmesine sokak sosyal hizmeti uygulamasıdır. Bu uygulama ile yerleri tespit edilen çocukların, varsa ailelerine teslim edilmesi, aileleri yoksa da gerekli bakım birimlerine yerleştirilmeleri sağlanmaktadır. Ancak bu uygulama çocukların sadece teslim edilme süreçleri ile ilgilene bir uygulamadır. Çocuklar ailelerinin yanına veya kurumlara yerleştirildikten sonra kontrollerinin yapılmaması sebebiyle çocuklar çok kısa bir sonra ya da aynı gün tekrar sokaklara dönmektedirler. Bu sebeple çocukların tespit edilmesinde önemli bir uygulama olan Mobil Ekip uygulamasının daha sistemli bir şekilde yapılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Sokak çocuklarına yönelik politikalar düzenlenirken çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak, ihtiyaçlarına uygun politikalar geliştirilmelidir.
- Her çocuğun sahip olduğu haklardan yararlanabilmesi ve çocuğun yüksek yararı düşünülerek politikaların daha kapsayıcı nitelikte olması için gerekli birimlerin etkileşim halinde olmalıdır.
- Sivil toplum kuruluşları (STK) sokak çocuklarına yönelik olarak yapacakları çalışmalarda devletin ilgili birimleri ile işbirliği halinde çalışmalıdır. Bu uygulamanın bir örneği Bulgaristan da mevcuttur. Bulgaristan da hükümet kaynakları, sokak çocuklarına yönelik çalışmalar için yeterli olmadığından dolayı bu hizmetler için STK' lardan yararlanmaktadır. Ülkemizde de buna benzer uygulamaların sayısı arttırılmalıdır.
- Toplumun her kesiminin sokak çocukları ile ilgili bilgilendirilmesi ve bu çocukların görüldüğü yerlerde Bakanlık veya Emniyetin ilgili birimlerine yönlendirilmelerinde sorumluluk almaları sağlanmalıdır. Buna ek olarak, kamu spotları düzenlenerek sosyal medya ve internet aracılığı ile bilgilendirme ve farkındalık uyandırmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- Çocukların sokaklarda yaşamlarının önüne geçebilmek için devlet tarafından veya gönüllü kişilerce barınma evleri veya yurtları yaptırılarak, çocukların hiç değilse geceleri barınma sorununun önüne geçilebilecek önlemler alınmalıdır.
- Sokak sosyal hizmeti kapsamında; çocukların sokaklarda organ mafyası, madde satıcıları, fuhuş çetesi gibi tehlikeli grupların denetimine girmelerinin önüne geçilmesi için sürekli ve düzenli aralıklarla sokak kontrolleri yapılmalıdır. Sokak sosyal hizmeti, sokaklarda yaşayan ve kurum bakımından yararlanmayan bireylerin ihtiyaçlarına yönelik yardımlarda bulunmak, yaşamlarına devam etmelerini sağlamak ve toplumla bütünleşebilmeleri amacıyla sunulan ekip hizmetleridir (Erbay, 2019).
- Çocukların sokaklara itilme sebepleri araştırılarak, sebebi aile olan durumların önüne geçilmesi için aileye yönelik sosyal hizmetlerin sayısı ve niteliği artırılmalıdır. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları ve yerel yönetimler işbirliği içinde çalışmalar yürütmelidir.

Sokak çocuklarının, sokaklardan kurtulmaları ve daha sağlıklı, huzurlu bir ortamda yaşamlarını sağlamak için devletin uygulayacağı politikalar çok önemlidir. Bu anlamda ülkemizde sokak çocuklarına her alanda uygulanan politikaların kapsamının artırılması ve uygulama denetimlerinin de sıklıkla yapılması gerekmektedir. Bu anlamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı bünyesinde yapılan çalışmaların sayısı artırılmalı ve toplumsal düzenin sağlanması için sokak çocukları sorununun giderilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun olan sokak çocukları sorununun çözümüne yönelik ülkemizde uygulanan sosyal politikaların analizi yapılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda bazı alanlarda politikalarda eksiklikler görülmüş, bazı alanlarda ise fazla sayıda politika olmasına rağmen yaptırımlarının yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, araştırmacılara yön gösterecek bir politika analizi olması açısından önemlidir. Yine bu çalışmanın çocukların çeşitli sebeplerle sokaklarda yaşamlarının önüne geçmek için yapılacak olan çalışmalara ışık tutacak bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- 2828 Sayılı sosyal hizmetler kanunu, (1983). Resmi Gazete (Sayı: 18059). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuatmetin/1.5>, 2828.
- 5395 Sayılı çocuk koruma kanunu, (2005). 15.07.2005 Resmi Gazete, (Sayı: 25876).
- Acar, H. (2006). Sokak Çocuklarına Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Acar, H. (2010). Sokakta Yaşayan Ve/Veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinin Ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi Raporu. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Adem, M. (2002). Zorunlu Temel Eğitim. Temel Eğitim: Bilim, Eğitim Ve Toplumsal Gelişme. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Bilimsel Toplantı Serisi: 8, S. 29-41.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], (2020). <https://www.aile.gov.tr/chgm/istatistikler/dunya-da-cocuk-istatistikleri/> Adresinden 03.12.2021 Tarihinde Alınmıştır.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB], (2021). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Politikaları Serisi 3.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). Sosyal Hizmet Modellerinden Yararlanan Gençlere Yönelik Hayata Hazırlama Rehberi. Hazırlayanlar; Selahattin Güven, Mustafa Bilir.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], (2020). “Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yılısonu Kurumsal İstatistikleri”. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/41553/kurumsal-istatistikler.pdf> Erişim Tarihi: 04.10.2021.
- Aker, S., DüNDAR, C., Pekşen, Y. (2007). Sokaktakiler, Yazılı Basın Ve Damgalama. Aile Ve Toplum Dergisi, 3(11), 83-90.
- Akkuş, P. (2016) Sosyal Risk Altındaki Çocuklar İçin Sosyal Hizmetler: 2000 Sonrasına İlişkin Bir Değerlendirme. Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 2, 57-79.
- Aktaş Arnas, Y. (2003). Sokak Çocukları. Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi, 14(2), 43-57.
- Aktaş Arnas, Y. (2004) Sokakta Çalışan Çocukların Özkavram Düzeylerinin İncelenmesi. Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 11(1), 2-10.
- Akyüz, E. (2010). Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları Ve Korunması. Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Akyüz, E. (2013). Çocuk Hukuku. Ankara: Pegem Akademi.
- Aldag, R., T. Stearns. (1991). Management. Cincinnati: South-Western Publishing Co
- Alparslan, Ö., Karaoğlu, B. (2012). Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 15 (4), 268-274.
- Alptekin K. (2011). Sokakta Çalışan Çocuklar ve Aileleri: Düzce Örneği. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 22(1), 25-48.

- Altunbaş, H. (2000). İzmir’de Güç Koşullardaki Çocukları Topluma Kazandırma Çalışmalarına Bir Katkı. TDI Yayınları, İzmir.
- Altuntaş, B.(2003). Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar, İstanbul: İletişim Yayınları, 27-43.
- ANKA, (2018). ANKA Çocuk Destek Programı <https://Cocukhizmetleri.Aile.Gov.Tr/Uygulamalar/Anka-Cocuk-Destek-Programi>
- Ashman, K., K., Zastrow, C. (1990). Understanding Human Behavoir And The Social Environment. Chicago: Nelson Hall Publisher.
- ASPB, (2016).). Ankara Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Faaliyet Raporu, Ankara.
- Atauz, S. (1998), Dünya Kentlerinin Yeni Olgusu: Sokak Çocukları, Birikim Dergisi, 116, 68-78.
- Atauz, S. (2003) Türkiye’nin Beş İlinde Sokak Çocukları Projesinin Değerlendirilmesi, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Hakları Merkezi, Ankara.
- Avrupa Birliği (AB) İlerleme Raporu (2011). [Http://Www.Abgs.Gov.Tr/Files/AB_Iliskileri/Adayliksureci/Ilerlemeraporlari/2011_Ilerleme_Raporu_Tr.Pdf](http://Www.Abgs.Gov.Tr/Files/AB_Iliskileri/Adayliksureci/Ilerlemeraporlari/2011_Ilerleme_Raporu_Tr.Pdf), Erişim Tarihi: 03 .03. 2022.
- Aydoğdu, F. (2016). Çocuk Evinde Kalan Çocukların Karşılaştıkları Sorunların Ve Beklentilerinin İncelenmesi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi (1-2-3), 63-71.
- Aykut, İ. (2007), “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Özel Bir Proje: Vakıf Evleri”, Sosyal Siyaset Konferansları 52. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Aytaç, S. (1997). Çalışma Yaşamında Kariyer. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Bademci, H. Ö. (2013). ‘Merkez’ in Çocukları: İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocukların Bakış Açısı İle Sokaklar. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(1), 323-336.
- Bakılcı, A. (2019). Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Çocuk Evleri Modelinin Tarihsel Süreci Ve Mutlu Yuva Derneği Örneği. Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Balcı, A. (2006). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegemakademi.
- Balcı, E. (2019). Türkiye’de Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Hizmet. Sosyal Hizmet Dergisi, 6-17.
- Balo, Y. S. (2009). Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Barış İ. (2011). Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri (İstanbul Örneği). Sosyoloji Konferansları. (39), 87-114.
- Barış, İ. (2008). Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri (İstanbul Örneği). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.
- Barker, R., P. (1999). Children Of The Street: A Re-İnterpretation Based On Evidence Fron Durban, South Africa. London University Of London, Center Of Developing Areas Research, Ss 24.
- Bekaroğlu Doğan, Y. (2020). Neoliberalizm, Evsizliğin Yönetimi ve Evsizlerin Hayatta Kalma Stratejileri. Kent Araştırmaları Dergisi (Journal Of Urban Studies), Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı, 11(3), 1339-1374. DOI:10.31198/idealkent.675914
- Bilgin R. (2012). Sokakta Çalışan Çocukları Bekleyen Risk ve Tehlikeler: Diyarbakır Örneği. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15):79- 96.

- Bilgin, B., B. (2019). Sokakta Yaşayan ve/veya Çalış(Tırıl)An Çocuklar. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12 (64), 710-725.
- Bilgin, R. (2009). Diyarbakır'da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(27), 232-244.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi. Resmi Gazete Tarihi: 27.01.1995, Sayısı: 22184. Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, [Http://Cocukhaklari.Barobirlik.Org.Tr/Dokuman/Mevzuat_Uamevzuat/Birlesmismilletler.Pdf](http://Cocukhaklari.Barobirlik.Org.Tr/Dokuman/Mevzuat_Uamevzuat/Birlesmismilletler.Pdf) Adresinden 17.10.2021 Tarihinde Alınmıştır.
- Boakye-Boaten, A. (2008). Understanding The Street Children Phenomenon: A Study Of Street Children In Accra, Ghana. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Mueller E.K.
- Bogdan, R. C., Biklen, S. K. (2007). Qualitative Research For Education: An Introduction To Theories And Methods. Boston: Pearson.
- Buran, M. (2019). Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Burğaç, M. (2018). Savaşın Çocukları: İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İstanbul'da Sokak Çocukları Sorunu ve Çözüm Arayışları, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(2), 173-182.
- Cılga, İ. (2001). Gençlerin Gelişiminde Ve Madde Kullanımlarını Önlemede Gençlik Merkezlerinin Rolü. Aile Ve Toplum Dergisi, 1(4), Ss ?.
- Corbin, J., Strauss, A. (2008). Basics Of Qualitative Research: Techniques And Procedures For Developing Grounded Theory. Thousand Oaks: Sage.
- Coştu, K. (2007). Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel Yapısı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Cüceloğlu, D. (1998). İnsan Ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çalışkan, M. (2018). İstanbul'da Tinerici Çocuk Vakalarının Medyaya Yansıması Ve Sosyal Devlet Anlayışının Konuya Yaklaşımı. Sosyoloji Dergisi, 38, 109-126.
- Çavuşoğlu, T. (2014) Sosyal Hizmetler Tarihinde Kilometre Taşları (2. Baskı). Kadın Ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını. Ankara
- Çeken, B. (2020). Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocuklar Ve Hayalleri Üzerine Araştırma". Ulakbilge, 45, 160-171.
- Çelik, M. (2019). Sokakta Yaşayan Çocukların Aile, Sosyal Hizmet Kurumları Ve Sokak Deneyimleri: İstanbul İli Örneği. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çılgin, A., S. (2004). Genç Cumhuriyetin Ütopyası: "Gülbüz Türk Çocuğu. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(6), 97-119.
- Çocuk Hakları Bildirgesi, (1924). <https://Hukukbook.Com/Cocuk-Haklari-Bildirgesi/> Adresinden 10.10.2021 Tarihinde Alınmıştır.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi Ulusal İlk Rapor, (1999). <https://Www.Aile.Gov.Tr/Uploads/Chgm/Uploads/Pages/Protokoller/Cocuk-Haklari-Sozlesmesi-Ulusal-Ilk-Rapor.Pdf> Adresinden 23.09.2021 Tarihinde Alınmıştır.
- Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK). (2005). 5395 Sayılı Kanun. Resmi Gazete (Sayı: 25876). Erişim Adresi: [Http://Oges.Meb.Gov.Tr/Doc2012/5395_SAYILI_COCUK_KORUMA_KANUNU.Pdf](http://Oges.Meb.Gov.Tr/Doc2012/5395_SAYILI_COCUK_KORUMA_KANUNU.Pdf)

- Çolak, M. (2006). Bir Macar Çocuğun Anılarında Atatürk. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, 95-105.
- Çöpoğlu, M. (2018). Türkiye'de Çocuk İşçiliği. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14, 357- 398.
- Dalda, A. (2017). Türkiye'deki Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyal Hayattaki Yerlerini Belirleyen Yasal Düzenlemeler Ve Bunların Uygulanması (1923-2016). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Demelash, H., Addissie, A. (2013). Assessment Of Sexual And Reproductive Health Status Of Street Children İn Addis Ababa. Journal Of Sexually Transmitted Diseases, 1-20. Doi: 10.1155/2013/524076 6.
- Dirican, R. (2018). Tarihi Süreçte Çocukluk Ve Çocuk Hakları. Çocuk Ve Gelişim Dergisi, 2 (2), 51-62.
- Dursun, S., Aksakal, E. (2018). Çalışan Çocukların Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15), 41-56.
- Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev Ve Roller. Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi. 14 (2), 1-22.
- Efe, H., Uluoğlu, S. A. (2015). Dünyada Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Geline Nokta Ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 13(51), 46-72.
- Ekiz, D. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı Yayınları.
- Elmacı, D. (2007). Çocuk Yuvaları Ve Yetiştirme Yurtlarının Yerinden Yönetim Birimlerine Devri Konusunda Çalışanların Görüşleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Ennew, J. (1998). Sokak Çocukları Ve Çalışan Çocuklar: Planlama İçin Bir Rehber. Öztekin, Ç. (Çeviren), Ankara: UNICEF.
- Erbay, E. (2015). Sağlık Kurum Ve Kuruluşları. Sosyal Hizmet Kuruluşları, Eskişehir, 118-148.
- Erbay, E. (2019). Sokak Sosyal Hizmeti. Sokak Sosyal Hizmeti Ve Adli Sosyal Hizmet İçinde (Edt. Hasan Hüseyin Taylan Ve Semra Saruç). Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını (3387).
- Ereş, F. (2009). Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar Ve Ailenin Önemi. Aile Toplum Ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 88-96.
- Erkan, H. (1989). Ekonomide Sosyal Demokrat Alternatif. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Erkut, Z., Balcı, S., Yıldız, S. (2017). Tarihsel Süreç İçinde Çocuk. Çocuk Ve Medeniyet Dergisi, 1, 17-28.
- Ersöz, H. Y. (2003). Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı Ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 53(2), 119-144.
- Fındıkçı, İ. (1996). Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme. İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları.
- Fırat, G. (2019). Suça Sürüklenen Çocuklara Sunulan Sosyal Hizmetlerin Değerlendirilmesi; Türkiye Ve Danimarka Örneği. Üsküdar Üniversitesi Bağlımlılık Ve Adli Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. (2006). How To Design And Evaluate Research İn Education (6th Ed.). New York, NY: Mcgraw-Hill.
- Gander, M. J., Gardiner, H. W. (2010). "Çocuk Ve Ergen Gelişimi", Yayına Haz.: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi.

- Genç, Ö. (2016). Çocukların Orta Çağ Avrupa'sındaki Yeri. VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 1(1).
- Giddens, A. (2000). "Sosyoloji", Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Görak, G., Erdoğan, S., Savaşer, S., Çakıroğlu, S. (1992). Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği. Açıköğretim Fakültesi Eskişehir, 2-5.
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk Ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları. Sosyoloji Dergisi, 1, 1-22.
- Güneş, S., Kalaycı, A. R. (2004). "Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar: Tespitler Ve Çözüm Önerileri". Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü: Ankara
- Güngör, F., Erdurak, Y. (2016). Çocuk Hakları Ve Uygulama Stratejileri Bağlamında Sokakta Çalıştırılan Çocuklar, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (12), 11-35.
- Güngör, F., (2016). İnsan Hakları Ve Sosyal Hizmet, İstanbul Üniversitesi AUZEF Yayını, İstanbul.
- Güngör, M. (2007). "Sivil Toplum Kuruluşu Ve Sokakta Yaşayan Ve Çalışan Çocuklar", Mersin Sokak Çocukları Derneği Örneği, 5. Sokak Çocukları Sempozyumu, Gaziantep, S. 173, 4-6. (Kasım, 2007)
- Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu Ve Sokakta Çalışan Ve Yaşayan Çocuklar. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (1), 25-43.
- Güngör, M. (2009). Eğitim Hakkı Ve Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar: Mersin İli Örneği. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(1), 28-42.
- Güngör, M. (2013). Risk Altındaki Çocukların Aile Yapıları Ve Suça Yönelimleri (Mersin İli Örneği). Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(2), 421-434.
- Güven S., Bilir, M. (2020). 23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı 100. Yıl Özel Çocuk Bülteni. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/Chgm/Sayfalar/23-Nisan-Cocuk-Bulteni/> Erişim Tarihi: 20.01.2022.
- Hamon, H. (2006). "Avrupa Hukuku'nda Çocuk ve Genç Adalet Sistemi". Çocuk Ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 51-78.
- Haylı M.,Ç., Sümengen A., A., Ocakçı A.,F. (2019). Sokakta Çalışan Çocukların Sağlığının Korunmasında Hemşirelerin Rolü. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(3):177-181. Doi:10.30934/Kusbed.559700
- Hüseyinoğlu, S. (2017). Korunmaya Muhtaç Çocukların Korunma Altına Alınma Nedenleri: İstanbul Örneği. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ILO (2018). Çocuk İşçiliği <http://www.ilo.org/Ankara/Areas-Of-Work/Child-Labour/Lang--Tr/Index.Htm>. Erişim Tarihi 25.02.2022.
- İşıksaç, Y. (1999). Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu Ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye'de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanma Biçimi. Mevzuat Dergisi, 2(13), S 24.
- İçli, G.,T., Arıkan, H., Öztürk, M., Özkan, M., Bayrakçı, N., Maden, M., Aslani, M.,A.,A. (2007). "Sokakta Yaşayan, Suç İşleyen Ve Suça Maruz Kalan Çocuklar: Ankara Ve İstanbul Örneği, Çözümler Ve Öneriler" TÜBİTAK Projesi: Ankara.
- İlhan, N., Ergün, A. (2010). Evsizler Ve Toplum Sağlığı. Aile Ve Toplum Dergisi, 11(5), 20, 79-90.
- İnan, A., N.(1996). Çocuk Hukuku Bakımından Korunma Kararı, Koruma Ve Emniyet Tedbiri Kavramları. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5, 2.

- İnce, Z., Kasapoğlu, A., Sezek, S. (2014). Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocukların Devam Ettikleri Okulların Yöneticilerinin Bu Çocukların Sorunlarına Ve Sorunların Çözümlerine Yönelik Mesleki Donanımları. Eğitim Bilimleri Dergisi, 39, 97-119. DOI: 10.15285/EBD.2014397400.
- James, A. (2001). 'Yeni' Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar Ve Pratikler. B. Onur (Haz.), Dünyada Ve Türkiye’de Değişen Çocukluk-3.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri İçinde (S. 27-36). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Karakuş, B. (2009). Sokakta Çalıştırılan/Yaşayan Çocuklar Kavramının Genel Ve Yerel Açından Tanımlanması, [Http://www.Sosyalhizmetuzmani.Org/Sokaktacalisin_Sokaktayasayan2.Htm](http://www.sosyalhizmetuzmani.org/Sokaktacalisin_Sokaktayasayan2.Htm) Erişim Tarihi, 07.11.2021.
- Karataş, K., Acar, H., Öntaş, Ö. C., Acar, Y. B., Gökçearslan, E. (2004). Türkiye’de Çocuğun Korunması: Osmanlı’dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler. Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi, 15(1), 15-25.
- Karataş, K., Akbaş, E., Erükçü-Akbaş, G., Çamuşcu, E. (2020). Evden Kaçan Çocuklar: Ankara’da Çocuk Şubeye Getirilen Çocuklar Üzerinden Bir Değerlendirme. Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi, 31(3), 960-984.
- Karatay, A (2000). Araştırmalar Kitabı İçinde, İstanbul’un Sokakları ve Çalışan Çocuklar (Yayına Hazırlayan, Sevgi Ustan Sayita ve Mustafa Ruhi Şirin.), İstanbul Çocukları Vakfı, 453-542.
- Karatay, A. (2000). “Beyoğlu Bölgesinde Çalışan Çocuklar ve Aileleri”, İçinde:, Sevgi Usta Sayita Mustafa Ruhi Şirin, 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar Kitabı, İstanbul Çocukları Vakfı, İstanbul.
- Karatay, A. (2002). Çok Boyutlu Bir Sorun Olarak İstanbul İlinde Sokakta Yaşayan Çocuklar Sorunu. Çocuk İstismarı Ve Önlemleri Konulu Panel, 23-24 Mart 2002.
- Karatay, A. (2002). İstanbul Sokaklarında Çalışan Ve Yaşayan Çocuklar. Türkiye İnsan Hakları. Hareketi Konferansı, 15-17.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Karatay, A. (2007). Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu. Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karatay, A., Laçın, A., Yiğit, T., Pala, H., Bilgili, A., E., Altan, İ., (2003). Beyoğlu Bölgesinde Yaşayan Yoksul Aileler Ve Sokakta Çalışan Çocuklar. Yoksulluk 3. Cilt, İstanbul, Deniz Feneri Derneği, 254-271.
- Karatay, A., Ustan Sayita, S., Şirin, M., R. (2000).1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı (Sokakta Çalışan Çocuklar: Sokak Çocukluğu Ve Çocuk İşçiliği Arasında Bir Çocuk Kategorisi), İstanbul Çocukları Vakfı, 538-550.
- Keçe, H. (2018). Çocuk Destek Merkezlerinde Yaşayan Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklarının Sosyal Kaygı Düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kelebek G. (2017). Sokakta Çalışan Çocukların Karşılaştığı Tehlikeler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi Dergisi;1(3):375-382.
- Keskinkılıç Kara, S., B., Çalık, T. (2012). Sokakta Çalışan Çocukların Eğitim İhtiyaçları. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (GEFAD), 32(3), 673-695.
- Kırbaç, A. (2008). Sokak Çocuklarının Da Artık Bir Bankası Var, [Http://www.Habervesaire.Com/Haber/260/](http://www.habervesaire.com/Haber/260/). Erişim Tarihi, 05.01.2022.

- Kızmaz, Z., Bilgin, R. (2010). Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar Ve Suç: Diyarbakır Örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9(32), 269-311. ISSN:1304-0278
- Koray, M., Topçuoğlu, A. (1995). Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Kucur, F. (2016). Sosyo-Ekonomik Bir Sorun Olarak Sokakta Çalışan Çocuklar. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2(1), 55-66.
- Kurt, S., L. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler Ve Türkiye Uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 16(36).
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative Research: Airy Fairy Or Fundamental? The Qualitative Report, 8(1).
- Mamur Işıkcı, Y., Karatepe, S. (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları Ve Tarihsel Analizi. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 7(1), 69-100.
- Marlow, D.R. (1977). Textbook Of Pediatric Nursing, London: W.B. Saunders Co.
- Mcmillan, J.H. (2000). Educational Research: Fundamentals For The Consumer, USA: Longman.
- Meclis Araştırma Komisyonu (2006). Sokak Çocuklarıyla İlgili Meclis Araştırması Komisyonu Raporu.
- Meder, M. (2008). Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Özellikleri Açısından İncelenmesi: Ankara Sakarya Caddesi Örneği. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD), 201-218.
- Merey, Z. (2016). Çocuk Hakları. Ankara: Pegem Akademi.
- Merriam, S. B. (2009). Qualitative Research. A Guide To Design And İmplementation. San Francisco: John Wiley-Sons
- Neuman, W. L. (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel Ve Nitel Yaklaşımlar I-II. Cilt (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası.
- Oğuz P. (2002). Sokak Çocukları. Özgün Ofset, İstanbul.
- Oğuz, P. (2007). İstanbul Sokak Çocukları Rehabilitasyon Modeli- Sempozyum Kitabı-, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık Ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü.
- Oğuz, P. (2009), Sokak Çocukları, [Http://Www.Sokakcocuklari.Net/](http://Www.Sokakcocuklari.Net/). Erişim Tarihi, 11. 02. 2022.
- Okumuş, E. (2009), “Sokak Çocuklarının Sosyolojisi: Diyarbakır Örneği”. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 9(1), 9-37.
- Okumuş, Ejder (2007), “Sokak Çocuklarının Sosyolojisi: Diyarbakır Örneği”, 6.Sokakta Çalışan Ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu İçinde, Ss.21-44, Diyarbakır
- On Birinci Kalkınma Planı, (2019-2023). <https://Www.Sbb.Gov.Tr/Kalkinma-Planlari/> Adresinden 12.01. 2022 Tarihinde Alınmıştır.
- Onat, T., Cenani, A. (1996). Pediatrinin Tarihçesi. T. Onat (Yay. Haz.). Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Cilt I İçinde (3-16).İstanbul: Eksen Yayınları.
- Orhan, S. (2007). Sokak Çocuklarının Sosyal Rehabilitasyonu. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Öğütçü Y. (2018). Çocuk Destek Merkezlerinde Kalan 12-18 Yaş Arası Kız Çocuklarının Algıladıkları Sosyal Destek Ve Karar Verme Becerileri Arasındaki İlişkilerin Araştırılması İç Anadolu Örneği.

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Ölçer, A., C., Hastürk, S., Velimahmutoğlu, A., Cevizli, H. (2001). Özürllülük Alanında Sosyal Hizmet Müdahale Yöntem Ve Teknikleri. Sosyal Hizmet Dergisi, (Ekim-Kasım-Aralık), 53-54.
- Öner, S., Şaşmaz, T., Buğdaycı, R., Kurt, A. Ö., Uğurhan, F., Tezcan, H. (2006). Sokakta Çalışan Ya Da Yaşlayan Çocuklarda Sigara Alkol Ve Madde Kullanma Prevelansı Ve Etkileyen Faktörler. Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, 16(1), 15-21.
- Öntaş, Ö. C.(2008). Çocuk Adalet Sistemi Ve Çocuk Polis İlişkisi. Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi, 2, 21-37.
- Özbek, N. (2002), Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet: Siyaset, İktidar Ve Meşruiyet 1876-1914. İstanbul: İletişim Yayını.
- Özden, M. C. (2001). Bireysel Kariyer Yönetimi. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Özel, A. (2009). Sokak Çocuklarının Eğitiminde Sporun Etkisi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi, Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özel, İ. (2011). Sokak Çocukları Ve Din. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Özgentürk, İ. (2014). Çocuk İstismarı Ve İhmal. International Journal Of Human Sciences, 11(2). (265-278).
- Öztürk, A. (2017). Çocuk Hakları Ve Eğitimine Psikolojik Bir Bakış. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(33), 429- 451.
- Parin, S., Bilan, S. (2007). “Devlet Ve Çocuk İlişkisi Bağlamında Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumları Üzerine Bir Analiz”. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 1, 119-128.
- Paşlı, F. (2015). Çocuklar Ve Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet Kuruluşları. Sosyal Hizmet Kuruluşları, Eskişehir, 62-85.
- Pehlivanlı, E. (2007). Sokak Çocukları Hakkında Sosyolojik Gerçekler Ve Çözüm Önerileri. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.
- Pembecioğlu, N. (1997). Çocukluklarını Yitiren Çocuklar Üstüne. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 6, 253-277.
- Polat, O. (2002) Sokak Çocukları. İstanbul: Özgün Ofset.
- Postman, N. (1995). “Çocukluğun Yokoluşu”, Çevr. K. İnal, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Resmi Gazete, (1995). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> Adresinden 25.07.2021 Tarihinde Alınmıştır.
- Resmi Gazete, (2002). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/05/20020502.htm#1> Adresinden 07.10.2021 Tarihinde Alınmıştır.
- Resmi Gazete, (2006). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm> Adresinden 22.04.2022 Tarihinde Alınmıştır.
- Sağlam, M., Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk Ve Çocukluk Kavramları. Çocuk Ve Medeniyet Dergisi, 2, 43-56.

- Sayıta, S. U. (2005). "Sokakta Yaşayan Çocuklar". Çocuklar Ve Suç-Ceza. Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ss. 285-301.
- Sayıta, S. U. (2008). Türkiye’de Çocukların Evlerini Terk Ederek Sokakta Yaşamalarında Sorumlular Ve Sorumlulukları. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHF), 16(1), 179-200.
- Schwind, H., D. (2005). "Sokak Çocukları". (Çev. Yener Ünver). Çocuklar Ve Suç-Ceza. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 82-93.
- Senaratna, B., C., V., Wijewardana, B, V., N. (2012). Risk Behaviour Of Street Children In Colombo. Ceylon Medical Journal, 57(3), 106–111.
- Serozan, R. (1997). Çocuğun Kişi Varlığının Aile Hukuku Alanında Korunmasında Yetersizlikler. Prof. Dr. Kenan Tunçomağ’a Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim Ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul, 381-407.
- SHÇEK Kanunu, (1983). [Http://Www.Shcek.Gov.Tr/Kurumsal_Bilgi/Mevzuat/Kanunlar/2828.Asp](http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Mevzuat/Kanunlar/2828.Asp). Erişim Tarihi, 19. 10. 2021.
- SHÇEK Kanunu, (2006). "Sokakta Yaşayan Çocuklar Sorunu Ve Hizmet Esasları". [Http://Www.Shcek.Gov.Tr/Portal/Dosyalar/Hizmetler/Cocuk/Hizm_Cogem_Asp](http://www.shcek.gov.tr/Portal/Dosyalar/Hizmetler/Cocuk/Hizm_Cogem_Asp), 20.10.2021.
- SHÇEK, (2001). "Bileşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme-Ulusal İlk Raporun Ekleri Ve BM Çocuk Hakları Komitesi’nin Sonuç Gözlemleri". Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, Ankara.
- Silverman, D., (2000). Interpreting Qualitative Data: Methods For Analysing Talk, Text And Interaction. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Sula, H. (2008). Toplum Yetimleri: Sokak Çocukları. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Şahin, Z. (2018). Risk Altındaki Çocuklar Ve Eğitimleri İçinde Sokak Çocukları (Editör: Prof. Dr. Zarife ŞAHİN). Eğiten Kitap Yayınları, Ankara.
- Şavlı, H. (2018). Çocuk Evlerinde Kalan Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyalizasyonu Küçükçekmece Örneği. Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Doç.Dr. İsmail BARIŞ).
- Şener, S., Serdar, M. (2015). "Sokak Çocukları" Problemi Ve Bu Probleme Yönelik Uygulanan Politikalar (Türkiye – Hindistan Örneği). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 45, 104-117.
- Şenocak, H. (2005). "Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenocak, H. (2006), "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri", Sosyal Siyaset Konferansları 51. Kitap, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., Özcan, Ö. Ö. (2008). "Kurum Bakımındaki Çocuk Ve Ergenlerde Davranış Ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma". Türk Psikiyatri Dergisi, 3 (19), 235-246.
- Şirin, M., R. (2019). Değişen Çocuk Ve Çocukluk (Biraz Tarih Ve Felsefe Biraz Sosyoloji Ve Çocukluk Sosyolojisi). Çocuk Ve Medeniyet Dergisi, 4(7), 5-39.
- Şişman Y. (2004). Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları Ve Gelecek Beklentileri, Sorun Ve Çözüm Önerilerine Yönelik Eskişehir Örneği, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Sayı 187.
- Şişman Y. (2006). Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları Ve Gelecek Beklentileri. Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 251-276.

- Şişman, Y. (2006). Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları Ve Gelecek Beklentileri. Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 251-276.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2021). Avrupa'da En Çok Çocuk Türkiye'de. Erişim Adresi: [https:// Ailevecalisma.Gov.Tr/Chgm/Haberler/Avrupa-Da-En-Cokcocuk-Turkiye-De/](https://Ailevecalisma.Gov.Tr/Chgm/Haberler/Avrupa-Da-En-Cokcocuk-Turkiye-De/) Erişim Tarihi: 13.10.2021
- Tan, M. (1994). Çocukluk: Dün Ve Bugün. B. Onur (Yay. Haz.). Toplumsal Tarihte Çocuk İçinde (Ss. 11-26). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TBMM (2010). Türkiye'de 2006-2010 Yılları Arası Kayıp Çocuk Sorunu Ve İlgili Risk Faktörlerinin İncelenmesi - Saha Araştırması, Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu.
- Tezel Şahin, F., Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Niçin Gereksinim Duyulmuştur? Aile Eğitim Programları Neden Önemlidir?. Aile Ve Toplum Dergisi, 3(12).
- Tokol, A. (2000). Sosyal Politika. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, No:163.
- Tuncel, M., Senemoğlu, N. (2018). Türkiye Ve Almanya'da Sokak Çocuklarına Uygulanan Eğitim Programlarının Karşılaştırılması. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(1), 543-568.
- Tuncel, M., K. (2003), Türkiye'de Ve Almanya'da Sokak Çocuklarına Uygulanan Eğitim Programlarının Karşılaştırılması Ve Bir Model Örneği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bolu.
- Tuncer, B., Erdoğan, T. (2018). Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), 3(2), 515-527.
- TÜİK, (2017). İstatistiklerle Çocuk, 2017, Erişim Tarihi 11.11.2021, File:///C:/Users/Ahmet/Downloads/%C4%B0statistiklerle_%C3%87ocuk_18.04.2018%20(1).P Df
- TÜİK, (2018) Www.Tuik.Gov.Tr (Erişim Tarihi: 04.10.2021)
- TÜİK, (2020). İstatistiklerle Çocuk, 2019. Erişim Adresi: [https:// Tuikweb.Tuik.Gov.Tr/Prehaberbultenleri.Do?Id=33733](https://Tuikweb.Tuik.Gov.Tr/Prehaberbultenleri.Do?Id=33733) Erişim Tarihi: 15.12.2021
- TÜİK, (2021). Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocuk İstatistikleri. Erişim Adresi: [https://Biruni.Tuik.Gov.Tr/ Medas/?Kn=98&Locale=Tr](https://Biruni.Tuik.Gov.Tr/Medas/?Kn=98&Locale=Tr). Erişim Tarihi: 14.12.2021.
- Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştay Raporu (2017), Ankara. (Editör Esra Kömür, Ali Güngör).
- Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştay Raporu, 2017.
- Uğurlu, Z., Gülsen, İ., A. (2014). Çocuk Hakları ve Hukuku Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(1), 1-24.
- Uluğtekin, S.(1994). Çocuk Mahkemeleri Ve Sosyal İnceleme Raporu, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- UNICEF (2005). Sokakta Yaşayan Ve/Veya Çalışan Çocuklar. Erişim Adresi: <http://Www.Unicef.Org.Tr/Files/Bilgimerkezi/ Doc/Shcek-Kitap-Baskiya-Hazir-Rec4agus11.Pdf>. Erişim Tarihi: 12.10.2021.
- UNICEF (2006). Önce Çocuklar: Sokakta Yaşayan Ve/Veya Çalışan Çocuklar. Kentsel Yoksulluk Halkasının Kırılması. Sokakta Yaşayan Ve/Veya Çalışan Çocuklar (Unicef.Org), adresinden 22.10.2021 tarihinde alınmıştır.

- UNICEF, (1998). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı.
- UNICEF, (2009). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. www.unicef.org adresinden 05.11. 2021 tarihinde alınmıştır.
- UNICEF, (2018).Türkiye 2018 Yıllık Raporu, Türkiye – Unicef Ülke İşbirliği Programı 2016-2020
- Ünal, V. (2012). Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36(2), 19, 20.
- Wolff, S. (2009). Problem Çocuklar ve Tedavi. Say Yayıncılık, İstanbul.
- Yaman, Ö., M., Yılkan, İ. (2019). 1923-2018 Yılları Arasında Sosyal Hizmet Kurumlarının Uygulamış Oldukları Gençlik Hizmetleri Üzerine Kronolojik Bir Bakış. Gençlik Araştırmaları Dergisi 7(17), 105-122.
- Yapıcı, M., Yapıcı, Ş. (2004). “Bir Değer Olarak Çocukluk”, Üniversite ve Toplum Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 4(4).
- Yaşar, Ö., Dağdelen, N. (2013). Korunmaya Muhtaç Çocukların Yetiştirilmesinde Çocuk Yurtlarından Çocuk Evlerine Geçişin, Çocukların Sosyo-Kültürel ve Psikolojik Gelişimlerine Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Isparta Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(18), 199-221.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (18), 499-525.
- Yeşil, M., B. (2009). Sokakta Çalışan Çocukların Çalışma Şartları: Malatya Örneği. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2007). Sosyal Hizmet. Sakarya Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldırım, N., Yıldırım, K. (2008). Sosyal Hizmete Giriş. Sakarya Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldırım, Ş. (2017). 2000'li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (1), 87-110.
- Yıldız, Ö., Adaş, B. E . (2007). Gaziantep'te Sokak Çocukları Üzerine Bir Araştırma. Sosyoloji Dergisi, 18, 249-268.
- Yıldız, S., Gülçiçek, S., Akkaya, S. (1995). İstanbul, Kocaeli ve Edirne Bölgesinde Sokak Çocuklarının Durumunun Değerlendirilmesi ve Hemşirelik Yaklaşımı. İstanbul Barosu Dergisi, 69(10-11-12), 596-611.
- Yolcuoğlu, G., İ. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. Aile ve Toplum Dergisi, 5(18), 43-57.
- Yolcuoğlu, G., İ. (2013). Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar ve Sosyal Hizmet. Sosyal Politika Ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları, Ankara, 155- 169
- Yüce, Y. (2020). Suriyeli Sokak Çocuklarının Uyum Süreçleri ve Yaşadıkları Sorunlar: Niğde- Hatay Karşılaştırması. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

Ek 3. ASHB İzni İle İncelenen Yazılı Kaynaklar (<https://www.aile.gov.tr/>)

1. Çocuk Koruma Kanunu. Kanun Numarası: 5395, Kabul Tarihi:3/7/2005, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 15/7/2005, Sayı: 25876, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 44.
2. Sosyal Hizmetler Kanunu. Kanun Numarası: 2828, Kabul Tarihi: 24/5/1983, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarih: 27/5/1983, Sayı: 18059, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 22, Sayfa: 355.
3. Türk Ceza Kanunu. Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26/9/2004, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 12/10/2004, Sayı:25611, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 43.
4. Milli Eğitim Temel Kanunu. Kanun Numarası: 1739, Kabul Tarihi: 14/6/1973, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 24/6/1973, Sayı: 14574, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 12, Sayfa: 2342.
5. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/05/20020502.htm>
6. Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. Kanun Hükmünde Kararnamenin Tarihi: 3/6/2011, No: 633, Yetki Kanununun Tarihi: 6/4/2011, No: 6223, Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi: 8/6/2011, No: 27958, Mükerrer Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 50.
7. Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük. Tüzük No: 2828, Bakanlar Kurulu Karar Tarihi - No: 10/02/1995 - 95/6542, Dayandığı Kanun Tarihi - No: 24/05/1983 – 2828, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi - No: 02/03/1995 – 22218.
8. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından: Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. 9 Mart 2015 Pazar, Resmî Gazete Sayı: 29310.
9. Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik. Tarih: 28.11.1983, Sayı: 18235, R.G.
10. [Cocuk-Koruma-Kanununa-Gore-Verilen-Koruyucu-Ve-Destekleyici-Tedbir-Kararlarinin-Uygulanmasi-Hakkinda-Yonetmelik.Pdf \(Aile.Gov.Tr\)](#) , Yönetmelik Tarihi: 24.12.2006, Sayı: 26386 R.G.
11. Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği. Tarih: 30.09.2001 Sayı: 24539 R.G.

12. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Politikaları Serisi 1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çocuk İhmali ve İstismarı Konusuna Kurumsal Yaklaşımı, Ankara, 2021.
13. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Politikaları Serisi 2. Çocuk Hakları ve Türkiye Uygulaması 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Özel Yayını, Tema: Çocuk Hakları, Ankara 2021.
14. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Politikaları Serisi 3. Aile Odaklı Hizmet Modeli Olarak Koruyucu Aile Uygulaması, Tema: Aile Odaklı Hizmetler, Ankara, 2021.
15. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Politikaları Serisi 4. Türkiye'de Çocuk Hizmetlerinin Tarihsel Süreci Tema: Belgelendirme / Tarih, Ankara, 2021.
16. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Politikaları Serisi 4. Türkiye'deki Çocuk Araştırmaları Üzerine Sistematiik Bir İnceleme Tema: Araştırma Raporu, Ankara, 2021.
17. <https://www.aile.gov.tr/media/87499/kurumsal-istatistikler.pdf> , Yıl Sonu Verileri (Aile.Gov.Tr)
18. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü | Dünya'da Çocuk İstatistikleri (Aile.Gov.Tr)
19. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Modellerinden Yararlanan Gençlerin Bağımsız Hayata Hazırlanmasına Yönelik Personel Rehberi.
20. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Koruyucu Aile Adayları Rehberi, Ankara, 2021.
21. <https://www.aile.gov.tr/ebeveyn-kaybi-yasamis-cocuklari-destekleme/>
22. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge 2012/15.
23. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Korunmaya Muhtaç Çocuklar Genelge 2008/13.
24. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 44. Maddesi Uyarınca Hazırlanan Rapor İkinci Ve Üçüncü İlerleme Raporu Türkiye.
25. Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu 2017 – Ankara.

26. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2019 Yılı Faaliyetleri.

